د ميدان فرهنګي حوزه

Ketabton.com

محمد ايمل ابراهيم خپل

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کابل پوهنتون
ژبـــو او ادبـیاتو پوهنځی
پـــښتو څانګه

د میدان فرهنګي حوزه

(د ماستری تېزس)

لیکوال:

محمدایمل ابراهیم خېل

۱۳۹۴ل کال

(c) ketabton.com: The Digital Library

کتاب پېژندنه:

د کتاب نوم: د ميدان فرهنګي حوزه

ليکـــوال: محمد ايمل ابراهيم خېل

خپروندی: د افغانستان ملي تحريك، فرهنګي څانګه

ويـبپـانه: www.melitahrik.com

ډيزاينګر: ضياء ساپی

پښتی ډيزاين: فياض حميد

چـاپشمېر: ۱۰۰۰ ټوکه

چـاپـکـال: ۱۳۹۴ ل کال/ ۲۰۱۵م

د تحريك د خپرونو لړ: (۷۲)

يادونه: د چاپ حقوق له ملي تحريک سره خوندي دي او د کتاب د محتوا مسوليت ليکوال پورې اړه لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مطالبو فهرست

سرليك **مخګنه**

سريزه..... ۱

د موضوع اهميت او ارزښت..... ۶

د موضوع مخينه..... ۸

د څېړنې مېتود..... ۱۱

لومړی- د ميدان وردګو ولايت جغرافياوي موقعيت ۱۳

کانونه ۱۴

د ميدان وردګو ولايت کی د فرهنګی هڅو تاريخی شاليد (پس منظر)..... ۱۵

د ميدان وردګو ولايت اداري شاليد ته لنډه کتنه..... ۱۶

په ښلا ښلو دورو کې د دې ولايت واليان..... ۱۸

دويم- تاريخی ځايونه..... ۱۹

د الغتا لرغونې نښې..... ۱۹

دريم – دودونه او رواجونه..... ۲۳

څلورم- ادبي ، فرهنګي او علمي تولنې..... ۳۱

پنځم .ليکنيزې ، غږيزې او انځوريزې رسنۍ..... ۳۷

الف: چاپې يا ليکنيزې رسنۍ ۳۷

ب: غږيزې رسنۍ: ۴۳

(c) ketabton.com: The Digital Library

ج: تصويري رسنۍ ۴۶

شپږم- د مشاعرې تاريخي پس منظر ته لنډه کتنه..... ۴۷

پښتو ادب او مشاعره:..... ۴۹

د پښتو مراکز او مشاعرې:..... ۵۷

منې کل د لومړنۍ مشاعرې راپورتاژ ۶۸

اووم- ادبي ، فرهنګي او علمي چاپ شوي اثار..... ۷۴

اتم- د ميدان سيمې ادبي او فرهنګي فعالين..... ۹۱

مناقشه..... ۱۵۹

پايله..... ۱۶۱

پای پايله..... ۱۶۴

وړاندیزونه..... ۱۶۷

ماخذونه ۱۷۳

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سر خبرې

هر پوهنيز چوکاټ او اکاډميکه موسسه ځان ته ځانګړې ځانګړنې او مقررات لري ، زده کوونکي او محصل ته بويه ، چې دا لايحه او مقرارت په پام کې ونيسي او د همغې پر بنسټ پر مخ ولاړ شي ، خو په ټولیزه توګه بيا يوه نړيواله قاعده لري ، چې کابو په ټولو هېوادونو کې يو ډول ده ، البته کېدای شی چې د کار په روشونو کې يې بدلون وي ، خو په ټولیزه توګه نړيوال مېتودونه په ټولو علمي او اکاډميکو موسسو کې يو شی دي.

هر کله چې محصل له پوهنتون څخه فارغ شي ، د مونوګراف په نوم يوه رساله ليکي ، چې له معمول سره سم زياته تحقيقي بڼه نه لري ، له هغه وروسته که يو څوک غواړي په اړونده ځانګه کې زيات معلومات ترلاسه کړي ، متخصص شي ، نو بايد د ماسترۍ تر نوم لاندې پروګرام کې برخه واخلي ، تر فراغت وروسته بايد يوه تحقيقي رساله ، چې تېزس ورته ويل کيږي ، وليکي.

کله چې مورِ د ماسترۍ زده کړو په اخري سمستر کې و ، نو هر محصل هڅه کوله ، ترڅو د څېړني لپاره يوه موضوع ځان ته غوره کړي. ما هم دغه سوچونه کول ، ترڅو داسی يوه موضوع غوره کړم ، چې هم نوښت ولري ، د ټولنې لپاره اغېزمنه ، په زړه پورې او ګټوره وي ، ترڅو د هغو څېړونکو لپاره چې غواړي په يادە موضوع کې پلټنه وکړي ، يو څرک لګېدلی وي.

کله چې ما غوښتل (د ميدان وردګو فرهنګي حوزې) تر عنوان لاندې موضوع ځان ته غوره کړم ، له ګران استاد څېړنپوه زلمي هېوادمل سره مې دغه موضوع شريکه کړه ، هغه سمدلاسه راته وويل: "خپله غوښتنليک زر تر زره د ماسترۍ بوردِ ته وسپاره ، چې دېره ښه او نوې موضوع دې غوره کړې دە".

د غوښتنليک له سپارلو څو ورځې وروسته د ژبو او ادبياتو پوهنځي مشر پوهندوی عبدالکبير نظامي راته وويل ، چې ستا موضوع تاييد شوې ، خو په لږ بدلون سره چې ته يوازې د ميدان پر فرهنګي حوزه کار وکړه او د وردګو حوزه ستا اړونده نه ده. بيا يې راغبرګه کړه ، چې کولی شې خپل کار پيل کړې.

په دغه وخت کې مې له لارښود استاد پوهنوال محمدرفيق رفيق سره هم سلا وکړه ، په دېر ورين تندي يې زما غوښتنه ومنله او د موضوع په هکله يې څه ناڅه لومړني معلومات راکړل ، چې له کوم ځای څخه يې شروع وکړم. نو د موضوع په اړه مې خپل کار له هغو ليکوالو څخه پيل کړ ، کوم چې له هېواده بهر اوسېږي ، خو دغه کار زما لپاره دېر ستونزمن و ، ځکه چې ځينې وخت له داسې اشخاصو سره هم مخامخ شويی يم ، چې د خپل ورور پته او د تيليفون شمېره يې هم نه درلودله ، خو بيا هم هرکله که يو څوک وغواړي ، نو دېر ناممکن هم شوني کولی شي ، خو چې څه له صبر څخه کار واخلي او خپل هوډ له لاسه ور نه کړي ، بيا د ژوند له ستونزو سره مبارزه کولی شي او هم خپل هدف لاس ته راوړلی شي.

په هر صورت ما هم خپل کار له ملګرو سره له اړيکو نيولو او له ډېرو منډو تررو ، له زياتو دروازو ټکولو څخه وروسته مې کار پيل کړ ،چې دادی تر دغه ځای پورې مې ورساوه. ښايي زما دغه څېړنه نيمګړتياوې ولري ، خو ويلی شم چې زما دغه ګام به د نورو لپاره د رڼا يو څرک شي ، هغوی به په کې مشعلونه او ډبوې بلې کړي او خپله ټولنه په ځانګړې توګه ميدان مېشت به له تورتم حالت څخه د روښانتيا په لور وهڅوم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وراندې تردې چې خپلو خبرو ته د پای ټکی کېږدم ، اړینه بولم ، له هغو ټولو درنو استادانو او ملګرو څخه د زړه له کومې مننه وکړم ، چې د دې اثر په لیکلو کې یې په یو ډول نه یو ډول ماته د مرستې لاس را اوږد کړی او زه یې د خپلو نیکو اخلاقو مننډوی کړی یم.

په سر کې له خپل درانه لارښود استاد پوهنوال مُحَمَّدرفیق رفیق څخه مننه کوم ، چې د دې پروژې پاڼه ، پاڼه او کرښه کرښه یې لوستې او هره برخه کې یې راته ښې علمي او څېړنیزې لارښوونې کړې دي. سره له دې چې ما به د کار په جریان کې دېرې پوښتنې کولې او ټېلفونونه مې ورته کول ، خو ده به په خندا او نرمۍ سره لارښوونې راته کولې ، چې زه یې د احسان او مننې لپاره الفاظ نه لرم.

- له څېړنوال سیدمحی الدین هاشمي څخه مننه کوم ، چې وخت ناوخت یې راسره د کتابونو د راکولو مرسته کړې او هر وخت به یې را ته زما د مطلوبو لیکوالو په اړه معلومات او پټې راکولې.
- د څېړوندوی مُحَمَّداصف احمدزي کور دې ودان وي ، چې له ما سره یې د دغه تېزس د ایډېټ او تصحیح په برخه کې له حده زیاته مرسته کړې ده.
- له څېړوندوی سیدنظیم سیدي څخه یوه نړۍ مننه کوم ، چې خپله ښه سلاح او مشوره یې له ما سره شریکه کړه.
- د میدان وردګو ولایت مقام له پخواني ویاند ښاغلي ادم خان سیرت څخه یوه نړۍ مننه کوم ، چې له ما سره یې د موادو په هکله نه هېرودونکې مرستې کړې.
- له شاعر او لیکوال همت الله امین زي څخه مننه کوم ، چې له ما سره یې د لیکوالو او شاعرانو په برخه کې د مرستې لاس راغځولی دی.

په پای کې له استاد شرف الدین عظیمي ، فیض الله تراب ، ډاکټر ایمل موحد ، ډګروال مُحَمَّدحکیم ، مُحَمَّدذاکر ذکي ، لینا شریفي ، وحیدې ښکلي او له ټولو هغو درنو استادانو او یارانو څخه غرونه غرونه مننه ، چې په یوه ښه نه یوه ښې له ما سره د دې څېړنیز کار په بشپړتیا کې مرسته کړې او زه یې یوازې نه یم پریښی ، د ټولو دې کور ودان وي او سوکاله ژوند دې ولري.

په پای کې باید دا یادونه هم وکړم ، چې ما د امکان تر بریده کوښښ کړی چې د میدان فرهنګي حوزې لیکوالان او شاعران معرفي کړم ، خو له زیاتو هڅو سره سره بیا هم که له ما څخه د ځینو هغو یادونه پاتې شوې وي ، له ټولو بښنه غواړم او له لوستونکو هیله لرم ، که د کوم لیکوال یا شاعر په اړه معلومات ورسره وي ، له ما سره دې یې شریک کړي او په دې برخه کې دې له ما څخه خپلې معنوي مرستې ونه سپموي ، خو په راتلونکي کې ورته پام وکړم.

په درنښت

مُحَمَّد ایمل ابراهیم خېل

(c) ketabton.com: The Digital Library

لنډيز

په ميدان ښار کې د اوسني تاوده او چټک ادبي يون پيل په افغانستان کې د اوسنيو مثبتو سياسي بدلونونو ور اخوا د طالبانو د واکمنۍ پر مهال شوی دی ،خو په اوسنيو انتقالي او انتخابي دورو کې يې د پام ور وده او پرمختک کړی دی.

په افغانستان کې د اوسني اسلامي انتقالي دولت له راتګ وروانديې د طالبانو د واکمنۍ پرمهال د پېښور ، کابل ، ننګرهار ، لويې پکتيا ، کندهار او نورو پښتنو سيمو له ليکوالو او فرهنګيانو سره د ميدان ښار د يو شمېر ادبي او فرهنګي مخورو اړيکې ، راشه درشه او سلا مشورې ، د دې لامل شوي ، څو د دغې سيمې نوي او ځوان لوستي نسل ته فرهنګي او ادبي توکي او اثار او همداراز په دې برخه کې قوي روحيه او علاقه ولېږدېږي.

د منې ګل مشاعره چې د لومړي ځل لپاره په ۱۳۷۸ هجري لمريز کې د ميدان وردګو ولايت د چک په ولسوالۍ کې د يو شمېر هېوادپالو ځوانانو په نوښت د هفه د بنسټ ډېره اينښودل شوې ده ، هر کال د دې ولايت په مختلفو سيمو کې جوړېږي. د منې ګل مشاعره چې نوم يې د منو د بنونو او د سيمې له ښکلا سره نه بېلېدونکی تړاو لري چې د دې ولايت د سمسورې سيمې او ښکلاوو څرګندونه کوي ، شاعران ، ادیبان ، ليکوالان او پوهان بيا د قلم په ژبه د دې ښايستونو بن ته نوی رنګ ورکوي.

د منې ګل مشاعره د وخت په تېرېدو سره ورو ورو د ولسوالۍ له کچې څخه د ولايت مرکز ته د فرهنګپال شخصيت ښاغلی عبدالجبار نعمی د واکمنۍ په مهال او له هفه وروسته د ولايت له سطحې څخه د هېواد او سيمې کچې ته خپل حضور لوړ کړ ، چې د هېواد له ګوټ ګوټ څخه د سر کال مشاعرې ته د زړګونو ليکوالانو ، شاعرانو ، ادیبانو ، پوهانو ، حکومتي چارواکو ، محصلينو ، زده کوونکو ، قومي مشرانو ، بزګرانو او عامو وګړو سربېره د نړيوالې ټولنې ځينو استازو راتګ د دې ادعا د غوره ثبوت د پخلي تر ټولو ښه نښه ده. د منې ګل مشاعرې اوسمهال يوه روښانه بين الافغاني بڼه خپله کړې ده ، چې د دغه ستر کلتوري بري له کبله د منې ګل ټولو لارويانو ، د ميدان وردګو د ولايت اوسېدونکو ، د ولايت حکومتي چارواکو او ټول افغان ولس ته د زړه له کومې مبارکي وايو.

په ميدان ښار کې د مشاعرو جوړېدل ، د ولايت مقام له خوا د يو شمېر کتابونو چاپول ، د خالد بن وليد ادبي ټولنې رامنځته کېدل ، د ډاکټر عبدالوکيل د فرهنګي ټولنې جوړېدل ، عامه کالري ، د مطبعې او عامه کتابتون جوړېدل ، د دولتي راډيو د خپرونو پيل ، همدا شان د ميدان وردګو ولايت مقام د هفه مهال د اطلاعاتو او کلتور رياست له خوا د ويښ په نوم د يوې ټولنيزې ، ادبي او علمي مجلې خپرېدل او هم د ولايت د مقام رياست له خوا د ميدان وردګو مېشتو شاعرانو او ليکوالو راغونډونه او هڅونه ، هفه څه دي چې په يااده سيمه کې د اسلامي انتقالي دولت له پيل سره سم ، رامنځته شوي او ترسره شوي دي.

لـه دې مهالـه راوروسـته پـه اوسـنيو انتقـالي او انتخـابي دورو کـې چـې نـږدې يـوه لسـيزه مـوده راچاپېروي ، په نومورې سيمه کې په تدريجي توګه د چاپې ، غږيزو او تصويري رسنيو ، ادبي- فرهنګي- علمي ټولنو او غونډو ، چاپې اثارو او همداراز ادبي-فرهنګي ، سياسي ، مشاعرو جوړېدل ، اشخاصو او فعاليتونو ډېرښت ، ښه والی او وده موندلې ده او د پرمختک په حال کې وراندې ځي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا مهال په یاده سیمه کې د میدان پر سیمه ییز ټلویزیون او د تجلا پر شخصي ټلویزیون سربېره ، چې خپرونې یې په ولایت کې رنې لیدل کېږي ، د افغانستان د ملي ټلویزیون ، شمشاد ، آریانا او کابل نیوز ټلویزیونونو سیمه ییزې دستګاوې هم فعالیت کوي. همدا شان د میدان وردګو د دولتي راډیو په ګډون ، د تجلا غږ ، ځوان غږ ، ډیوې او سولې پیغام ، پرون او د میوند غږ په نوم شخصي راډیوګانې هم په ورځنۍ توګه په زړه پورې خپرونې لري.

په دغې سیمه کې په لیکنې او چاپې برخه کې هم د میدان وردګو د دولتي مجلې بدلون ، د پوهنې ریاست ښوونیزې مجلې ، عهد خپلواکې مجلې ، د شورا ورځپاڼې او له پنځه ویشتو څخه د زیاتو اونیزو او مهالنیو جریدو یادونه کولای شو.

دا چې اوسمهال په دې سیمه کې کومه چاپي مطبعه موجوده نه ده ، نو د چاپي اثارو او مجلو چاپ د کابل ښار په خصوصي مطبعو کې پر مخ وړل کېږي.

همدا شان اوس دغې سیمې د ټولنو په جوړېدو کې هم د پام وړ پرمختک کړی دی ، چې د میدان ځوانانو ادبي ټولنه ، د وکیل نورعلم خان د فرهنګیانو خپلواکه فرهنګي ټولنه ، د علم کاروان کلتوري ټولنه ، د خالد بن ولید خپلواکه فرهنګي ټولنه ، د افغان سید جمال الدین علمي مرکز په جلرېز ولسوالۍ کې او یو شمېر نورې یې د مهمو ټولنو په توګه یادولی شو.

همداراز په دې سیمه کې اوس له لوی مرکزي کتابتون سربېره ، چې د لس زرو ټوکو په شاوخوا کې د بېلابېلو کتابونو لرونکی دی ، د میدان ښار اړوندو ښوونځیو ترڅنګ د ولسوالیو په ښوونځیو او ادبي ټولنو کې هم په لسګونو کتابتونونه شته ، چې شتون یې ډېرې ځوانان د کتاب لوستنې او مطالعې ته هڅولي دي.

د یادونې وړ ده ، چې په دې وروستیو کې په میدان ښار کې پر نورو ادبي ، فرهنګي او ژورنالستیکو لاسته راوړنو سربېره د تاریخي اثارو یو موزیم هم جوړ شوی ، چې په لسګونو اثار په کې د خلکو په همکارۍ ځای پر ځای شوي دي او هره ورځ په لسګونو کسان ورځخه په پوره لېوالتیا لیدنه کوي. نوموړی موزیم د اسلامي توکو ، لرغونو توکو ، د سیمې د پخوانیو کارول شوو توکو او لاسي صنایعو د څلورو جلا جلا برخو لرونکی او د لرغونو زمانو په تاریخي او کلتوري میراث پورې تړاو لري. همدارنګه یوه عامه ګالري هم شتون لري ، چې د مولوي عبدالرب په نوم شهرت لري ، په لسګونو دول ، دول قلمې او انځوریز اثار د دغه ولایت له اړوندو سیمو څخه راټول شوي او په کې خوندي شوي دي.

د میدان وردګو فرهنګپال خلک همداراز د سینما او تیاتر په برخه کې هم له چا کم نه دي ، دغه سیمه زیات شمېر ممثلین لري ، اوس په کې دوه تیاترونه چې یو یې دولتي او بل یې په نادولتي توګه فعالیت کوي ، شتون لري.

په دې وروستیو کې چې د افغانستان د ۲۹ ولایتونو د ممثلینو ګډ فیسټیوال جوړ شوی و ، میدان وردګو په کې پنځم مقام ترلاسه کړ.

په دغې سیمه کې د علم او پوهې په برخه کې هم ډېر څه شوي دي ، د میدان وردګو پر دولتي دارالمعلمین سربېره ، چې په عصري وسایلو او نوې ټکنالوژۍ سمبال دی ، یو شخصي پوهنتون هم جوړ شوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي ، چې په لس کونو محصلين په کې په زده کړو بوخت دي او د تکړه مسلکي استادانو له خوا يې تدريسي چارې پرمخ وړل کېږي. د يادونې وړ ده ، چې د دې ولايت له پاره به په راتلونکی کال (۱۳۹۳لمريز) يو دولتي پوهنتون هم په کار پيل وکړي.

په دې سربېره په تولیزه توګه په دغې سيمه کې اوسمهال د ښلاښلو ژبو او معلوماتي ټکنالوژۍ او نورو مسلکي کورسونو او مرکزونو ترڅنګ د عبدالله عزام په نوم درالعلوم ، د حضرت ابوبکر الصديق دارالعلوم ، د داکټر عبدالوکيل کرنې عالي انستيټوټ ،د چک د بربښنا انستيټوټ ، اداري او سوداګرۍ انستيټوټ ، شپږ تخنيکي لېسې ، ۱۶ لويې رسمي ديني مدرسې ، پنځه دارالحفاظونه ، ۱۰۳ عالي لېسې ، ۹۷متوسطه ښوونځي ، ۱۴۱ لومړني ښوونځي شتون لري ، چې په سلګونو زره زده کوونکي په کې په زده کړو بوخت دي.

په دغې سيمه کې اوس د شاعرانو او ليکوالو شمېر په حيرانوونکې توګه زيات شوی او د لا دېرېدو په حال کې دی. د دغو ليکوالو له خوا په اړونده سيمه کې په لسګونو ښلاښل ادبي ، فرهنګي او تولنيز اثار ليکل شوي ، چې يو شمېر يې د نورو له خوا او دېر شمېر يې د ليکوالو په شخصي مالي لګښت چاپ شوي دي.

د دغو ليکوالو له خوا په زړه پورې او ګټورې ادبي او فرهنګي ناستې او مشاعرې جوړېږي. د يادولو ده ، چې په دې وروستيو کې د ميدان وردګو د مېشتو ليکوالو او فرهنګيانو له خوا وخت ناوخته پر ازادو مشاعرو سربېره د پښتو د ادبي او فرهنګي ډګر د پراختيا په موخه په ياد سيمه کې هر کال د مني ګل په نوم يوه ستره مشاعره جوړېږي ، چې له هېواد سربېره د پښتونخوا سيمو شاعران او ليکوال هم په کې ګډون کوي او د مني ګل په اړه په کې خپلې ترتيب کړې مقالې ، شعرونه او ليکنې حاضرينو ته وړاندې کوي. همدا رنګه هر کال يو زيات شمېر کتابونه په هم دغه ويار د چاپ په ګانه سمبالېږي چې دا خورا لوی فرهنګي خدمت دی.

د پايلې په توګه بايد ووايو ، چې پورتنۍ يادې شوې برخې هغه څه دي ، چې مور يې د دغې سيمې د ادبي او فرهنګي حالت د څېړنې په برخه کې اړين ګڼو او د دې کتاب د بحث او څېړنې عمده موضوع ده ، چې په راتلونکو برخو کې به په تفصيل سره وروباندې خبرې وشي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مطالبو فهرست

سرليك	مخګنه
د سر خبرې	ا
لنډيز	ج
سريزه	۱
د موضوع اهميت او ارزښت	۶
د موضوع مخينه	۸
د څېړنې مېتود	۱۱
لومړی- د ميدان وردګو ولايت جغرافياوي موقعيت	۱۳
کانونه	۱۴
د ميدان وردګو ولايت کی د فرهنکی هځو تاريخی شاليد (پس منظر)	۱۴
د ميدان وردګو ولايت اداري شاليد ته لنډه کتنه	۱۵
په ښلا ښلو دورو کې د دې ولايت واليان	۱۷
دويم- تاريخی ځايونه	۱۸
د الغتا لرغونې نښې	۱۸
دريم — دودونه او رواجونه	۲۲
څلورم- ادبي ، فرهنکي او علمي تولنې	۲۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځم .لیکنیزې ، غږیزې او انځوریزې رسنۍ ۳۵

الف: چاپي یا لیکنیزې رسنۍ ۳۵

ب: غږیزې رسنۍ: ۴۰

ج: تصویري رسنۍ ۴۲

شپږم- د مشاعرې تاریخي پس منظر ته لنډه کتنه ۴۳

پښتو ادب او مشاعرې: ۴۵

د پښتو مراکز او مشاعرې: ۵۲

منې کل د لومړنۍ مشاعرې راپورتاژ ۶۱

اووم- ادبي ، فرهنګي او علمي چاپ شوي اثار ۶۷

اتم- د میدان سیمې ادبي او فرهنګي فعالین ۸۳

مناقشه ۱۴۴

پایله ۱۴۵

پای پایله ۱۴۸

وړاندیزونه ۱۵۰

ماخذونه ۱۵۵

(c) ketabton.com: The Digital Library

سریزه

د یوې ټولنې ژبه، ادب او فرهنګ د خپلې ټولنیزې دندې او چارې پر اساس ټرونې (اتفاقي) پدیدې بلل کیږي، چې د انساني ټولنې له ټولنیز بهیر سره سم او هممهاله بشپړتیا مومي او همداراز یې پرمختګ، په شاتوب او څرنګوالی هم د ټولنې اړوندیږي.

په همدې توګه کلتور، فرهنګ، شعر، ادب او هنر هم د یوې ټولنې د ټولنیزې او ژبنۍ برخو په لوړتیا او پراختیا کې مهم او مرکزي رول لري. کلتور او ژبه هم د یوې اړینې انساني پدیدې په توګه د یوې ټولنې د فرهنګ د پایښت ستې ده.

په عین حال کې د همدې فرهنګ، ادب او ژبې پیاوړتیا او پرمختیا د یوې ټولنې د وګړو او اشخاصو د کار، زیار او فعالیتونو په پایله کې منځ ته راځي. نو ویلی شو چې د ټولنې د فرهنګي وګړو او اشخاصو د کار، زیار او کړنو پېژندنه، راټولونه، ارزونه او ثبت هغه څه دي، چې د یوې ټولنې په پېژندنه، فرهنګي او تاریخي خواوو په څېړنه کې له مورِ سره مرسته کوي. د هرې ټولنې ادبي، فرهنګي، سیاسي، علمي شخصیتونه او څېړې حقوق لري، چې د همغې ټولنې د ادب او فرهنګ په راتلونکو جریانونو کې یې نوم او کاري خاطرې ژوندۍ واوسي او ټولنې ور څخه خبرې شي.

همدې اړتیا او موخې ته په پام سره مو وپتپیله، چې د میدان د فرهنګپالې او ادبپالې سیمې پر پخواني او اوسني ادبي- فرهنګي حالت یو ځانګړی تحقیقي اثر وکښل شي، څو د دغې سیمې جغرافیاوي موقعیت ،کلتور، دود او دستور، ادبي او هنري پدیدو، فرهنګي جریانونو، مشاعرو او اثارو په هکله د معلوماتو د لاسته راوړنې په برخه کې رڼا واچول شي، ځکه په دې برخه کې تر اوسه لومړنی ګام هم نه دی اخیستل شوی.

د دغې موضوع د څېړنې په موخه مو د میدان سیمه د دوو لاملونو پر اساس غوره کړه؛ لومړی دا چې هر هغه چا چې په دغې سیمه کې یې د ادب او فرهنګ اوسنی او پخوانی حالت له نږدې څخه څارلی وي، نو ویلی شي، چې په نړۍ کې به داسې ډېرې لږ جغرافیوي محدودې او ټولنې وي، چې په داسې لږه موده کې یې دومره ډېرې علمي، فرهنګي، ادبي او ژورنالستیکي لاسته راوړنې لرلې وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوهم دليل دا دی، چې په دغې سيمه کې زياتره فرهنګي او ادبي کار د تخليق په برخه کې شوی او که په څېړنيزه برخه کې څه شوي هم دي، ډېر لږ او متفرقه بڼه لري.

نو په همدې اساس د خپل لارښود استاد پوهنوال محمدرفيق رفيق له لارښوونې سره سم مې وغوښتل د يادې سيمې د پخواني او روان فرهنګي بهير د عمومي حالت، جغرافيوي جوړښت، دود دستور، تاريخي سيمو، مشاعرو، رسنيو، ټولنو، اثارو او اشخاصو په اړه په څو جلا برخو کې تر خپله وسه اړين معلومات راغونډ او لوستونکو ته وړاندې کړم.

په ميدان ښار کې د اوسني تاوده او چټک ادبي يون پيل په افغانستان کې د اوسنيو مثبتو سياسي بدلونونو ور اخوا د طالبانو د واکمنۍ پر مهال شوی دی،خو په اوسنيو انتقالي او انتخابي دورو کې يې د پام وړ وده او پرمختګ کړی دی.

په افغانستان کې د اوسني اسلامي انتقالي دولت له راتګ وړاندې د طالبانو د واکمنۍ پرمهال د پېښور، کابل، ننګرهار، لوېې پکتيا، کندهار او نورو پښتنو سيمو له ليکوالو او فرهنګيانو سره د ميدان ښار د يو شمېر ادبي او فرهنګي مخورو اړيکې، راشه درشه او سلا مشورې، د دې لامل شوي، څو د دغې سيمې نوي او ځوان لوستي نسل ته فرهنګي او ادبي توکي او اثار او همداراز په دې برخه کې قوي روحيه او علاقه ولېږدېږي.

په ميدان ښار کې د مشاعرو جوړېدل، د ولايت مقام له خوا د يو شمېر کتابونو چاپول، د خالد بن وليد ادبي ټولنې رامنځته کېدل، د ډاکټر عبدالوکيل د فرهنګي ټولنې جوړېدل، عامه ګالري، د مطبعې او عامه کتابتون جوړېدل، د دولتي راډيو د خپرونو پيل، همدا شان د ميدان وردګو ولايت مقام د هغه مهال د اطلاعاتو او کلتور رياست له خوا د ويښ په نوم د يوې ټولنيزې، ادبي او علمي مجلې خپرېدل او هم د ولايت د مقام رياست له خوا د ميدان وردګو مېشتو شاعرانو او ليکوالو راغونډونه او

(c) ketabton.com: The Digital Library

هڅونه، هغه څه دي چې په يادە سيمه کې د اسلامي انتقالي دولت له پيل سره سم، رامنځته شوي او ترسره شوي دي.

له دې مهاله راوروسته په اوسنيو انتقالي او انتخابي دورو کې چې نږدې يوه لسيزه موده راڅاپېروي، په نوموړې سيمه کې په تدريجي توګه د چاپي، غږيزو او تصويري رسنيو، ادبي- فرهنګي- علمي ټولنو او غونډو، چاپي اثارو او همداراز ادبي-فرهنګي، سياسي، مشاعرو جوړېدل، اشخاصو او فعاليتونو ډېرښت، ښه والی او وده موندلې ده او د پرمختګ په حال کې وړاندې ځي.

دا مهال په يادە سيمه کې د ميدان پر سيمه ييز ټلويزيون او د تجلا پر شخصي ټلويزيون سربېره، چې خپرونې يې په ټول ولايت کې رڼې ليدل کېږي، د افغانستان د ملي ټلويزيون، شمشاد، آريانا او کابل نيوز ټلويزيونونو سيمه ييزې دستګاوې هم فعاليت کوي. همدا شان د ميدان وردګو د دولتي راډيو په ګډون، د تجلا غږ، ځوان غږ، ډيوې او سولې پيغام، پرون او د ميوند غږ په نوم شخصي راډيوګانې هم په ورځنۍ توګه په زړه پورې خپرونې لري.

په دغې سيمه کې په ليکنې او چاپي برخه کې هم د ميدان وردګو د دولتي مجلې بدلون، د پوهنې رياست ښوونيزې مجلې، عهد خپلواکې مجلې، د شورا ورځپاڼې او له پنځه ويشتو څخه د زياتو اونيزو او مهالنيو جريدو يادونه کولای شو.

دا چې اوسمهال په دې سيمه کې کومه چاپي مطبعه موجود نه ده، نو د چاپي اثارو او مجلو چاپ د کابل ښار په خصوصي مطبعو کې پر مخ وړل کېږي.

همدا شان اوس دغې سيمې د ټولنو په جوړېدو کې هم د پام وړ پرمختګ کړی دی، چې د ميدان ځوانانو ادبي ټولنه، د وکيل نورعلم خان د فرهنګيانو خپلواکه فرهنګي ټولنه، د علم کاروان کلتوري ټولنه، د خالد بن وليد خپلواکه فرهنګي ټولنه، د افغان سيد جمال الدين علمي مرکز په جلرښ ولسوالۍ کې او يو شمېر نورې يې د مهمو ټولنو په توګه يادولی شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

همداراز په دې سیمه کې اوس له لوی مرکزي کتابتون سربېره، چې د لس زرو ټوکو په شاوخوا کې د بېلابېلو کتابونو لرونکی دی، د میدان ښار اړوندو ښوونځیو ترځنګ د ولسوالیو په ښوونځیو او ادبي ټولنو کې هم په ل رز سګونو کتابتونونه شته، چې شتون یې ډېری ځوانان د کتاب لوستنې او مطالعې ته هڅولي دي.

د یادونې وړ ده، چې په دې وروستیو کې په میدان ښار کې پر نورو ادبي، فرهنګي او ژورنالستیکو لاسته راوړنو سربېره د تاریخي اثارو یو موزیم هم جوړ شوی، چې په لسګونو اثار په کې د خلکو په همکارۍ ځای پر ځای شوي دي او هره ورځ په لسګونو کسان ورځخه په پوره لېوالتیا لیدنه کوي. نوموړی موزیم د اسلامي توکو، لرغونو توکو، د سیمې د پخوانیو کارول شوو توکو او لاسي صنایعو د څلورو جلا جلا برخو لرونکی او د لرغونو زمانو په تاریخي او کلتوري میراث پورې تړاو لري. همدارنګه یوه عامه ګالري هم شتون لري، چې د مولوي عبدالرب په نوم شهرت لري، په لسګونو ډول، ډول قلمې او انځوریز اثار د دغه ولایت له اړوندو سیمو څخه راټول شوي او په کې خوندي شوي دي.

د میدان وردګو فرهنګپال خلک همداراز د سینما او تیاتر په برخه کې هم له چا کم نه دي، دغه سیمه زیات شمېر ممثلین لري، اوس په کې دوه تیاترونه چې یو یې دولتي او بل یې په نادولتي توګه فعالیت کوي، شتون لري.

په دې وروستیو کې چې د افغانستان د ۲۹ ولایتونو د ممثلینو ګډ فیسټیوال جوړ شوی و، میدان وردګو په کې پنځم مقام ترلاسه کړ.

په دغې سیمه کې د علم او پوهې په برخه کې هم ډېر څه شوي دي، د میدان وردګو پر دولتي دارالمعلمین سربېره، چې په عصري وسایلو او نوې ټکنالوژۍ سمبال دی، دوه نور شخصي پوهنتونونه هم جوړ شوي دي، چې په زرګونو محصلین په کې په زده کړو بوخت دي او د تکړه مسلکي استادانو له خوا یې تدریسي چارې پرمخ وړل کیږي. د یادونې وړ ده، چې د دې ولایت له پاره سرکال (۱۳۹۲لمریز) یو دولتي پوهنتون هم په کار پیل وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې سربېره په ټولیزه توګه په دغې سیمه کې اوسمهال د بېلابېلو ژبو او معلوماتي ټکنالوژۍ او نورو مسلکي کورسونو او مرکزونو ترڅنګ د عبدالله عزام په نوم درالعلوم، د حضرت ابوبکر الصدیق دارالعلوم، د عبدالوکیل کرنې عالي انسټیټوټ،د چک د برېښنا انسټیټوټ، اداري او سوداګرۍ انسټیټوټ، شپږ تخنیکي لېسې، ۱۶ لوړې رسمي دیني مدرسې، پنځه دارالحفاظونه، ۱۰۳ عالي لېسې، ۹۷متوسطه ښوونځي، ۱۴۱ لومړني ښوونځي شتون لري، چې په سلګونو زره زده کوونکي په کې په زده کړو بوخت دي.

په دغې سیمه کې اوس د شاعرانو او لیکوالو شمېر په حیرانوونکې توګه زیات شوی او د لا ډېرېدو په حال کې دی. د دغو لیکوالو له خوا په اړونده سیمه کې په لسګونو بېلابېل ادبي، فرهنګي او ټولنیز اثار لیکل شوي، چې یو شمېر یې د نورو له خوا او ډېر شمېر یې د لیکوالو په شخصي مالي لګښت چاپ شوي دي.

د دغو لیکوالو له خوا په زړه پورې او ګټورې ادبي او فرهنګي ناستې او مشاعرې جوړېږي. د یادولو ده، چې په دې وروستیو کې د میدان وردګو د مېشتو لیکوالو او فرهنګیانو له خوا وخت ناوخته پر ازادو مشاعرو سربېره د پښتو د ادبي او فرهنګي ډګر د پراختیا په موخه په یاد سیمه کې هر کال د مڼې ګل په نوم یوه ستره مشاعره جوړېږي، چې له هېواد سربېره د پښتونخوا سیمو شاعران او لیکوال هم په کې ګډون کوي او د مڼې ګل په اړه په کې خپلې ترتیب کړې مقالې، شعرونه او لیکنې حاضرینو ته وړاندې کوي. همدا رنګه هر کال یو زیات شمېر کتابونه په هم دغه ویاړ د چاپ په ګانه سمبالېږي چې دا خورا لوی فرهنګي خدمت دی.

د پایلې په توګه باید ووایو، چې پورتنۍ یادې شوې برخې هغه څه دي، چې موږ یې د دغې سیمې د ادبي او فرهنګي حالت د څېړنې په برخه کې اړین ګڼو او د دې کتاب د بحث او څېړنې عمده موضوع ده، چې په راتلونکو برخو کې به په تفصیل سره وروباندې خبرې وشي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د موضوع اهمیت او ارزښت

په لیکنه کې زما اساسی هدف د تیزس لیکنه او ماسټرۍ د پروګرام د پای لیکنه ده، چې ټولیې او مسلک خاوندانو ته د یوه داسې اثر پر ځای پریښودل دي چې را تلونکی نسلونه ورڅخه ځه ګټه پورته کړی او بله هدف دادي چې داسې موضوع انتخاب کړم چې نوې وي او چا لږ کار ور باندي کړی وي، ځکه داسې موضوعګانې تل د توجو محراق وي، خو ستونزه یې په دې کې وي چې د کار مواد یې ډیر تیت او پرک وه او د لیکلو بېلا بېلو میتودونو ته اړتیا لیدل کیږي حتي له کتابخانې میتود چې باید نه وی کار ولی شوی ویلی چې دا موضوع په ساحوی میتود پورې اړوندیږی خو د ځینو ستونزو له امله ور ځخه ښایسته ډیر کار اخستل شوی دي.

دا لیکنه چې د میدان ښار فرهنګی حوزه نومیږي ددې د غې سیمی جغرافیاوای موقیعت تاریخې سیمې ، دودونه او رواجونه ، کلتور، ادبي، فرهنګي او علمي ټولنې، لیکنیزې، غږیزې او انځوریزې رسنی، د منې ګل مشاعره او دهغې مثبتي اغیزی په دغه سیمې باندې، ادبي، فرهنګي او علمي چاپ شوي اثار او د میدان سیمې ادبي او فرهنګي فعالین موضوعګانو په هکله معلومات را غونډ شوی دي.

دا لیکنه یوه فرهنګی لیکنه ده او هدف په کې دادې چې ددغې سیمی په هکله لوستونکو ته لومړنی معلومات ورکړل شي .

دمیدان فرهنګی حوزه د یوه ځانګړی سیمی فرهنګی پیژندنه او په دغه سیمی کې ادبی او کلتوری هڅو ځخه جاج اخستل دی کوم چې په دغه سیمی کې جریان لری او مخ پر وده روان دي او زمانی له کړنو ځخه د تیریدو په حال کې دی او غواړی

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه نړیوال معیار ته ځان ور سوی کوم چې پرمختللو ټولنو د ځان لپاره موخه ټاکلی دی.

زما دا لیکنه به د یوې آزادې او بازاري لیکنې سره څکه لږ فرق ولري او هغه له دې امله چې د موادو په ارائه کې د ډیرو اکادمیک او پوهنانو تر نظر لاندې لیکل شوی او د پوهنتون له څو علمې کمیټو او شوراګانو وروسته منل کیږي او د فاع یې لا بیا بل تصدیق دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د موضوع مخینه

د ویاړ ځای دي چې نن ورځ د هیواد د ملي پښتو ژبې ودې او دافغان اصیل کلتور غوړېدو ته په مختلفو بڼو کار کیږي. که لـه یـوې خـوا دافغانسـتان کلتـوري ډګـر هـره میاشت د لسګونو تخلیقي اثارو ادبي څېړنو او ډول ډول کلتوري هڅو شاهد دي، چې زمونږ په ټولنه کې د خپریدو په ګانه سمبالیږی، لـه بلې خـوا د هیـواد کلتـوري ټولنـو، ادبي غونډو، ولسي مشاعرو، فرهنګي مېلو او ادبي بڼاړونو بهیر ورځ تر بلـي د ملـت د ویاړونو په ادبي سیند ورګډوي د خپل هدف په لور ځغلنده ګامونه اوچـت کـړی دي او دغه لړۍ په ښه شان روانه ده.

ددې حقیقت څرګندونه اړینه ګنم چې، که په دې څو وروستیو کلونو کـې د مېنې ګل د کلنې محفلونو ، غونډو او ادبی بڼاړونو په ژوره توګه وڅېړل شي، نو په زغـرده ویلای شو چې دغه کلتوری او ادبی بریالیتوب چې نـن ورځ ددغـې سـیمی پـه برخـه شوې یوازنی عوامل یې د مېنې ګل مشـاعر کیـدای شـی. ددې مشـاعر پـه برکـت دي، چې ډېر زیات هغه کتابونه چې ادبی، فرهنګـی، اقتصـادی، اجتمـاعی او نـور ارزښـتونه لری د چاپ په ګانه سمبال شوی او دغه لړۍ په ښه شان روانه ده.

پورتنی څو خبرې ځکه ما دلته یادونه وکړه چې لـه ددغـې مشـاعرې دې مخـه پـه دغه سیمه کې ادبی بهیر ډېر ځنډنی او ډېر لږ پام ورته شوې وه او په هیڅ حساب وه.

دموضوع په اړه څرنګه چې په کار دي، هغسې څېړنې نسـبتا کمـې تـر سـره شـوې دي، هغه کار چې شوې ټول په پوهنتونونو کې د محصلینو له خوا د مونوګراف په بڼـه لیکل شوې دي . ټول هغه لیکوال او شاعران په هکله لیکل شوې چـې اوس ژونـد دې دي او په ټولنې کې شتون لری معنا دا چې نورو ځایونو په هیواد کې دننه او بهر ته نـه دی کوچیدلی او اوس زیاتر په رسنیو کې په دندو بوخت دي.

په هر صورت د کومو اثارو او لیکنو اجمالي یادونه، چې په دې ځای کې وړانـدې کیږي او زما تر نظره تېر شوي دي، دموضوع مخینه جوړوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱-وردګ (قوم، سیمه او کلتور) ددغه اثر لیکوال څېړنیار محمد حامد حلیمي دی، چې په ۱۳۷۸المریز کال د وردګو کلتوري یون ټولنې له خوا په ۱۰۶مخونو کې له چاپه راوتلی دی. چې د یو معتبر اثر په توګه هر څوک کولی شي ترېنه ګټه واخلي.

دغه اثر په د وردګو د قبیلې او د سیمې د تاریخي او جغرافیوی حالت د پیژندنې په اړه یو ارزښتناک اثر دي. دغه اثر له همدې له امله یو ځانګړی ارزښت لري، چې ښاغلي حلیمی نورو لیکوالو ته لاره پرانیستله، لومړی ګام یې اوچت کړ، چې مخکې نه وه پورته شوی.

له پورتنی یاد شوی کتاب څخه چې زما له نظر تیر شوی دی نور داسې مستقیل اثار چې مشخص پر دغې سیمي لیکل شوې وی ما ته نه دی معلوم، خو ځینې موضوعګانې د مقالو، سمیناروونه، او کورنیو دندو په ټوګه محصلینو ته ورکړل شوې دی چې په خواره واره شکل موجود دي. هغه هم د یوه اولسوالی، یوه سیمی او یا د یو مشخص لیکلوال او شاعر په هکله ورکړل شوې او هیڅ داسې بل اثر زما له نظر نه دي تیر شوې چې ددغې سیمی په هکله هر اړ خیز ادبی، کلتوری، جغرافیوی او اجتماعی معلومات ولری.

ما په خپله دغې لیکنه کې په ټولنیزه توګه ددغې سیمی په ادبی، فرهنګی او اجتماعی برخو او په عمومي توګه ووایم په ددې فرهنګی حوزی په ټولو خواوو ددې رسالې له حوصلې سره سم رڼا اچولې ده .

ما چې تر اوسه ددغې سیمی په اړه کوم اثار معالعه کړي، په هغو کې مونږ نه شو کولی د سیمی په هر اړخیزه توګه وموموو، نو ځکه ددغې پروژې کار ما ته را وسپارل شو، څو په پایله کې دداسې اثر په کښلو بریالی شم، چې له څېړونکو او مینه والو سره تر ډېره بریده د میدان ښار فرهنګی حوزی په پیژندنه کې مرسته وکړای شي.

زما کار تر ډېره بریده تر نورو په میتود او محتوا کې توپیر لري. ما په دې کې په مستقم توګه له ادبی اوفرهنګی ټولنو او شخصیتونو سره اړیکې ټینګی کړی او په هر اړخیزه توګه رڼا اچولې ده. همدارنګه مې د تیر وخت په سیاسي او فرهنګي اشخاصو

(c) ketabton.com: The Digital Library

هم له موضوع سره په اړیکه کې خېړلې دي، همدارنګه زما د کار توپېر له پخوانیو شوو کارونو سره پر میتود سربېره دا هم دی چې دغه فهرست چې دا اثر د هغه پر بنسټ کښل شوی، په بل اثر کې نه دی تر سترګو شوی.هیله من یم چې ددې خېړنې په پایله کې داسې یو اثر رامنځته شي چې څه نا څه په نسبتي ډول د میدان ښار فرهنګي حوزی په اړه هر اړخیز او داستفادې وړ معلومات وړاندې کړای شي.په عمومي توګه زما موخه او هدف هم همدا دی چې د میدان ښار فرهنګ حوزی په اړه نسبتا جامع او منسجم معلومات په دې اثر کې سره را ټول کړم، نو ځکه له خپل توان سره سم ددغه کار تر سره کولو ته ملا وتړله، دا چې زه په دې کار کې تر کومه بریده بریالی یم، دا قضاوت به ما ته له ستونزو خالي نه وي، خو یواځې دومره ویلی شم چې ما خپله نهایي هلې ځلې کړي او غوښتې مې دي چې ددغې سیمی په فرهنګی حالاتو په اړه یو څه وکاږم.د یادونې وړ ده چې دا به ددې سیمی په اړه وروستنۍ خېړنه نه وي بلکې ددغې سیمی په ببلابېلو اړخونو د نورو خېړنو اړتیا هم محسوسه ده.

ددې اثر خوبي او توپیر له نورو اثارو سره په دې کې دي، چې د هري برخې یې لپاره تر اوسی او توان پورې معلومات را غونډ شوې دي.بله ښېګڼه دا دي چې هغو کسان په هکله معلومات را ټول شوې، کوم چې اوس په سیمی کې نه اوسیږی په هیواد کې ننه او بهر هیوادونه ته کوچیدلی دي او اوس په دغې سیمی پورې نه اړوندیږی .

په پاې کې له ټولو درنو لوستوونکو هیله کوم، چې دې موضوع د بشپړل ولی لپاره خپل نظرونه له موږ سره شریک کړی، تر څو په راتلونکی کې ورته پاملرنه وشي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د څېړنې میتود

که څه هم د میدان فرهنګی حوزه زما دغه کار نوې دي خو له وړاندې څو کالو څخه ځینو محصلینو په پوهنتونونو کې د مونوګرافونه لیکلی دی خو زما نظر چې کوم تیر شوی یوه هم په معیار ډول نه دي لیکل شوی او هر چا د خپل توان او پوهې په معیار په دې برخه کې لیکلي اثار ددې مسلک مینه ته وړاندې کړیدي .

مورږ دلته د ټولنې تاریخي سیر او پرمختګ په بشپړه توګه نه څیړو خو غواړو دا ووایو چې نوې علومو په لړۍ کې دا یوویشتمی پیړۍ ابتکار دی، ولې فرهنګی حوزه د ادبیوهنې د یوې څانګې په توګه لرغونی تاریخ لري. او دا لیکنې عموم د یوې سیمی د ادبی او فرهنګی ټولنو ، ادبی اوکلتوری اثارو او هغو وګړو او څیرو ته ځانګړی شوی کوم چې کلتور ، ادب او ټولنې لپاره په یو ډول د خدمت جوګه شوی او ټولنې سره یې همغږی ښودلی دي.

ما په دې لیکنه کې له ساحوی میتود څخه کار اخیستی دی معنا د فرهنګی حوزی په اړه مې له ډیرو کسانو سره په مستقم ډول لیدلي او کتلي دي، او د دې موضوع په اړه مې بیلا بیل نظریات او څرګندونې را ټولې کړي دي او د بیلا بیلو نظریاتو په منځ کې مې زما په نظر معقول او اوسنۍ ادبیوهنې سره برابر نظر را اخیستئ دي.

دلته ما کوښښ کړي دی چې د نورو موضوعګانو ترڅنګ د ادبی او فرهنګی څیرو په برخه کې له دغو اشخاصو سره چې ژوندې دی په نیغه توګه اړیکه ونیسم او هغه څه ولیکم چې په برخه د دوې له خولې را ووځی، خو دلته بیا ستونزه دا وی چې ځینو کسانو پټه نه او هیواد څخه بهر اوسیدل او یو شمیر نور په دننه هیواد کې وزګرتیا له امله د دې وخت نه درلود چې د خپل ادبی ژوند اثارو په هکله را سره مرکه وکړي

(c) ketabton.com: The Digital Library

نو بیا ما هغو اثارو ته مخه کړی کوم چې د دغو کسانو هکله معلومات په کې شتون درلود.

مخکې مې وویل چې ما تر ډیره حده د ساحوی رویش څخه ګټه پورته کړې ده، خو دا چې ننني عصر د کمپوټر او ټکنالوژۍ عصر دی ما د انټرنټي معلوماتو څخه هم استفاده کړې او تر یوه حده مې د انټرنټ له پښتو وېبپاڼه او هغو شخصي وېبلاګونه څخه معلومات را اخیستی دي .

ما د دغې رسالې په لیکنه کې د ساحوی رویش ترڅنګ د کتابتونې رویش څخه هم ګټه پورته کړی ده. چې د څېړنې میتودلوژی مطبق دا کډ میتود دي.

په درناوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی- د میدان وردګو ولایت د جغرافیایي موقعیت پېژندنه

د میدان وردګو ولایت د افغانستان د مرکزي او درېیمه درجه ولایتونو له ډلې څخه دی، چې د کابل ښار لوېدیځ پلو په ۳۵کیلومتره واټن کې پروت دی. ختیځ خوا ته یې د لوګر ولایت، شمال خوا ته یې یوه اندازه د پروان ولایت، شمال لوېدیځ ته یې د بامیانو ولایت او لوېدیځ ته یې غزني ولایت پروت دی. اقلیم یې په اوړي کې نسبتا ګرم او ژمی یې د واورې ورېدو تر کچې سوړ وي.

میدان وردګو ولایت له دوه پلوه ډېر ستراتیژیک موقعیت لري:

الف: د کابل- کندهار او کابل- بامیان په لویه اکمالاتي او تجارتي لاره پروت دی.

ب: د کابل لویه او تر ټولو مهمه دروازه ده.

د میدان وردګو ولایت د طول البلد په ۶۸ درجو ۵۰ دقیقو ۲۶ ثانیو او شمالي عرض البلد په ۳۴ درجو ۲۲ دقیقو او ۳۴ ثانیو موقعیت لري.

د دې ولایت ټول مساحت ۱۰۹۱۲کیلومتر مربع دی، د بحر له سطحې څخه د ۲۵۰۰ مترو په شاوخوا کې لوړوالی لري. ټول نفوس یې ۸۸۶۴۶۵ تنه دی، چې ۲۶۸۳۳ تنه نارینه او ۲۵۹۴۱۹ تنه ښځینه دي. دا ولایت نهه ولسوالۍ لري چې عبارت دي له: مرکز میدان ښار، نرخ، جلریز، چک، سیداباد، جلګه، جغتو، مرکز بهسود او حصه اول بهسود.

کرنیزه ځمکه یې ۴۳۹۲۱۰۴ هکتاره ده، چې له دې جملې څخه ۳۲۶۹۱ هکتاره ابي، ۱۱۱۲۰هکتاره للمي او ۱۱۰۴هکتاره دولتي املاک دي، په منځنۍ ډول د دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولایت د ابي ځمکې ۱۰۹۸۰هکتاره باغونو نیولې ده. دا یو غرنی دی او کرنې څه اندازه ځمکې یی د غرونو په لمنو کی پرتي دي چې د کارېزو په واسطه خړوبېږي، د اوبو نورې سرچینې یې سیندونه، چینې او ژورې څاګانې دي. د کرنیزو محصولاتو له ډلې څخه کولی شو د ابي او للمي غنمو، کچالو، شلغمو، ګازرې، وربشو، وریجو، رشقې، کلول، باقلي، مشنګ، نسک، لوبیا، نخود او جوارو یادونه وکړو. د مېوو له ډلې څخه یې مڼې، زردالو، توت، شفتالو، ګیلاس، سنځلې، غوزان، مصور، مې او نور د یادولو وړ دي. بې مېوې ونې یې عبارت دي له چنار، سپی ېدار، خرولـه، غیش ولـه، عرعرنیله، غرنی بادام، پیجه چنار، عکاسی، پشه خانه او نور.

ژوي:ـ هغه اهلی او وحشي ژوی چې په دی ولایت کې شته دادي: غوا، پسه، وزه، خر، چرګ، سپی، پیشو، فیل مرغ، هیلی، څارې، کوتره، شامتوری، شیخدو، زرک، مړز ماهي، سوی ،لېوه، ګیدړه، شغال، شکوڼ، غره چرګ، پرانګ او داسې نور.

کسبونه:- خلک یی په کرنې، مالداری، تجارت، دولتی کارونو او ځینی نورو کارونو او کسبونو لکه: خټګري، معماري، ترکاڼي، پښی، خامک ګنډل، مری اوبدلو بوخت دي.

کانونه :

په میدان وردګو ولایت کې ۳۲کانونه شته، چې عبارت دي له: د حاجي ګک د اوسپینی کان یو برخه، په نرخ ولسوالی کې د بادام د سرخ بیدک کرومیټ، د چغری کرومیټ، د ده پاک کرومیټ، د جوقل د مرمرو کان، د اندړو د فیروزې کانې ظواهر، د بادام د زمرد کانې ظواهر، په سیداباد ولسوالی کې تیتمور کرومیټ، د قول سلیمان د مرمرو کان، د خروټو د مرمرو کان، شاه کابل د سوځېدلو یاقوتو کان، د ساختماني ډبرو کانونه په مرکز کې، لویې ابدري کرومیټ، منګلیو کرومیټ، هفت اسیاب کرومیټ، د نوریو کرومیټ، د تنګي چلپیکام کرومیټ، د کامران خېلو د مرمرو کان، د لویې ابدرې د مرمرو کان، د منګلیو د مرمرو کان، د و ړې ابدرې د مرمرو کان، د

(c) ketabton.com: The Digital Library

سپين ورسک د مرمرو کان، دشت ټوپ د مرمرو کان، د کامران خېلو د تلک کان، په لومړي بهسود کې دوست قل کروميټ، دوست قول کروميټ، د يورد بالا د مرمرو کان، د شاه مقصود معدني ظواهر، مرکز بهسود کې د سموچ او سرخ اباد د رخامو کانونه، په جلرېز ولسوالی کې د تکاني دابرکو کان، جلکه ولسوالی کی د فولادي پايين او د فولاد بالا د ګچو، کهنه خمار سليسټ د ډبرو کانونه تراوسه سروې شوي دي.

ميدان وردګو ولايت کی د فرهنګی هڅو تاريخی شاليد (پس منظر)

د ميدان وردګو ولايت په هکله مورخينو ډېر څه نه دي ليکلی او که يې ليکلي، نو هغه هم کافي نه دي.

ترآريايي دوری را وروسته د ميدان وردګو ولايت اړونده سيمه د ېلا ېلو مورخينو له خوا په مختلفو نومونو ياد شوي، چې په دې دوره کې يې د خلکو ځانګړو، کړنو، مشخصې ويارنې د ځان کړی دی.

په ويدي او اوستايي متونو کې د يورګيتا يادونه شوې، کومه چې اوس د ميدان وردګو ولايت په حدودو کې راځي، د همدغه اثر په حوالـه د هخامنشيانو او تر هغه راوروسته د باختري يونان په دوره کې هم د ميدان وردګو ولايت شاوخوا سيمې د ستاکيديا په نوم يادې شوې دي.

په کوشاني دوره کې د دغه ولايت د کوټه اشرو د سيمې يادونه شوې، چې د کاروانونو د تګ راتګ له پاره ښه تمځای بلل شوی دی، خو په اسلامي دوره کې يې بيا د ورېښمو د لارې په واسطه هندوستان له بلخ سره نښلولی دی.

د حيات افغاني د ليکوال محمد حيات خان په حواله، د ميدان ولايت د اوسېدونکو اصلي استوګنځای د سليمان د غرونو لړی، د برمل د غره شاوخوا لمنې دي چې له هغه ځايه د دورګو له قبيلې (کرلاټی) خوره واره شوي او په اوسني ميدان کې مېشت شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

داسې هم ویل کیږي، څرنګه چې د اوسني میدان اوسېدونکي له پخوا وختونو کې هم ډېر غیرتي او جنګیالي خلک وو، نو د سلطان محمود غزنوي له خوا د (میدان) هواره سیمه د استوګنې له پاره د دوی په واک کې ورکړل شوه، ترڅو د اړتیا پر مهال دوی په یوه مرکز کې په اسانۍ سره پیدا او راټول کړای شي. که چېرې د میدان سیمې زیاترو کلیو نومونو ته پاملرنه وکړو، نو دغه روایت سهي دی، چې اکثره نومونه اوس هم د نورو ژبو نومونه ده، لکه: صدمرده، دی پاک، کریمداد، ده هندو او داسې نور...

د حیات افغاني لیکوال د خواجه نعمت الله هروي د مخزن افغاني په حواله لیکي چې:

د هغې سیمې په باب چې اوس د پښتنو په لاس کې دي، دومره باید وویل شي چې لوېدیځ ته یې د هزاره جات غرونه پراته دي او پاتې درېیو خواوو ته یې د غلجیو سیمه موقعیت لري.

د میدان وردګو ولایت اداري شالید ته لنډه کتنه:

زمور د ګران هېواد افغانستان اداري جوړښت د تاریخ په بېلابېلو پېرونو کې د مختلفو لاملونو له امله بدلون موندلی او د هېواد اداري جوړښت خپلې بڼې بدلې کړې دي.

د افغانستان له معاصر تاریخ څخه یې که پیل کړو، نو وینو چې زمور هېواد اته ولایتونه او پنځه لس اعلی حکومتونه درلودل، خو د امیر شېرعلي خان د واکمنۍ پرمهال د هېواد اداري تشکیلات را لنډ او د پنځو ولایتونو هر یو: کابل، قندهار، افغاني ترکستان، هرات او فراه و.

د امیر عبدالرحمن د واکمنۍ پرمهال هېواد په شپږو ولایتونو ووېشل شو او د پورته یادو شوو ولایتونو ترڅنګ د بدخشان ولایت ورزیات شو.

د امیر امان الله خان د واکمنۍ پر مهال د هېواد د اداري تشکیلاتو په لمن کې پنځو ولایتونو او څلورو اعلی حکومتونو ځای خپل کړ، چې عبارت دي له: کابل، کندهار،

(c) ketabton.com: The Digital Library

هرات، ترکستان، قطغن او بدخشان. اعلی حکومتونه یې عبارت و لـه: د مشـرقي اعلـی حکومـت، د جنـوبي سـمت اعلـی حکومـت، د میمنې اعلـی حکومـت، د فـراه اعلـی حکومت، چې دا واحدونه په خپل وار په نورو وړو واحدونو وېشل شوي وو.

له ۱۳۰۰ تر ۱۳٤۳هجری لمریـز کالـ پـورې د هېـواد پـه اداري وېـش کـې دومـره بدلون رامنځته نه شو، خو د لومړي ځل له پاره د اساسی قـانون او دیموکراسـی د پلـي کولو له پاره د هېواد په تشکیلاتو کی بنسټیز بدلونونه رامنځ ته شول.

د میدان سیمه د امیر شېرعلي خان له واکمنۍ څخه را په دې خوا په کابـل ولایـت پورې تړاو درلود، خو په ۱۳٤۳هجري لمریز کال کې د خلکو د ستونزو له کبله چې له محـاکمو سـره یـې لـره او د ورځنـي ارتبـاط او اجرایـوی کـارونو لـه پـاره ولایـت او حکومت ته رسېدلی نـه شـول، نـو میـدان د افغانسـتان پـه اداري چوکـاټ کـې د یـوه ځانګړی ولایت په توګه داخل کړی شـو. پـه ۱۳٤٥هجـری لمریـز کالـ کـی لـومړی هېواد په ۲۹ اداري واحدونو یا ولایتونو باندی ووېشل شو او وروسته بیـا دغـه ولایتونـه په لویو ولسوالیو (لومړی درجه، دویمه درجه، درېیمه درجه او څلورمه درجه) او علاقه داریو باندی ووېشل شول. په ۱۳٤٤هجری لمریز کال کی د کټواز ولایت په غزني او د ارګون ولایت په پکتیـا پـوری وتـړل شـول او پـه دې توګـه افغانسـتان پـه اووه ویشـتو ولایتونو باندی ووېشل شو او نور واحدونه یې په خپل حال پاتې شول.

په ۱۳۵۳هجري لمریز کال کې د کاپیسا او کونړ ولایتونه په لویـو ولسـوالیو بانـدی تعدیل او د پروان او ننګرهار په ولایتونو پورې وتړل شول، خو په ۱۳٥٦هجـري لمریـز کال کی یو ځل بیا د کونړ لویه ولسوالي د ننګرهار له ولایت څخه بېلـه او د ځـانګړي ولایت په توګه وپېژندل شو.

د هېواد په ملکي وېش کې د وزیرانو شورا له خوا پـه ۱٤/۱۰/۱۳٥۹ نېټـه درې نـور ولایتونه هر یو لوګر، کاپیسا او میدان وردګ د ولایت په کچه منظور شول.

د میدان وردګو ولایت مرکز په لومړي سر کې کوټه عشرو و، خو د سردار محمـد داوود خان په وخت کې یې مرکز له کوټـه عشـرو څخـه د لـږ وخـت لـه پـاره درانیـو

(c) ketabton.com: The Digital Library

سیمې ته، خو وروسته د مرکزي حکومت په امر سره اوسنۍ سیمی ته ولېږدول شو، چې تراوسه پوري مرکزي حیثیت لري او اوس په کې ښارګوټی او هټۍ د جوړېدو په حال کې دي.

په ښلا ښلو دورو کې د دې ولایت والیان:

د پخواني پاچا ظاهرشاه له واکمنۍ نه تر اوسه پورې د میدان وردګو ولایت د والیانو نومونه عبارت دي له:

په شاهی دوره کې: عبدالباقي یوسف زی، محمدابرهیم عباسي، عبدالملک لعل پور وال او عبدالصمد بخشي.

د سردار محمد داوود خان په جمهوري دوره کې: عبدالقادر قاضي او امیرمحمد امیري.

د ترکي او امین په وختونو کې: غلام حسن (۱۳۵۷هـ ش کال)، عزیز الله وګړی (۱۳۵۷-۱۳۵۸هـ ش کال) او محمود غفوري (۱۳۵۸هـ ش کال).

د ببرک کارمل په دوره کې: احمدجان رزم (۱۳۵۹-۱۳۶۰هـ ش کال)، غلام رسول یوسف زی (۱۳۶۰-۱۳۶۴هـ ش کال) او بسم الله عمر (۱۳۶۴-۱۳۶۵هـ ش کال).

د ډاکټر نجیب الله په دوره کې: محمدشریف نوري (۱۳۶۵هـ ش کال)، شېرمحمد ولس یار، حیات الله رازقي، جنرال محمد ظریف امرخېل او فضل الدین مهري.

د مجاهدینو په دوره کې: ډاکټر عزت الله نوري.

د طالبانو د واکمنۍ پر مهال: ملا عبدالرشید، ملا عبدالصمد خنجري، ملا عبدالحکیم حقاني او ملا شمس الدین.

د ولسمشر حامد کرزي په مشرۍ لنډمهالې اداري پر مهال: سیف الله احمدزی، حمید الله توخی او رازمحمد دلیلي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ولسمشر حامد کرزي په مشرۍ د انتخابي حکومت په دوره کې: عبدالجبار نعیمي (۱۳۸۳-۱۳۸۷هـ ش کال)، محمدحلیم فدایي (۱۳۸۷-۱۳۹۱ه- ش کال) او اوسمهال عبدالمجید خوګیانی.

دویم- تاریخی ځایونه:

په میدان وردګو ولایت کې ۱۸ تاریخي او لرغوني ځایونه شته، چې باید په اساسی ډول وکېندل شي، د قاچاق او غلا مخه یې و نیول شی. دغه ځایونه عبارت دي له:

ګنبد شاه او د چغتایي (مرکز بازید خېل کلی)، د الغتا تاریخی ښارګوټی (نرخ ولسوالی)، د خواجه بلند ولي تپه (نرخ ولسوالی)، ده هندو یا ده مسلم (نرخ ولسوالی)، کشک تکانه غونډۍ (جلرېز ولسوالی)، سرچشمه زیارت (جلرېز ولسوالی)، انګور باغ (چک سیاب)، کاپر یا پاره کلا (دایمیرداد ولسوالی)، لرغونې سیمه (چک)، بودک غونډۍ (دایمیرداد)، چتو غونډۍ (دایمیرداد)، کتب غونډۍ (دایمیرداد)، بودک کلا (دایمیرداد)، سیاب لرغونې سیمه (چک)، باد سیاب غونډۍ (جغتو)، جوی زنګي دره (لومړی بهسود)، سکرک (مرکز بهسود)، ارګ غونډۍ (مرکز بهسود)، چهل ګزی بابا زیارت (نرخ ده مسلم) او د مولوي عبدالرب احدي ملي ګالرۍ چې په ۱۳۸۸کال کې تاسیس شوه او ۱۶ انځوریز اثار په کې ننداړې ته ایښودل شوي دي.

له پورته یادو شویو تاریخي ځایونو څخه یوازې د الغتا ښارګوټي په هکله څه ناڅه څېړنې شوې دي، چې دلته په اړه معلومات وړاندې کوم.

د الغتا لرغونې نښې

د ځمکې د مخ وګړو چې د اسلام له راتګ وړاندې یې د نورو ادیانو پیروي کوله، د معبدونو په ځای ټاکنه کې یې دوه ټکی په پام کې ساتل: یو دا چې معبدونه به د لویو لارو په سر وو او دویم دا چې په داسې یوه لوړه غونډۍ به اباد شوي وو، چې د لمر لومړنۍ وړانګې (چې دوی سپېڅلې وړانګې بللې) په معبد لګېدې. د

(c) ketabton.com: The Digital Library

زردشتي دين پيروانو هم دا کار کړی او وروسته بودايانو، په تېره کوشانيانو هم تر ډېره دغه ګروهه پاللې ده.

په افغانستان کې د ډېرو داسې عبادتځايونو نښې په ځای پاتې دي، چې پورتنی ادعا ثابتوي.

د ورښنمو د سوداګريزې لارې ښاخ له ختيځ څخه تر لوېديځ او له شمال نه تر سوېل پورې غځېدلې وې. په بغلان کې سور کوتل، په جلال اباد کې هډه، په بلخ کې نوبهار د هغو لرغونو عبادتځايونو له ډلې څخه دي، چې د ورښنمو د لارې په اوږدو کې د کاروانونو هر تمځای ته څېرمه ودان شوي وو. هغه لاره چې له ختيځ نه د لوېديځ په لور غځېدلې وه، له کابل څخه لوېديځ پلو ته يې د کوټې عشرو په نوم يو ستر تمځای درلود او له بلخ څخه د اراکوزيا په لور تلونکي کاروانونه به په کې دمه کېدل.

د ۱۳۸۴لمريز کال په غبرګولي مياشت کې د همدې تمځای په حدودو کې د يو لوی معبد، دربار او استحکامی کلا نښې راڅرګندې شوې او همداسې استوپه او معبد د لمر لومړنيو وړانګو ته مخامخ وو. که څه هم تردې مهاله لرغون پېژندونکو هلته خپلې څېړنې بشپړې نه دی بللي، خو دا د کار د دوو پراوونو پايلې دي او څېړونکي ورباندې يوې هوکړې ته رسېدلي دي.

د يوه دربار يا د يوه تاريخي کلي په بڼه له کابل ښار نه ۵۰کيلومتره لوېديځ لور ته د ميدان وردګو ولايت، نرخ ولسوالی د دادېل کلی د الغتا په نوم غونډۍ کې کشف شو. پخوا تر دې چې د لرغون پېژندونکو پام ور واوړي او رسمي کېندنې پيل شي، په اويايمه لسيزه کې په الغتا کې پرله پسې خپلسرې کېندنې وشوې او زيات لرغوني توکي د سيمه ييزو قاچاق وړونکو په لاس له هغه ځای نه لوټ شول. د ۱۳۸۳لمريز کال په پيل کې د افغانستان د لرغون پېژندنې اداري د فرانسې د لرغون پېژندونکو د ډلې (ډاپه) په مرسته د سيمې د سروې له پاره يو پلاوی واستاوه، سنداژونه ووهل شول او د رپوټ ورکوونکو د وړاندېزونو له مخې د ۱۳۸۴لمريز کال په غبرګولي کې افغان

(c) ketabton.com: The Digital Library

لرغون پېژندونکو او کاري ملاتړو يې په رسمي پلټنو پيل وکړ. د ۱۹ ورځو په جريان کې د (۱۲۰)مترو په اوږدوالي د يو استحکامي دېوال خاورې پاکې شوې او د اتو استحکامي برجومو نښې راڅرګندې شوې. د غونډۍ په پاسنۍ برخه کې يوه ګردۍ ودانۍ دا په ډاګه کوي، چې ښايي دا به يا وسله تون و يا نظامي حصار (کلا). د الغتا غونډۍ په منځنۍ برخه کې لمر خاته لوري ته د يوه بودايي معبد نښې او لويه استوپه په سيمه پېژندنه کې له خېړونکو سره بې کچې مرسته کوي. د لويې استوپې پلنوالی او اوږدوالی شپږ په شپږو مترونو کې اټکل شوی دی. ودانيز هنر ډېر اوچت دی. د پرچال تيرې په کې کارول شوي دي. د ستوپې هره ضلع اته تزيني رواقونه لري او هر رواق کې د (بودا) او (بوداستوا) ولاړې مجسمې تر سترګو کېږي.

د الغتا غونډۍ په دوو برخو کې سپړنې پيل شوي. د مجسمو زياتره تنې چې موندل شوي، سرونه يې له منځه تللي دي. دې ډول مجسمو ته لرغونپوهان بودا سوغات ورکوونکی او بودا استوا وايي چې له خټو جوړ دي، د سرو زرو اوبه ورکړل شوي، رنګ شوي، په ګلونو سينګار دي چې زياته برخه يې د بارانونو، نم او خپلسرو او غير فني کېندنو په ترڅ کې له منځه تللې دي.

د الغتا نښې د بودايي پېر تاريخ روښانه کوي. په خپله د ستوپې ډول او تزيين په ډاګه کوي، چې معبد په خلورمه يا پنځمه ميلادي پېړۍ پورې تړاو لري. د افغانستان د لرغون پېژندنې د انسټيټوټ غړی ښاغلی قدريان وايي:

(د توپو ګرافيکو مطالعاتو پر بنسټ د الغتا د غونډۍ چاپېره ۳۰هکتاره ځمکه لرغونې ده).

د امنيتي ستونزو له کبله د دوهم ځل پلټنې ترسره نه شوې، د لرغون پېژندنې انسټيټوټ، ترسره شوې خېړنې د ټول کار پنځه سلنه بللې دي.

که څه هم ځينې لرغونپوهان په دې باور دي، چې الغتا د کوشانيانو د وخت د ودانيو نښې لري، هماغه ډول جامې يې کارولې دي، خو دا باور به هله يقيني شي چې کار پای ته ورسېږي او ټول خېړونکی په يوه نظر سره سلا شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه اثار، چې له الغتا نه ترلاسه شول، شمېر يې تر لسو توکونه اوړي. ټولې مجسمې نه دي، وړې کوزې چې له هډوکو ډکې دي، کودړي(ټيکرونه)، درې د مجسمو نيم رژېدلي سرونه او داسې نور.

د يوې لوېې مجسمې سر چې له زنې تر تندي ۷۵سانتي متره اوږدوالی لري، په اثبات رسوي چې په خپله د مجسمې تنه به تر شپږو مترونو لنډه نه وه. د يوې بلې خټينې پښې ۸۵سانتی متره اوږدوالی په ډاګه کوي چې مجسمه به د ۳-۴مترونو په اندازه لويه وه.

هغه درې کودړي او د مجسمو دري سرونه چې له الغتا څخه ترلاسه شول، له څېړونکو سره مرسته کوي چې دا ساحه د ګندهارا د حوزې اړونده وګڼي او د ګندهارا د هنر نښې په کې خوندي دي. په ټوله کې د ودانيزو ځانګړتياوو او ممیزاتو له مخې دا لرغونې نښې د هډې له تاريخي غونډې او معبد سره ورته دي، چې په ټول افغانستان کې يې ساری نه درلود. د جوړښت په لحاظ هم څېړونکو د الغتا په غرني چاپېريال يوازې د معبد او يو دربار نه، بلکې د يوه پراخه ښار اطلاق کړی دی، ځکه هغه دفاعي دېوال چې يو متر او شپېته سانتی سور لري، دغه راز هغه استحکامات چې د غونډې په سر کشف شول او په ټوله کې لويه استحکامی کلا چې د وسله تون اطلاق وربانديې کېږي، څرګندوي چې له نوموړې سيمې يوازې د مذهبي مراسمو او زيارت استفاده نه ده شوې، بلکې يو دربار او نظامی حصار (کلا) و. په هر ځای کې که اوس هم وګورو، چې لوی کلي دی، يو مذهبي ټولنځای په کې ودان شوی او که د الغتا په اړه هم وويل شی چې يو لوی ښار دی، بې ځايه به نه وي، خو دا ټول اټکلونه به هغه وخت په يوه ټکي راټول شي چې پاتې ۹۵سلنه څېړنې بشپړې شي او بيا د لرغونپوهانو او اکاډميو له خوا يې وروستی علمی راپور په رسمي توګه ومنل شي.

د همداسې ورځې په هيله

(c) ketabton.com: The Digital Library

درپیم –دودونه او رواجونه

دا یوه څرګنده او ښکاره خبره ده چې هر پلرینه قوم او قبیله ځان ته دود او دستور لري، داهم څرګنده ده، چې ځینې دودونه د قبیلو په مینځ کې ډېر نږدې ګډ او یا سره ورته دي، لکه څرنګه چې ډېر دودونـه او دوسـتورونه نـږدې د ټولـو پښـتنو د مختلفـو قبایلو او پلرینو په منځ کـې سـره ګـډ دي، د میـدان ولایـت اوسـېدونکي خـوار ځیـره پښتانه دي، د نورو پښتنو ورونړو په شان په دوی کې هم د خپلو ډېرو پخوانیو پلرونو او باباګانو خویونه او دودونـه موجـود دي، چې دا دی د میـدان د سـیمې د پښـتنو ځینـي دودونه، چې نږدې د پښتونخوا ټولو پښتنو له دود او دستور سـره ګـډ او یـا سـره ورتـه دي، په لنډه توګه ورته اشاره کېږي.

جرګه:

له ډېرو پېړیو را په دې خوا د میـدان ولایـت اوسـېدونکي پښـتانه یـو دود لـري او دکوزو پښتنو په شان ملي جرګې لري، چې تل ملي او پښتني قوانین د همـدغې پښـتني ملي جرګو له خوا تثبت او ټاکل کېږي. د پښتني ملي جرګو فیصلې او پرېکړې ته ټول پښتانه په درنه سترګه ګوري او هغه د زړه له کومې مني. ملـي جرګـې لـه پښـتني دود سره سم غالبا دوه وخته غونډه او جرګه کوي.

لومړی: هغه وخت چې غواړي د هغو ټولو پلرنیو له پاره چې پـه یـوه معـین ځـای کې سره اوسېږی او له یو بل سره د ژوندانه په مختلفو ځانګو کې ګډې ګټې او رابطې لري، عمومي ملي قوانین ټاکي او یا د پردیو په مقابل کې یې ګډ خط مشي تثبیتوي.

دویم: هغه وخت چې د قومونو په منځ کې لویې پېښې وشي او یا له پردیو سره پـه شخړو او جګړو اخته شي. یا څوک دچا لور خور وتښتوی یا څوک په قتـل ورسـېږی یا کوم داسې کار یا ستونزه چې خیر او شر یې ټول ولـس تـه رسـیږي، نـو بیـا پښـتني درنه جرګه جوړوي او له اړتیا سره سم یا پښتني ملي قوانین او خط مشي ټاکي او یـا د پلرنیو اولس واقع شوې بدي، بدرنګي او شخړې فیصله او لـه پښـتني تېـرو شـویو لارو سره سمه پرېکړه کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پښتني ملي جرګې پرېکړې او فيصلې د منل شوي قانون حيثيت لري او هېڅوک نه شی کولی له هغه څخه غاړه وغړوي، که چېرې کوم يو ناپوهه سړی د جرګې له فيصلې څخه غاړه و غړوي، په ځينو حالاتو کې ناغه کېږي او په ځينو موارد و کې بېخي له قوم څخه يې وتلی بولي، د ملي پښتني لويو جرګو غړي له مختلفو پلرنيو څخه د قوم منلي سړي وي. ځينې يې په لاندې ډول تشريح کوو:

مرکه:

مرکه هم د نورو پښتنو په شان د ميدان ولايت د پښتنو اوسېدونکو يو پښتنې دود دی او هر کله چې دوو کهولو، کورنيو يا نورو په منځ کې د هډماتي، ګوډ، ړنډ يا مړک او يا داسې نورو پېښو، لکه ربړول او يا په کومه بله موضوع او شي باندې سره خوابدي يا اختلاف، چې د شخړې سبب ګرځي، وړاندوينه يې وشي، نو هغه څو تنه د قوم منلي سړي، د نورو پېښو د مخنيوي له پاره د يوې يا دواړو خواوو په سپارښت د مرکې د غړو په حيث وټاکل شي او دواړه ډلې مرکې ته واک ورکوي، مرکه د شخړې مسئله تر خېړنې لاندې نيسي او ګرم، ناګرم معلوموي، په پای کې د ټولو غړو په اتفاق له پښتني تېرو شويو لارو سره سم، پرېکړه کوي، د مرکې پرېکړه د موضوع په اهميت پورې اړه لري، که پېښه وړه وي، يوازې په يوه ننواتي او يا يوه سپک شانته پور په کښودلو سره بدي په نېکي بدلېږي او که درنه موضوع وي، نو هغه مرکه، د پېښې د اهميت په تناسب په پړه باندې درووند پور ږدي.

«د پور د کليمې لغوی معنا په پښتو کې قرض ته وايي، ولې دا کلمه په جزايي پښتو کې د ټولو لرو او برو پښتنو په مختلفو پلرنيو کې اصطلاحاً د تاوان په معنا منل شوې ده. پور لکه څنګه چې په لومړني بحث کې ورته اشاره وشوه، د پېښو په ډول او څرنګوالي پورې لکه مړی، ګوډ، پوزه رنګړی، مونجی، کنډاس، تپې، ژوبل او داسې نورو سره اړه لري».

(c) ketabton.com: The Digital Library

پورتنیو پښنو کې د پښې خرنګوالی او د هغو د وقوع د خرنګوالي په اساس او تناسب پور ورکول کیږي. د وړې نجونې او پښلې هم د پښې په اساس پور ورکول کیږی.

ننواتې:

ننواتې لکه څنګه چې په نورو پښتنو کې رواج دی، د میدان ولایت په ټولو پلرنیو کې هم یو دود دی او هر کله چې د دوو سړیو یا دوو کهولو په منځ کې شخړه یا همدغسې کومه بله پښه واقع شي، نو بیا ګرم او پر سړی یا کورنۍ د سپین ږیرو او منلو مشرانو په ګډون له یوه یا دوو پسونو سره د هغه بل سړي کور ته، چې تږی پرې شوی، د ننواتې په ډول ورځي او د خپلې ګرمې بښنه غواړي، چاته چې ننواتی ورغلی وې، هغه د ننواتي او مشرانو په مخ کې ګرم بښي او خوابدي پې په خوشحالي بدلیږي.

د تیرې کېښودل:

د تیرې کېښودل لغوی معنا په پښتنو کې ډبره ایښودل دي، مګر تیږه کېښودل د میدان ولایت په پښتنو کې د نورو په شان اصطلاحاً کې د ټرون معنا لري، کوم وخت چې د دوو کورنیو او یا پلرنیو تر منځ کومه شخړه یا جګړه پښه شي، نو هغه وخت ددې له پاره چې له تېري څخه یو د بل په مقابل کې لاس واخیستل شي او د پښې د ډبرې خړپړتیا مخه و نیول شي، د منلو شرایطو منځګړیو له فیصلې سره سم تیرې کېښودل کیږي. دا تیږه د نه تېري کولو ټرون حکم لري، وروسته له هغه چې تیږه کېښودل شوه او د دواړو خواو له لوري ومنل شوه. مشران د دایمي روغې اوپرېکړې له پاره ټاکل کېږي او ترهغه وخته پورې چې مشران کومې پرېکړې ته نه وي رسېدلي، یو په بل تېری نه کوي. د تیرې کېښودل د میدان ولایت د پښتنو په منځ کې دوه بڼې لري:

(c) ketabton.com: The Digital Library

لومړی: دا چې د تیرې کښنودل په ځینو حالاتو کې د یوې موقتې متارکې حکم لري، ترڅو چې مشران د شخړې د پرېکړې له پاره خبرې، مرکې او جرګې کولو ته وخت ولري.

دویم: دا چې د تیرې کښنودل د پښتنو په منځ کې د تل له پاره داسې ټرون لري، چې هېڅ وخت به یوه خوا په بله خوا تېری نه کوي.

د پلو غوټه کول:

د میدان ولایت د اوسېدونکو پښتنو په منځ کې د ښځو پلو غوټه کول هم یو دود دی او کله چې د چا له خوا په کوم سړي یا کورنۍ باندې تېری وشي، یا کوم کهول او پلرینه څوک ربړوي او ناروا ورسره کوي. نو بې وسه بې زوره بې پیسو ربړبدلی سړی یا د هغه کورنۍ د مشر کور ته ورځی او د هغه مشر د مور، ښځې لور یا ترور پلو غوټه کوي، د چا د ښځو د پلو غوټه کول د هغه کور ته د ننګ وړلو حکم لري. نو همدغه سبب دی، چې د پلو غوټه کولو په احترام چې ټول پښتانه هغه ته په درنه سترګه ګوري، له هغه سره ملګری کوي او ملاتړ یې شي او تېری کوونکی او یا ربړوونکی مجبوروي، چې له ربړولي سړي سره پښتو ته کښېني او حق ومني او که پره او پور پرې ورغی، پره او پور ته غاړه ږدي.

پورتني رواجونه چې ذکر شول، د میدان د سیمې د پښتنو په منځ کې د یوه قانون شکل ځان ته غوره کړی او له بل پلوه له پرېکړې څخه یې هېڅوک ځان نه شی ژغورلی، که دې واقعیت ته په غور سره ځیر شو، نو دغه قانون (پښتو پرېکړه) د داسې موضوعاتو له پاره د خلکو په منځ کې وضع شوي، ترڅو خلک له یوې خوا نه له بدیو شخړو، جګړو او ظلم زیاتي څخه لاس په سر شي او د مظلوم حقونه تر پښو لاندې نه شي او له بل اړخ نه له اقتصادي او مالي تاوان نه په امان کې پاتې شي. یعنې کله د کومې شخړې یا جرګې وروسته څوک چاته عارض شي، نو بیا له ډېرو ستونزو سره مخامخ کیږی. څنګه چې تجربو ثابته کړې ده، د رسمي تحقیقاتو لمنه ډېره اوږده ده، ظالم او مظلوم دواړه له ډېرو ستونزو (لکه: اقتصادي،اجتماعی مشکلات) سره مخامخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

کېږي، تر هغه پورې چې دوی لـه سـترې محکمـې څخـه فیصـله اخلـي، نـو خامخـا دا موضوع تر خپل وروستي پړاو پورې څو ځو کاله هم دوام کوي او دوی په سرګردانۍ ورپسې شپې او ورځې د حکومت په بېلابېلو دفترونو کې تېـروي، نـو ځکـه دا پـورتني مقررات د پښتنو په منځ کې د اقتصادی ستونزو هوارولو او د راتلونکو نسلونو لـه پـاره د یوه قانون په توګه پرېږدي.

ټولنیز دودونه:

د دې سیمې خلک نارینه او ښځې د بشـرپالنې احسـاس لـري، پـه ضـعیفانو بانـدې رحـم، لـه مظلومـانو سـره مرسـته، د یتیمـانو او خوارانـو لاسـنیوی، د لویـانو او مشـرانو درناوی، په کوچنیانو او کشـرانو بانـدې شـفقت او مهربـاني کـول، د ناروغـانو پوښـتنه کول، په شجاعت، سخاوت او ځوانمردۍ کې یـو لـه بلـه ځخـه مخکـې کېـدل د دې سیمې د خلکو ځانګړي صفات دي. د دې سیمې په هر کلی کې جومات شته چې پـه هغه کې ملا مېشته وي، څو خلک خپل پنځه وخت لمونځ په جماعت سره ادا کړي او په جامع جوماتونو کې یې مولوي شتون لري چې مدرس ملا ورته وایـي او طالبـانو تـه دیني درسونه وایي او دغه ملایان د کور کلي هلکانو او نجونـو تـه د دینـي درسـونو او قران کریم تدریس کوي.

د میدان د سیمې ځینې ټولنیز دودونه او رواجونه په لاندې ډول درپېژنو:

د واده دود او دستور:

په میدان ولایت کې د واده مراسـم د هلـک او نجلۍ پـه خوښـې او رضـا پـورې مربوط نه دي، بلکې واک یې د هغوی د پلار او مور په لاس کې دی، هر وخت چې مور او پلار وغواړي، خپل ځوان او زلمي زوی ته واده وکړي، نو په قوم یا ټبر کې او یا کوم بل کلي کې د هغه له پاره وړ او لایقه نجلۍ لومړی خوښوي او بیا یـې پـه پټه خوله احوال ورلېږدوي، د نجلۍ پلار یا ورور که هلک ونه پېژني، لـومړی د هلـک

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کړو وړو په هکله له ځینو کسانو پوښتنه کوي، کله یې چې خوښه راغله، نو بیا سره کښې، زیاتره کسان په همدغې لومړۍ ناسته کې د خپلې غوښتنې او خرڅ مصرف یادونه ورته کوي، چې دومره پیسې، سره زر، وریجې، غوښه او نور... به راکوې، که یې موافقه سره راغله، نو بیا د ستن او تار په نامه رومال او خواږه ورکوي. بیا د کوژدې مېلمستیا برابروي چې د سلو کسانو په شاوخوا کې نارینه او ښځینه نږدې خپلوان رابولي.

په دې سیمه کې زوم حق نه لري، چې مخکې له واده څخه د خسر کور ته لاړ شي، که کوم کس خپل زوم ته اجازه ورکړي بیا هم زوم نه شی کولی، چې په رښا ورځ د کلتوري ممانعتونو په نظر کې نیولو سره د خسر کور ته ورشي، که ورشي، نو د هغه کلي ځوانان ورسره خپل مخالفت په غیر مستقیمه بڼه داسې ښیي، چې که زوم په خپل کلي کې ګیر کړي، یوائې کمیس او پرتوګ ورپرېږدي، نور هرڅه چې ورسره وي، ټول ځینې اخلي، جیبونه یې لټوي، جمپر او واسکټ ترې وباسي او په بد حالت یې ببرته خپل کور ته لیږي.

د کوژدې په جریان کې زوم باید د اخترونو او د هر فصل په راتلو سره د همغه فصل مېوې د خسر کور ته ور وړي او یوه ډوډۍ هم د ناوې د نارینه خپلوانو له پاره چې (پای وازي ورته وایي) برابروي او په پای کې په ټولو کالي، لونګی او پټوګان وښل کیږي، په پای کې مکمل لست د زوم کور ته ورکوي، وروسته تر دې د واده ورځ ټاکل کیږي او تر واده یوه ورځ مخکې د نجلۍ کور ته د واده خرڅ ور وړي، چې د خوړې په نوم یادیږي، واده ماسپښین شروع کیږي، کله چې ټولې ښځې راټولې شي، بیا د بدلو (سندرو) په ویلو سره د ناوې کور ته ځي او ناوې ته افغاني کالي وراغوندي او پر ناوې شال غوړوي. د زوم خور، خاله، عمه د ناوې موټی خلاصوي او ببرته خپل کور ته راګرځي، خو دری څلور ښځې د خپښو په نامه د ناوې په کور کې پرېږدي، د شپې له مخې نارینه خپله مېله په ډول او سرني او ښځې په چمبې نمانځی، په پای کې د زوم او ناوې د لاسونو په سره کولو سره خپله مېله پای ته رسوي، کله چې نایی د زوم د یوه لاس ورغوي کې په نکریزو ګرده حلقه رسم کړي، نو یې لاس

(c) ketabton.com: The Digital Library

په مخصوصه ټوټه کې چې د نجلۍ کورنۍ ورته را استولې وي، لاس ورټړي بيا نـايي په ټول مجلس را ګرځي او لاسونه يې ورسره کوي، په پای کـې د زوم لـه پـاره د ښـه ژوند دعا کېږی او هر څوک نايي ته پيسې ورکوي، تردې وروسته مېله سړېږي. سـبا د کلی ځوانان د سحر تر لمانځه وروسته له نايي سره کومک کېږي او خپـل رواج شـوی پخلی پخوي، د لسو بجو په شاوخوا کې کله چې نايي خپل کار سـپک کـړي، نـو غـږ کوي چې راځې ځوانانو! چې د زوم وښتان جوړوم، بيا ټول ځوانان راټول شي، نايي د زوم وښتان جوړ کړي او خپله لمن وغوړوي، بيا ټول ځوانان ورتـه پيسـې ورکـوي تـر دې وروسته ټول مېلمانه له زوم سره يو ځای د (ورا) پـه نامـه د نـاوې د کـور پلـو حرکـت کوي، د غرمې ډوډۍ د ناوې په کور کې خوري، تر ډوډۍ وروسـته نـاوې تـه شـفتلي رنګه جامې ور اغوستل کېږي، نکاح ټړل کېږي، تر دی وروسته نايي يوه يـوه هګۍ د زوم ورور په اشارې سره له خوږو سره په مېلمنو وېشي چې ګل ورته وايي او په مقابل کې هر کس پنځوس افغانۍ ورکوي، بيا يو کم شمېر مېلمانـه يـوی خاصـې خـونې تـه ځي، دوی ته د ناوې له پاره له پخې شوې مالیدې ورکول کېږی، تر دې وروسـته زوم ته د ناوې په لاس جوړ شوي خامک کالي او څادر وراغوستل کېږي، ناوې به پخوا په سره جوړه کې وه، خو اوس په سپينه جوړه کې په کجاوو يا موټر کې د زوم کـور تـه راوړل کېږي، تر ښکته کولو وروسته د ناوې په پښو کې پسه يا چرګ حلالېږي، دلتـه بيا نايي دروازه نيولې وي او پيسې غواړي، تر دې وروسته بيا ناوې کور ته دننه کېږي، ترڅو يوه غوا او کوټه ور نه کړل شي، بيـا پـه نـاوې بېلابېلـې ټـوټکې تـر سـره کـوي، ماشوم په غيږ کې ورکوي چې اولادداره شي، په تناره، بېلابېلو کوټو يې ګرځـوي، پـه دېوال کې مېخ پرې ټک وهيي، يوه هګۍ يې تر پښې لاندې کوي او بيا يې پـر تخـت دروي او ټولو راغلو ښځو ته يې مخ ورښکاره کـوي، بيـا ټـولې ښـځې د روی ديـدنۍ (مخ کتلو) په نامه د ناوې يوې خپلې ته پيسې ورکوي او هغه بيا هر چا ورکـړې پيسـې نورو ښځو تـه اعلانـوي او د څـو دقيقـو لـه پـاره زوم ورسـره دروي او بيـا دواړه هلتـه کښېنوي، دلته نو زوم او ناوې دواړو له خوا کوښښ کېږي، چې لومړی کښېني، ترڅـو د بل سيوری پرې ونه لـوېږي. نـور نـو واده خلاصـېږي، پـه درېيمـه ورځ زوم لـه شـلو دېرشو کسانو سره د ناوې کور ته ورځي چې د درېيمې په نامه يادېږي، په اوومـه کـې

(c) ketabton.com: The Digital Library

په همدومره شمېر کې ښځې د ناوې کور ته د هغې د پلار او خپلوانو لـه خـوا اخیسـتل شویو سوغاتونو او ډالیو سره راځي، تر یوې دوو میاشتو وروسته ناوې لـه لـس پنځلسـو ښځو سره د پلار کور ته ځي.

د مړي د ښخولو دود او دستور:

که خدای(ج) مه کړه د چا کور کې مړی وشي، تر هر څه د مخـه مـړي تـه غسـل ورکول کېږي، که دومره وخت وي چې د خیروخیـرات او طریقې تابیـا یـې ونیـولی شي، نو یې نیسي، لومړی باتجربه کسان د مړي پلرنۍ هدیرې ته د قبر کېنـدلو لـه پـاره استوي او د شاوخوا کلیو خلک او خپلـوان راغـواړي. کلـه چـې خلـک راغونـډ شـي، ملایان خلکو ته وعظ او نصیحت کوي، بیا د قران کریم ختم کوي، بیا طریقه کوي او اسقاط په مستحقو کسانو وېشي، ورپسې جنازې او تر جنازې وروسته راغلو مېلمنـو تـه ډوډۍ ورکوي، خو اوس په ځینو ځایو کې ډوډۍ ورکول په لومړۍ ورځ نه شته، خـو په ځینو ځایو کې اوس هم شته، وروسته خلک مړی د خښولو له پاره هدیرې تـه وړي او په مسنونه طریقه یې ښخوي. هغه کسان چې په لومړۍ ورځ خیروخیـرات نـه کـوي، پـه درېیمـه ورځ پـه مـړي پسـې خیروخیـرات او طریقـه کـوي او څلـور څلـه د هـرې پنجشنبې په ماښام د جمعې ګي په نامه خیراتونه، یـو خیـرات پـه څلوېښتۍ کـې او یـو خیرات په کال پوره ګۍ کې ورپسې کوي.

له پورته یادو شویو دود او دستور سربېره ځینې نور دودونه هـم شـته چـې عبـارت دي له: د نوې زېږېـدلي ماشـوم دود او دسـتور، د روژې او اخترونـو دود او دسـتور، د حشر دود او دستور، عام خیراتونه او داسې نور چې زیاتره یې د افغانستان د نورو سیمو د خلکو له دودونو سره یا لږ تفاوت لري او یا یو شان دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څلورم – ادبي، فرهنګي او علمي ټولنې

په میدان ښار او ورځپرمه سیمو کې په لسګونو موجودې ازادې ادبي او کلتوري ټولنې د دې ولایت د خلکو د کلتوري هڅو او پرمختګ بهلګې دي، چې موږ یې دلته د میدان د فرهنګي حوزې د موضوع په څېړنه او ځیرنه کې خورا مهمې ګڼو او د دغې سیمې د فرهنګي چټکتیا او بډایيتوب کچه په ښه توګه ترې معلومېدای شي. که څه هم د میدان تشکیلات په دې وروستیو لسیزو کې د درېیمه درجه ولایت کچې ته پورته شوي، خو په لنډه موده کې د ډېرو هر اړخیزو پرمختګونو لیدونکی دی، چې ښه بهلګه یې په ادبي او فرهنګي ډګر کې د دغو ټولنو شتون او رامنځته کېدل ګڼل کېدای شي. اوسمهال دغه ولایت د خپلو ګاونډو نورو ولایتونو په پرتله په لومړي مقام کې ځای لري او له ګاونډو سیمو څخه یې د ازادو ادبي او کلتوري ټولنو او خپرونو شمېر څو برابره زیات دی، اوسمهال ددغې سیمې د خپلواکو او ازادو ټولنو او خپرونو شمېر تر پنځوویشتو پورې رسېدلی دی، په داسې حال کې چې د دا ډول ټولنو او خپرونو شمېر په غزني ولایت کې پنځلس او په لوګر کې دغه شمېره تر لسو پورې رسېږي. دلته له دغې یادونې او پرتلنې څخه موخه دا نه ده، چې خدای مه کړه د میدان وردګو ګاونډیو سیمې د ادبي او فرهنګي چارو له پلوه کمزورې دي، بلکې ویلی شو چې دغه سیمې هم تر بل هر وخت له ښو ادبي او کلتوري هڅو څخه برخمنې او د څرنګوالي له پلوه یې هم د کار ازښت لوړ او د افغاني او پښتني فرهنګ په لوړتیا کې خورا مهم دی. دلته دغه یادونه یوازې د میدان وردګو د ادبي او کلتوري چټکې ودې د جاج اخیستنې په موخه وشوه. د یادولو ده، چې میدان مېشتې رسنۍ او ټولنې د څرنګوالي له پلوه له یوه سره د زیاتې ستاینې وړ نه دي. که څه هم دلته په دې کتاب کې د هرې ټولنې، اثر او خپرونې د ښه کیفیت او کار د ارزونې او ژورې څېړنې هڅه نه ده شوې، خو په عمومي توګه ویلی شو، چې د څرنګوالي په پرتله یې د ډېروالي تله درنه ده.

خالد بن ولید لومړۍ ټولنه، چې په دغې سیمه کې یې د ټولنو د جوړېدو دود او لېوالتیا رامنځ ته کړه، د خالد بن ولید ادبي ټولنه ده، چې له اوس څخه کابو ۲۰ کاله

(c) ketabton.com: The Digital Library

وړاندې د يو شمېر څوانو ليکوالو او کلتوري فعالينو د هڅو په پايله کې رامنځ ته شوې او د کار د څرنګوالي له پلوه هم په لومړي مقام کې ولاړه ازاده ټولنه ده.

له دغې ټولنې لږه موده وروسته په يادە سيمه کې د عهد فرهنګي ټولنه ده، چې د خالدبن وليد له ادبي ټولنې کابو پنځه کاله وروسته تاسيس او رامنځته شوې ده. له دغو لنډو يادونو وروسته دا دی په ميدان ښار کې شته مهمې ټولنې په جلا ډول په لنډه توګه درپېژنو:

۱- د خالدبن وليد ادبي او کلتوري ټولنه:

د ميدان د خالد بن وليد ادبي ټولنه د ۱۳۷۵المريز کال د وري په ۱۲مه د يو شمېر ميدان مېشتو ليکوالو، شاعرانو او فرهنګي مينه والو له خوا د لومړي ځل لپاره په دغې سيمه کې تاسيس او پرانيستل شوه. د دغې ټولنې له جوړېدو سره په يادە سيمه کې د لومړي ځل لپاره د ادبي غونډو او مشاعرو جوړېدل دود او د ميدان د هنر او ادب په ډګر کې ډېر نوي زړي راوټوکېدل. دغې ټولنې په ډېره لږه موده کې وکولی شول، چې د ځوان نسل په روزنه او هڅونه کې د ډېر اغېزمن رول د لرلو ويار خپل کړی دی. د خالدبن وليد ادبي ټولنه د طالبانو د واکمنۍ (اسلامي امارت) پر مهال تاسيس او رامنځ ته شوه او د ميدان ولايت د اطلاعاتو او کلتور رياست په انګړ کې به يې اونيزې ادبي غونډې او مشاعرې جوړولې او د دولتي چارواکو له خوا هم ورته پوره درناوی او پاملرنه کېده. د طالبانو د واکمنۍ په وروستيو کلونو کې که څه هم چې ځينې وخت به چارواکو له عشقي او غنايي شعرونو څخه سرټکاوه، خو له دې سره سره يې د ميدان مېشتو ليکوالو او شاعرانو لپاره دا زمينه برابره کړې وه، چې د کابل او ننګرهار او نورو ولايتونو په سترو ادبي او فرهنګي غونډو کې ګډون وکړي او د نورو سيمو له شاعرانو او ليکوالو سره وګوري. بايد يادونه وکړو، چې له دغو ټولو سره سره د ميدان د خالد بن وليد ادبي ټولنه، لکه څنګه چې له نامه څخه يې ښکاري، يوه رښتينې نادولتي او بې لوړې ازاده ټولنه ده او تر اوسه يې هم کار او زيار د خپلې هېوادنۍ ادبي، فرهنګي مينې، خپلې ژبې او خلکو ته د چوپړ له بريده تېری نه لري. د يادونې وړ ده چې يادې ټولنې پر سټېج ډېرې تمثيلي پارچې هم نداړې ته وړاندې کړې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲- عهد کلتوري ټولنه:

د عهد کلتوری ټولنه چې په ۱۳۸۲المریز کال کې د میدان ښار او نړدې سیمو د دیني عالمانو، روڼ اندو، ښوونکو او محصلینو له خوا جوړه شوه او زیاتره ګډون کوونکي په کابل پوهنتون په زده کړه بوخت دي. په اونۍ کې یو ځل غونډه کوي او په دې وروستیو کې یې د «عهد» په نامه د یوې دیني میاشتنۍ مجلې په خپرېدلو هم پیل کړی دی.

عهد ټولنه د دې ولایت په ځینو سیمو کې هم دفترونه جوړ کړي او په نورو ولایتونو کې هم څانګې لري.

۳- افغان سید جمال الدین ادبي مرکز:

د افغان سیدجمال الدین په نوم د دغه ادبي مرکز بنسټ په میدان ښار کې په ۱۳۸۶المریز کال کې ایښودل شوی او د ځوانو غړو شمېر یې ۵۰ تنه ښودل شوی دی. د نومورې ادبي مرکز د مشرۍ چارې د ځوان او تکړه انجنیر حیات الله له خوا سمبالېږي. د سیدجمال الدین افغان ادبي مرکز هم اونیزې او میاشتنۍ غونډې جوړوي، خو تراوسه یې د کومې ځانګړې چاپي خپرونې له شتون څخه نه یو خبر شوي.

۴- د افغان کاروان ځوانانو ټولنه:

د افغان ځوانانو ټولنې بنسټ د ښاغلي ذبیح الله امرخېل تر مشرۍ او مسوولیت لاندې په ۱۳۸۷المریز کال د میدان ښار په مرکز کې ایښودل شوی دی. د دغې ټولنې د اړوندو ځوانو غړو شمېر تر ۴۵ کسانو پورې ښودل شوی او د ځوان غړو په نوم میاشتنۍ هم خپروي، چې د دې ولایت د ځوان نسل د روزنې او هڅونې په موخه په کې ښکلي ټولنیز، کلتوري او ادبي مطالب چاپېږي.

۵- د سلمان فارس لېسې د ځوانانو ټولنه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سلمان فارس لېسې د ځوانانو ټولنه د دې ولایت د مرکزي لېسې د ځوانانو زده کوونکو اړونده ده او په ادبي، کلتوري او ټولنیزو برخو کې فعالیت کوي. د دغې ټولنې بنسټ په ۱۳۸۴لمریز کال د ځوان لیکوال ښاغلي صالح محمد صالحي په مشرۍ ایښودل شوی دی. دغه ټولنه هم د رڼا په نوم ازاده مهالنۍ جریده لري، چې ببلابېل روزنیز، کلتوري او ټولنیز مسایل په کې خپرېږي.

۶- جلرېز فرهنګي مرکز:

دغه فرهنګي مرکز د دغه ولایت په جلرېز ولسوالۍ کې موقعیت لري، چې ۱۳۸۵لمریز کال کې د دغې ولسوالۍ د یو شمېر علمي شخصیتونو او فرهنګیانو زده کوونکو او محصلینو له خوا تاسیس شو او د اطلاعاتو او فرهنګ ریاست سره یې نوم ثبت کړی دی. دغه مرکز علمي او فرهنګي فعالیتونه لري. وخت ناوخت فرهنګي غونډې او ادبي ناستې لري، علمي او فرهنګي مجلسونه دایروي او ځینې مهمې ورځې نمانځي، چې تردې دمه یې د سیمې خلکو له فعالیتونو او علمې هڅو څخه درونډ هرکلی کړی دی.

۷- ځلانده فرهنګي مرکز:

ځلانده فرهنګي مرکز په میدان ښار کې موقعیت لري، چې د سیمې یو زیات شمېر ځوانان یې په خپلو ګډو هڅو سره کارونه مخ په وړاندې وړي، مشري یې د ښاغلي نجیب الله حبیبي په غاړه ده.

دغه مرکز په علمي برخه کې ډېر فعالیتونه لري، د ښوونځیو ترمنځ علمي او ذهنې مسابقې جوړوي او د سټېج په سر تفریحي او روزنیزې ډارمې وړاندې کوي. تراوسه پورې ولسي او قومي مشرانو له دې مرکز نه بشپړه خوښي څرګنده او پوره ملاتړ یې کړی دی. د دې مرکز بله مهمه موخه په سیمه کې له بېسوادۍ سره مبارزه ده، چې تل هڅه کوي د لوړ عمر کسانو له پاره د سواد زده کړې لنډمهالي او اوږدمهالي کورسونه ترتیب کړي، چې دولتي چارواکي هم تر خپله وسه ورسره مرسته کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۸- استقلال فرهنګي ټولنه:

د استقلال د فرهنګیانو ټولنې بنسټ هم په میدان ښار کې په ۱۳۸۰المریز کال ایښودل شوی او له هغه مهاله راهیسې یې اړوندو غړو، چې شمېر یې تر ۸۰ کسانو پورې رسېږي، په یو ځایي توګه د یادې ټولنې تر نامه لاندې خپل ادبي او فرهنګي خوځښتونه پیل کړي دي.

۹- د میدان ځوانانو ټولنه:

د میدان ځوانانو په نوم دغې ادبي ټولنې د میدان ښار په سوېل په نرخ ولسوالۍ کې په ۱۳۸۴المریز کال ادبي او هنري فعالیتونه پیل کړل. دغه ادبي ټولنه هم په لسګونو غړي لریي، په ادبي او فرهنګي چارو بوخت او د ټولنې په اړوندو غونډو او مشاعرو کې فعال ګډون کوي. میدان ځوانانو ادبي ټولنه هم تراوسه کومه چاپي او ځانګړې خپرونه نه لري.

۱۰- وردګو او میدان مدني ټولنه:

یاده فرهنګي ټولنه د میدان ښار په شمال د زیمني په سیمه کې په ۱۳۸۲المریز کال د یو شمېر ځوانو فرهنګپالو له خوا جوړه او د مشرتوب کارونه یې د ښاغلي سلیمان تنها له خوا پر مخ وړل کېږي. دغه ټولنه کومه ځانګړې چاپي جریده یا مجله نه لري او په اړوندو غونډو کې یې په لسګونو ځوان فعالین راغونډېږي.

۱۱- د نرخ د ځوانانو ټولنه:

یاده فرهنګي ټولنه د میدان ښار په لوېدیځ په نرخ ولسوالۍ کې په ۱۳۸۲المریز کال د یو شمېر ځوانو فرهنګپالو له خوا جوړه او د مشرتوب کارونه یې د ښاغلي ننګیال اشنا له خوا پر مخ وړل کېږي. دغه ټولنه کومه ځانګړې چاپي جریده یا مجله نه لري او په اړوندو غونډو کې یې په لسګونو ځوان فعالین راغونډېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۲- سرچشمه ادبي او فرهنګي ټولنه:

د سرچشمه فرهنګي ټولنه د ميدان يوه بله اړونده ازاده ټولنه ده او مسوولیت يې د ځوان فرهنګپال ښاغلي نصيراحمد روښان په غاړه لري. دغې ټولنې په يادە سيمه کې په ۱۳۹۱المريز کال په ادبي او کلتوري خوځښتونو پيل کړی او غړو شمېر يې تر ۷۵ کسانو پورې ښودل کيږي. د سرچشمه فرهنګي ټولنه د سرچشمه په نوم ازاده چاپي خپرونه لري او په دري ژبه خپرېږی او په خپلو پاڼو کې ښکلي ادبي او ټولنيز مطالب رانغاړي.

۱۳- د ميدان ښځو فرهنګي او ادبي ټولنه:

د ميدان ښار د ښځو فرهنګي ټولنه، لکه چې له نامه څخه يې ښکاري، د ښځو د ادبي او کلتوري فعاليتونو ښکارندويه ده او بنسټ يې د يادې سيمې د لسګونو ليکوالو اوروړ اندو مېرمنو له خوا په ۱۳۸۲المريز کال ايښودل شوی دی. د دغې فرهنګي ټولنې د مسولیت چارې د تکړه ليکوالې اغلې شاعرې نفيسې نصيب له خوا پر مخ وړل کيږي او په اړوندو غونډو کې يې د بهسودو په لسګونو فرهنګپالې او ليکوالې مېرمنې برخه اخلي. دغه ټولنه همداراز د «صدای زن» په نوم څانګړې چاپي مياشتنی هم لري، په دري ژبه خپرېږي، چې د بهسود مېشتو ښځمنو د کورنی، ټولنيز او سياسي شعور د لوړولو په موخه اړين او ګټور مطالب لري.

۱۴- د علم کاروان:

دغه ټولنه چې سږ کال يې په فعاليت پيل کړی او د ښوونځي د شاګردانو له پاره د ساينسي مضامينو کورسونه جوړوي او هم په اونۍ کې يوه ادبي ناسته لري او د هغو ځوانانو له پاره چې د ادب په ډګر کې نوی ګام ايښی او غواړي مخکې لاړل شي، يوه ښه لارښوونه کوي. نوموړی مرکز تر اوسه کو مه خپرونه نه لري. مسوول مشر په نوبتي توګه ټاکل کيږي او چارې يې پرمخ بيايي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پنځم- لیکنیزې، غږیزې او انځوریزې رسنۍ

(۱)چاپي یا لیکنیزې رسنۍ

عهد مجله:

عهد په میدان ښار کې له ګوربت مجلې وروسته دویمه ازاده علمي، فرهنګي او ټولنیزه مجله ده، چې په یاده سیمه کې تاسیس او د ۱۳۸۲ لمریز کال په زمري میاشت کې یې لومړۍ ګڼه له چاپه راووته. د دغې مجلې د امتیاز خاوند د عهد ټولنه ده او د مسوولیت چارې یې د د غې سیمې د ځوان شاعر او لیکوال ښاغلي انجنیر حیات الله او مرستیالانو هر یو ډاکټر سمیع الله او ډاکټر محمدزاهد له خوا پر مخ وړل کېدې. عهد مجلې د اسلامي او ټولنیزو مطالبو ترڅنګ د ښکلو نویو معلوماتو او مطالبو په خپرولو سره په میدان ښار او نورو پښتني سیمو کې د زیات شمېر لوستونکو ادبي او فرهنګي تنده ماتوله،پنځلس ګڼې یې خپرې شوي، خو له بده مرغه له پنځه کالو را په دی خوا دغه خپرونه د مالي ستونزو له امله وتړل شوه.

اذان مجله:

اذان په میدان وردګو ولایت کې ازاده علمي، دیني، فرهنګي او ټولنیزه ادبي مجله ده، چې په یاده سیمه کې تاسیس او د ۱۳۸۵لمریز کال په زمري میاشت کې یې لومړۍ ګڼه له چاپه راووته. د دغې مجلې د امتیاز خاوند د افغانستان د ټولنیزې اصلاح او پرمختګ ټولنې (جمعیت اصلاح) ده چې د دې ټولنې د میدان وردګو ولایت د څانګې له لوري چاپېږي. د مسوولیت چارې یې د استاد ګل حمید حمیدي له خوا پر مخ وړل کېږي. اذان مجله کې زیاتره د پوهنتون د استادانو دیني لیکنې خپرېږي، خو سیاسي او ټولنیزې لیکنې هم خپروي، کله کله د شعر او ادب پاڼه هم لري، د تاریخ پاڼې په نوم یوه ځانګړې پاڼه هم په کې شته او د دې ولایت تاریخي سیمې په کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

معرفي کېږي، چې د نوي نسل د معلوماتو د زياتوالی له پاره يو غوره ګام دی. اذان که همداسې پرمختګ وکړي، په سيمه کې به يې لوستونکی نور هم زيات شي، د ښکلو نوو معلوماتو او مطالبو په خپرولو سره په ميدان ښار او نورو پښتنو سيمو کې د زيات شمېر لوستونکو ادبي او فرهنګي تنده ماته کړې ده. تر پنځلسو زياتې ګڼې چاپ شوې دې.خو اوس يې نامعلومو دليلو له امله نه چاپ کيږی.

ميدان ځوانانو مجله:

دغه مجله چې په مياشت کې يو ځل چاپېږي، د ۱۳۸۵المريز ديارلسمه ګڼه يې زمونږ تر ګوتو رارسېدلې ده، په زړه پورې خبرې، معلوماتي او پرمختيايي مطالب خپروي. د دغې خپرونې د مسوولیت چارې د ليکوال همت الله امين زي له خوا پر مخ وړل کېږي. دغې مجله د غوره مطالبو او ليکنو په خپرولو سره زيات لوستونکي پيدا کړي دي.

دريځ:

د دريځ په نوم مهالنۍ په ۱۳۸۵ لمريز کال کې تاسيس او په اتو مخونو کې په زړه پورې سياسي او ټولنيزې ليکنې او مطالب خپروي. دغه جريده په يادە سيمه کې د ليکوال محمداجمل "هوډمن" په مديريت او د عبدالله "شېرزي" په مرستيالۍ چلېږي. دريځ له ځوان نسل سره مرسته کوي، ځو د هغوی سياسي، ملي او ټولنيز شعور لوړ کړي او وکولی شي د هېواد ملي ګټو، ټيکاو، سولې او پرمختګ ته وفادار او لېوال پاتې شي او د سياسي غولونو، افراطيت، بې خبرۍ، غفلت او ړانده تقليد له ښکار کېدو څخه د ځان د ژغورلو وړتيا ترلاسه کړي.

منه مجله:

منه مجله د منې ګل مشاعرې کمېټې له خوا په ۱۳۸۸المريز کال کې تاسيس شوې ده، دغه مياشتنۍ يوه علمي، سياسي، ادبي او ټولنيزه خپرونه ده، چې مسول مدير يې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګل اغا احمدي وردګ دی. د دغې مجلې تراوسه پورې یوازې یوه ګڼه له چاپه راوتلې ده.

ملي هدف:

ملي هدف چې په اونۍ کې یو ځل د میدان وردګو ولایت د اطلاعاتو او کلتور ریاست د نشراتي ارګان له خوا خپرېږي، په اتو مخونو کې بېلابېل علمي، ټولنیز، ادبي او اخلاقي مطالب ځایوي، خو ادبي برخه یې تر نورو هغو درنه ده. په دغې اونیزه کې د ښکلو تخلیقي ټوټو او شعرونو ترڅنګ ادبي تیوریکي مضامین هم راځي، چې ځوان لوستونکي له اوسنیو نویو ادبي لارو چارو سره اشنا کوي. د دغې خپرونې د مسولیت او مدیریت چارې د میدان د ځوان لیکوال او فرهنګپال ښاغلي اورنګ مختار له خوا سمبالېږي.

وړانګه مجله:

وړانګه میاشتنۍ د میدان د ځوانانو خپلواکه کلتوري، ادبي او ټولنیزه خپرونه ده، چې د امتیاز خاوند یې استاد عبدالجبار ابراهیم خېل دی. دغه مجله د ښاغلي استاد وحید الله همراه، استاد احمدزي افغان او محمد احسان تر کتنې لاندې په یاده سیمه کې د شپاړسو مخونو په لرلو سره د ښاغلي محمدعثمان په مسوولیت په زړه پورې ادبي، کلتوري او ټولنیز مطالب خپروي.

پېزوان:

پېزوان د میدان وردګو ولایت د ښځو چارو ریاست مهالنۍ خپرونه ده، په ۱۳۹۱المریز کال یې لومړۍ ګڼه چاپ شوې ده، چې د تکړه لیکوالې او د ښځو د چارو د اوسنۍ رییسې آغلې وحیدې ښکلې او یو شمېر نورو میدان مېشتو لیکوالو تر کتنې لاندې خپرېږي، مسوولې یې پیاوړې لیکواله او څېړونکې وحیده ښکلې او مرستیاله یې محموده تقوا ده. دا مجله هم په یاده سیمه کې په ځلوېښتو رنګه مخونو کې د میدان

(c) ketabton.com: The Digital Library

مېشتو ښځمنو د کورنۍ، ټولنیز او سیاسي شعور د لوړولو په موخه اړین او ګټور مطالب لري. په یاده میاشتنۍ کې د ښځو د حقونو د ساتنې، پر هغوی د تېري د مخنیوي، په ټولنه کې د ښځمنو د رول او همداراز نورې اخلاقي او روزنیزې لیکنې او مضامین راغونډېږي. د یادونې وړ ده چې د ښځو چارو ریاست مخکې کومه نشریه نه درلوده.

ویښ:

ویښ په اونۍ کې یو ځل د میدان وردګو ولایت د اطلاعاتو او کلتور ریاست د خپرنیز ارګان په توګه خپرېږي، په دغې مجله کې بېلابېل علمي، ټولنیز، ادبي او اخلاقي مطالب ځایېږي، خو ادبي برخه یې تر نورو هغو درنه ده په دې خپرونه کې د ښکلو تخلیقي ټوټو او شعرونو ترڅنګ ادبي تیوریکي مضامین هم راځي، چې ځوان لوستونکي له اوسنیو نویو ادبي لارو چارو سره اشنا کوي. د دغې خپرونې د مسوولیت او مدیریت چارې ځوان لیکوال او فرهنګپال د میدان وردګو د اطلاعاتو اوکلتور رییس ښاغلی محمداورنګ مختار له خوا سمبالېږي.

سرچشمه:

دغه مهالنۍ د ۱۳۹۱ لمریز کال په زمري کې تاسیس او په خپلو څلورو مخونو کې د غوره سیاسي او ټولنیزو مضامینو په خپرولو سره ډېر لوستونکي لري. د دغې خپرونې د امتیاز خاوند انجمن سرچشمه دی او د مسولیت چارې یې د ښاغلي بسم الله "نادري" له خوا سمبالېږي. نوموړی نشریه په درې ژبه خپرېږي.

مشوره:

دغه جریده د میدان وردګو ولایت د ولایتي شورا خپرونه ده، چې په میاشت کې یو ځل چاپېږي، دیارلسمه ګڼه یې زمور تر ګوتو رارسېدلې ده، ډېر په زړه پورې خبري، معلوماتي او پرمختیایي مطالب خپروي. د دغې خپرونې د مسوولیت چارې د لیکوال سمیع الله "اتل" په مرسته د ښاغلي عتیق الله "ابراهیمي" له خوا پر مخ وړل

(c) ketabton.com: The Digital Library

کېږي. دغه جريده په بې پوښه شپږو ساده مخونو کې د غوره مطالبو په خپرولو سره زيات لوستونکي لري.

ځلانده راتلونکې:

دا د ولايت د مقام ځانګړې مهالنۍ خپرونه ده چې وخت ناوخت په کتابي بڼه د اطلاعاتو او فرهنګ رياست په اهتمام خپرېږي، هره ګڼه يې ۱۰۳مخونه لري او هر ځل درې زره ګڼې چاپېږي او په وړيا ډول د ولايت ټولو برخو ته رسېږي.

د منځپانګې له مخې د دغې خپرونې مطالب يوازې سياسي رنګ لري، چې د ولايت د بېلابېلو رياستونو کلني او شپږ مياشتيني رسمي راپورونه خپروي، انځوريز البوم هم لري، خو دا مهال يې خپرونې بندې شوې دي.

بدلون:

د بدلون اونيزه جريده د ميدان وردګو ولايت د مقام له خوا په ۱۳۸۸لمريز کال تاسيس شوه او په شپږو مخونو کې د غوره سياسي، ټولنيزو، فرهنګي او معلوماتي مطالبو او ليکنو ترڅنګ د بيارغونې پروژو په هکله معلومات له خپلو لوستونکو سره شريکوي. د دغې جريدې بنسټګر او مسوول چلوونکی ادم خان سيرت دی او د ښاغلي صبغت الله نيازي په مرسته يې چاپ پر مخ وړل کېږي.

ګلبڼ:

د ګلبڼ علمي، ټولنيزه او ادبي مهالنۍ د ۱۳۹۰ لمريز کال په چنګاښ کې د ميدان وردګو ولايت د ښاروالۍ فرهنګي ټولنې له خوا تاسيس شوه. دغه جريده زياتره د ښاروالۍ اړوند پروژو په هکله مطالب خپروي، ددې ترڅنګ د ځوانانو د علاقې وړ بېلابېل معلوماتي، روزنيز او اخلاقي مطالب لري. ټولنيزې او ادبي برخې هم لري، بنسټګر يې د ميدان ښار ځوان ښاروال انجنير محمود اميري دی او د مسوولیت چاپ يې د ښاروالۍ اداري په غاړه دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرمختګ:

د ولایت د مقام له دفتر څخه خپرېده او د ۱۳۸۹المریز کال په سر کې د اونیزې په بڼه یې څو ګڼې چاپ شوې، چې اوسمهال یې خپرونې د ناخرګندو دلایلو له مخې بندې شوې دي.

غښتلي ځوانان:

دا ټولنیزه معلوماتي او ادبي مهالنۍ خپرونه ده، چې د اطلاعاتو او فرهنګ ریاست د ځوانانو عمومي مدیریت خپرنیز ارګان دي،موسس او د امتیاز خاوند یې محمد اورنګ مختار، مسوول مدیر یې محمد نسیم رسا او مرستیال یې ایمل امرخیل دي. د تاسیس کال ۱۳۹۲ لمریز دي، تر اوس پورې یو ګڼه خپره شوې ده.

روغتیا:

دا هغه دوه میاشتنۍ طبی مجله ده، چې د میدان وردګو ولایت د عامې روغتیا ریاست له خوا خپرېږي، د تاسیس کال یې ۱۳۸۵المریز دی.

دغه مجله که څه هم یوه ځانګړې خپرونه ده، چې یوازې د روغتیا په اړه طبي مطالب خپروي، خو ځینې نوي علمي او ټولنیز معلومات هم په کې خپرېږي. همدارنګه دغه مجله خپلو لوستونکو ته هر وخت د سیمه ییزو هر ډول ساري ناروغیو د نښو نښانو په اړه معلومات وړاندې کوي او د مخنیوي لارې چارې او لومړنۍ طبي لارښوونې په کې ښیي.

سپورت:

دا هغه دوه میاشتنۍ سپورتي مجله ده، چې د میدان وردګو ولایت د سپورت امریت له خوا خپرېږي، د تاسیس کال یې ۱۳۸۵المریز دی.

دغه مجله که څه هم یوه ځانګړې خپرونه ده، چې یوازې د سپورت په اړه ګټور مطالب خپروي، خو کله ناکله د اولمپیک د نړیوالې کمېټې او سپورت نړیوال قوانین

(c) ketabton.com: The Digital Library

هم په کې نشرېږي. همدارنګه دغه مجله خپلو لوستونکو ته هر وخت د سیمه ییزو لوبو په هکله خبرونه خپروي.

(۲)غږیزې رسنۍ:

د میدان غږ راډیو

د میدان غږ راډیو په میدان وردګو کې لومړنۍ خپلواکه او ناپیلې راډیو ده، چې د انټرنیوز په چوکاټ کې یې له نن څخه کابو څلورنیم کاله وړاندې په میدان ښار کې د لیکوال او ژورنالست عبدالله جمال تر مشرۍ لاندې په خپرونو پیل وکړ. یاده راډیو دا مهال د FM په ۸۹ څپو په ورځ کې ۱۴ ساعته خپرونې لري.

یاده راډیو اوسمهال د میدان ښار د سیمې په سلو کې ۹۲ ساحه تر پوښښ لاندې لري او د اورېدونکو شمېر یې ٦٥٠٠٠٠ تنو ته رسېږي. په پام کې ده، د دغې راډیو ځواک او د پوښښ ساحه زیاته شي او د ورځنیو خپرونو وخت یې هم له ١٤ څخه ١٨ ساعتونو ته لوړ شي. د دغې راډیو د ۱۲ دایمي او ۱۸ موقتو غړو په مرسته په ورځ کې د ۶ ځلي خبري سروېس پر خپرولو سربېره، په هره اونۍ کې ۲۰ خپرونې تولید او د هوا څپو ته سپاري. په خپرونو کې یې د کورنیو، ځوانانو، ماشومانو، دیني، روغتیا، کرنې، بدني روزنې، هنر ادب او فرهنګ، کار او زیار، تفریح، فرمایشي سندرې، حقوق او قانون، لیکونو، ټیلېفوني خبرو اترو، ګردیو مېزونو، مرکو، راپورتاژونو او نورې خپرونې شاملې دي.

میدان غږ راډیو یوه خپلواکه ولسي راډیو ده، چې په افغانستان کې د دیموکراسۍ، بیان آزادۍ او مدني ټولنې د پیاوړتیا او انکشاف لپاره کار کوي. میدان غږ راډیو تل د خپلو خپرونو له لارې د خلکو ستونزې او د هغو د حل لارې چارې خپرې کړي او په اړه یې د دولتي چارواکو نظرونه نشر ته سپارلي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه انانس چې د یادې راډیو تګلاره په ډاګه کوي او په شپه ورځ کې په لسګونو ځله د راډیو له لارې خپرېږي، هوبهو یې دلته رااخلو:

"میدان غږ راډیو ازاده ولسي راډیو ده. میدان غږ راډیو د افغاني فرهنګ د پرمختیا او د خلکو د ملي معنوي او شعور د غوړېدا لپاره کار کوي. میدان غږ راډیو هېوادوال په هېواد کې د امن ټینګښت او د هېواد بیارغونې او سمسورتیا ته رابولي. د سولې غږ راډیو ټولې خپرونې ستاسو د نظرونو، غوښتنو، وړاندیزونو او نیوکو په بنیاد چمتو کېږي. میدان غږ راډیو د FM په ۸۹ څپو اوربدلای شئ".

د اوربدونکو د شمېر له پلوه د میدان غږ راډیو په خپرونو کې "ګډې ګلونه" خپرونه لومړی مقام، "لټون" خپرونه دویم او د مشاعرې خپرونه دریم مقام لري. د مشاعرې په خپرونه کې د میدان وردګو د ځوانو شاعرانو د اونیزې مشاعرې ټول ثبت کړای شوی جریان کټ مټ خپرېږي.

میدان غږ راډیو تر یو سلو پنځوسو تنو زیات ځوانان چې ډېری یې د دارالمعلمین محصلین، د مدني او فرهنګي بنسټونو غړي او د ښوونځیو ممتاز زده کوونکي دي، د ژورنالېزم د زده کړې له پاره لنډمهالو او اوږدمهالو کورسونو او ورکشاپونو ته معرفي کړل، همدا شان یې په پرکتیک لحاظ او عملي بڼه هم د خپرونو د پر مخ بېولو له پاره استخدام کړل، چې دا مهال نوموړي کسان په بېلا بېلو سیمه ییزو او ملي رسنیو کې ژورنالیستک فعالیتونه لري.

د دغې راډیو د خپرونې د مسوولیت چارې د عبدالله جمال او د ځوان او تکړه شاعر او لیکوال ښاغلي رحمت الله له خوا پر مخ وړل کېږي.

د ځوان غږ راډیو

دا هم د میدان وردګو ولایت د نرخ ولسوالۍ په سیمه کې یوه بله نوې راډیو ده، چې په دې وروستیو کې یې په اړونده سیمه کې په خپرونو پیل کړی دی. د ځوان غږ راډیو اوسمهال په شپه او ورځ کې څلور ساعته خپرونې لري، چې په هغو کې د پښتو ښکلې موسیقۍ، سیمه ییزو خبرونو او نورو خپرونو ته ځای ورکړل شوی دی. د یادې

(c) ketabton.com: The Digital Library

راډيو مسوولين وايي، چې دوی به هڅه وکړي،خ و په راتلونکې کې د دغې راډيو وخت او خپرونو ته پراختيا ورکړي.

جلرښ غږ راډيو

جلرښ يوه بله راډيو ده، چې د ميدان وردګو ولايت د جلرښ ولسوالی په سيمه کې يې په دې وروستيو کې په خپرونو پيل کړی دی. د يادې ولسوالی په ډېری اړوندو سيمو کې يې خپرونې اورېدل کيږي. جلرښ غږ هم لکه د نورو ميدان شتو راډيوګانو په څېر د خلکو له ذوق او علاقې سره سمې خپرونې کوي. د دغې راډيو په خپرونو کې پر سيمه ييزو خبرونو سربېره نورې په زړه پورې تفريحي، ټولنيزې، سياسي او ديني اخلاقي خپرونې او مطالب له چمتووالي وروسته د هوا څېو تـه سپاري، چې په يادە سيمه کې يې زيات شمېر اورېدونکي پيدا کړي دي.

سولې غږ راډيو

سولې غږ يوه بله راډيو ده، چې په يادە سيمه کې يې په دې وروستيو کې په خپرونو پيل کړی دی. د ميدان ښار په ډېری اړوندو سيمو کې يې خپرونې اورېدل کيږي. ډيوه هم لکه د نورو ميدان وردګو شتو راډيوګانو په څېر د خلکو له ذوق او علاقې سره سمې خپرونې کوي. د دغې راډيو په خپرونو کې پر سيمه ييزو خبرونو سربېره نورې په زړه پورې تفريحي، ټولنيزې، سياسي او ديني اخلاقي خپرونې او مطالب له چمتووالي وروسته د هوا څېو ته سپارل کيږي، چې په يادە سيمه کې يې زيات شمېر اورېدونکي پيدا کړي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۳)تصويري رسنۍ

ملي ټلويزون

که څه هم په دغه ولايت کې د هېواد د ځينو نورو ولايتونو په څېر د ولايتي کومه اداره نه ده موجوده، خو په ۱۳۸۴لمريز کال په دغه ولايت کې د اطلاعاتو او فرهنګ رياست په چوکاټ کې د ملي راډيو تلوېزيون اداره جوړه شوه، چې د هندوستان حکومت او ولايتي بيارغونې ډلې {P-R-T} له خوا ورته يو زيات شمېر تخنيکي وسايل برابر شول، چې تر اوس يې خپرونې نه دي پيل کړي.

د نوموړي ولايت د اطلاعاتو او فرهنګ رياست چارواکو په وينا، په دې ولايت کې تر اوسه کومه دولتي او شخصي تصويري رسنۍ نه شته. يوازې ملي تلوېزيون په ورځ کې څو ساعته د هېواد ملي تلوېزيون خپرونې نشر کوي.

ويل کېږي چې په نږدې راتلونکي کې د دې ولايت ملي تلوېزيون خپلې خپرونې او په ځنګ کې يې يو خصوصي راديو تلوېزيون چې تجلا نومېږي، خپلې خپرونې پيلوي. په همدې هيله

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپږم- د مشاعرې تاريخي پس منظر ته لنډه کتنه

مشاعره:

تر ټولو د مخه بايد مور په دی پوه شو، چې مشاعره څه ته وايي؟

د دغې پوښتنې د ځواب په لټه کې به مور فرهنګونو ته رجوع کوو، او د فرهنګونو له پاڼو به د مشاعری په مفهوم ځان پوهوو.

د غياث مولف مولوی غياث الدين رامپوری(۱۲۰۰ـ۱۲۶۸ه ق) کښلی دی:

((مشاعره: به ضم ميم و فتح عين بر وزن مفاعله با هم شعر خواندن))

د فرهنګ انندراج مولف ليکی:

((مشاعرة بالضم و فتح عين ورا (ع) نبرد کردن به شعر با هم))

مرحوم دکتر معين د خپل مغتنم فرهنګ په دريم ټوک کې د مشاعری په وړانـدی کښلی دی:

((مسابقه کردن در شعر خواندن از بر)).

په فرهنګ نفيسی کې يې د مشاعری معنی داسې راوړی ده:

((مشاعره: ماخوذ از تازی، نبرد کردن شعر باکسی)).

د فرهنګونو له لوړو کښنو خو دا څرګنده شوه، چې په شعر ويلو کې مسابقه او پـه خپلو منځو کې شعر لوستل او يا هم د کاغذ له مخې پـه شـعر لوسـتو کـې مسـابقی تـه مشاعره ويلی شي.

اوس چې مود مشاعرې په مفهوم ځان لږ څه پوه کړنو را بـه شـو دی تـه چـې، پـه شکلې او موضوعې لحاظ مشاعرې څو ډوله دي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۱)په شکلې لحاظ:

زما د معلوماتو له مخې د شکلیاتو له پلوه مشاعرې دوه ډوله دی:

الف ـ طرحی مشاعرې: په دې ډول مشاعرو کې یوه مسری، یا یوه غزله یا یو بیت یا قصیده د مشاعرې د طرحې په ډول وړاندې کیږی، او نور شاعران د طرحې له ردیف، قافیې او وزن سره برابر خپل شعرونه لیکې او مشاعرې ته یې وړاندې کوی، لکه د ښکارندوې پر قصیده مشاعره کې چې ټول شاعران د قصیدې قافیه، ردیف او وزن له پامه نه دی غور ځولی:

د مثال په ډول د ښکارندوې غوری د قصیدې مطلع ده:

د پسرلې ښکلونکې بیا کړه سینګارونه

بیایې ولونل په غرونو کې لالونه

د دې قصیدې استقبال زمور شاعرانو داسې کړې دی:

دا را شنه شوه دغاټول ریدې ګلونه

که نیولی غره لمن کې سره لالونه

(س.ش)

بیا یی وخکل له کوم خمه جامونه

دا د هسک پیغله چې ناڅې له جنونه

(استاد بینوا)

بیاله ښه پورته کیږی ښه ږغونه

ته وا راغله د بلیلو بهیرونه

(علامه حبیبی)

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پسرلې په راتلو خوښ شوه آسمانونه

دا په جار چې رعدو وهل ډولونه

(پوهاند ربښتین)

ب، آزادې مشاعرې: په دغه ډول مشاعرو کې د ردیف قافیې او وزن د ساتلو قید نشته په یوه ټاکلې موضوع کې شاعران له خپل ذوق سره سم شعرونه لیکې.

(۲)په موضوعې لحاظ:

په موضوعې لحاظ مشاعرې په ډیرو موضوعونو پورې اړه نیسي، لکه پسرلنۍ مشاعرې، خزانې مشاعرې (لکه د ادبی ټولنې صوبه سرحد تهکال له خوا چې د ۱۹۴۸ع کال د جنوری په ۱۶شوی ده.).

د مشرانو او ادیبانو په قبرونو د کلیزو غونډو مشاعرې، دهر کلیو مشاعرې تعزیتې مشاعرې، ملی مشاعرې چې ځینې خاص ملی مسایل را چاپیروی.

په پښتو ادبیاتو کې د دغو مشاعرو ټول انواع مورِ لرو، او په هره موضوع کې یوه دوې نه چې ځوځو مشاعرې په طرحې او آزاد ډول شوې دی، او په سل ګونو شاعرانو برخه پکې اخیستې ده.

د مشاعرو په باب د لوړ عمومې بحث له اوږدید و، چې صرف نظر وکړو، نو باید اوس د پښتو په ادبیاتو کې د مشاعرو په سوابقو او لواحقو خبرې وکړو:

پښتو ادب او مشاعرې:

که چیرې د مشاعرې د تعریف په باب د فرهنګونو دغه ډول کښنې((نبرد کردن در شعر با کسی و مسابقه کردن در شعر)) ومنو. نو دلته خو مورِ په ډاډه زړه ویلاې شو چې زمورِ د ادب په تاریخ کې د مشاعرو تاریخ ډیر لرغونې دی او دا ځکه چې زمورِ د خاص اولسې سندرو نښلیدو تاریخ ډیر زوړ او ناپایه دی د اولسې ادب دغه برخه

(c) ketabton.com: The Digital Library

زمور کیلوالو شاعرانو له لرغونو زمانو د چاربیتو، بدلو، داستانونو، بګتیو او نورو شعری فورمونو په چوکاټ کې پاللې ده.

تر کومه ځایه چې د دغې اولسي شاعرې روایات مور ته معلوم دی، په دې شاعرې کې به کلیوالو شاعرانو یا زمور د پیښوریو وروڼو په اصطلاح اخونانو په خپلو منځو کې شعرې مقابلې کولی، د خیبر ادب مولف په دې باب کښلې دي ((... زمونږ پخوانو به دی شاعرانو ته ((اخون)) ویل، د هر اخون سره به لس پنځلس شاګردان وو، او د خپل اثر او نفوذ په مطابق به یې د خپلې علاقی حدونه ټاکلې وو، بل اخون ته دا حق نه و حاصل چې په هغه حدونو کې مجلس وکړی.هوا! که د یوی علاقی اخون غوښتې چې د یوی بلې علاقی اخون سره د خپلو شاګردانو تر ځان لاندې کړي، نو هغه ته بایده وو چې وړومبی خپل مد مقابل ته خبرداري ورکړی، دخبرداري نه پس به د مقابلی د پاره یو ځای وټاکلې شو، دواړه اخونان به سره د خپلو شاګردانو او نغارو په مقرر شوی وخت یو بل ته مخامخ شو.

تماشګیر به تري چارچاپیره را پنډ شو، وړومبی به د شاګردانو مقابله وشوه، د هغوې نه پس به استادان سره خوله په خوله شو، یو اخون به د چاربیتې سر کیښود بل به پرې فی البدیهه کړی سوره کړه. دا شان به دواړو وار په وار د سر پورې یوه یوه کړی ټرله په دې شعرې مجادله کې به چې د کوم استاد قافیه تنګه شوه، هغه به پرې تسلیم شو، سره د خپلو شاګردانو او نغارو به د فتحیاب اخون په پښو کې پریووت او د هغه استادی به یې ومنله)) په لوړو خبرو به زه دا هم زیات کړم، چې د اخونان په دغسې شعرې مسابقو او مقابلو کې به په لوړ شکل شعرې مقابلو سر بیره ځینی داسې پاړکی هم طرفینو یو بل ته ویل، چې اړونه او معماوی به پکې نغښتې وی، یوه اخون چې به داسې پاړکی ووایه بل مجبورو، چې په منظومو الفاظو کې خپل مقابل طرف ته د هغې معما ځواب ووایی. د((خیبر ادب)) د مولف خبرې د ځینو شاعرانو په لاندنیو اشارو کې هم تاییدیږی لکه:

د تیمور شاه ابدالی (۱۱۸۶ـ۱۲۰۷) د زمانی اولسي شاعر شیخ احمدخان چې د خپلې یوی چاربیتې په کسر کې ویلی وو:

(c) ketabton.com: The Digital Library

زه ((احمـد خـان)) وايـم خـوږې مسـرې سـندرې
خاونـــده خدايـــه د العـــين کـــړې لـــه مـــا لـــرې
د شـــاعرانو کـــه پـــه مـــا راشـــی لښـــکرې
نـه تـرې ويريـږم کـه د بـاب کـوی کـه غـورې
ميـر کـې بـلا دی د سـنمدرو پـه مسـرو کـې
د لښونـو پـه شـانی ګـرځم مـدام غـرو کـې
بـل مـې بازګـل دی چـې مـدام کـړی چاوونـه
پـــه زړه مـــې اوړی د غمونـــو امبارونـــه

د ديارلمسی پيړۍ بل اولسی شاعر شيرمحمد هم ويلی دی:

په وطن ډير شوه شاعران
هريو ويل که له ځان
نه ګوری ردیف ته هر شاعر د خپل ځان غوړې کاندې
له شعرم خبرې کاندې
کم يې نه وايم په انصاف
پوچ مې په چا نه وځی که شاعران د ټول جهان راشی
څنګ ته مې مدام راشی
زړه مې راغلې په جوش
په شان د سين که خروش
څه وکړمه خدايه ليری شاګردان شونا
زړه مې په ګويان شونا

د ۱۲۰۰ه ق د حدودو اولسی شاعر بيګ محمد چې ويلې وو:

(c) ketabton.com: The Digital Library

دونه شاعرانو کې دازه بیګ محمد بس یمه

ښه یم یو په لس یمه

پخوا مې شاعري کړه اوس مې شغل په رباب کې

ومې لید کتاب کې

تیر شه ای شاګرده په شاعر باندې مې وار دي

سپی په لکۍ نار دي

ګرځم شاعرانو کې چا نه کړه پله سم دما

زړه شو پی قلم دعا

د ظریف خان(۱۲۶۴ـ۱۳۲۴ه ش) دیوی سپری بدلی لاندې بند د خیبر ادب د یـوی برخې ښه تایید کوی، دی وایی:

که وایی ظریف خان چې په ژړا مې سترګې سری دي

کومه د ځان ویر

راغلې شاعران دی وړاندې ایښې نغاری دی

اوس څه وکړو تدبیر

له خپلې شعر جاری دی د ظریف دغه مسرې دی

ګفتار که الله میر

له دغو شعری نمونو څخه هم دا څرګندیږی، چې زموږ په اولسې شـاعرې کـې لـه پخوانه شعرې مسابقې او مقابلې موجودی وی، او تر اوسه یې لابولګی په کلیوالو سیمو کې لیدلې کیږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په لوړ بحث کې خو مو دا خبرې وکړې، چې زمونږ په اولسي شاعرې کې خو دغه ډول شعرې مقابلې شته او مونږ د فرهنګو په روایت د خپلو اولسي ادبیاتو دغه ډول شعرې مقابلو ته د مشاعرې یو ډول ویلای شو.

زمونږ د شفاهي ادب د خاصو اولسي سندرو تر څنګه په عامو سندرو کې هم د خلکو سندرې فاضل او دانشمند مولف((دوړو مشاعرې))

ضبط کړی دی، چې دغه سندرې د ماشومانو په سویه ځینی منظومې دی، چې ماشومان یې د سوال او ځواب په بڼه په خپلو منځو کې سره وایی.

اما زموظ په لیکنې ادب کې یوه معلومه تاریخې مشاعره د لوی خان له دی لاندې غزلی را زیږی.لوې خان خوشحال خان خټک(۱۰۲۲ـ۱۱۰۰ه ق)یوه غزله داسې ویلې وه:

لکه زه په یار مین یم بل به نه وی مین هسې

لکه زه پسی غمجن یم بل به نه غمجن هسې

د لوې خان دانشمند زوی عبدالقادر خان خټک(۱۰۶۳ـ۱۱۲۵ه ق)بیا د لوړی غزلی قافیه داسې ور واړوله.

لکه زه په یار مفتون یم، بل به نه وی مفتون هسې

لکه زه پسې محزون یم، بل به نه وی محزون هسې

او ددې غزلی په پاې کې یې په شاعرانه غرور داسې وویل:

دا غزل په پښتو ژبه چې بیان عبدالقادر کړه

دروغجن یم که بې خانه وایې بل یو پښتون هسې

د عبدالقادر خان خټک دې شاعرانه غرور د ده هم مهالی نور پښتانه شاعران وهڅول چې د ده ځواب ووایې، په همعصرو کې:اشرف، عثمان، صدر خوشحال، غفور، عبدل، معزالله د عبدالقادر خان ځواب کړی دي او بیا محمدی

(c) ketabton.com: The Digital Library

صاحبزاده(۱۱۰۹ـ۱۲۲۰ه ق)هم په دی مشاعره کې ګډون وکا او د عبدالقادر خان ځواب یې ووایه، او په دی ډول د پښتو په لیکنې ادب کې دغه تاریخي مشاعره رامنځ ته شوه.

فاضل او دانشمند استاد پوهاند عبدالشکور رشاد کاږی چې: ((په مشاعره کې په لوړو یادو شوو شاعرانو سر بیره: معاذالدین ختک پیرمحمدکاکړ، قنبرعلی خان اورکزی، مسافر مروت.

میرزا حنان بارکزی، عبدالعلی اخونزاده کاکړ، مولوی صالح محمد هوتک، سید رسول رسا او بهایی جان صاحبزاده کشانی هم برخه اخیستې ده، خو پیرمحمد کاکړ، میرزا حنان بارکزی، مولوی صالح محمد هوتک، او بهایی جان یی وزن ور اړولی دي)).

د ادبی ستوری دانشمند مولف بیا کاږی، چې! د دولسمی پیړۍ شاعران: سعیدخلیل او محی الدین د دې مشاعرې قافیه او اړولی او د هماغې تاریخې مشاعرې په استقبال یې غزلی ویلی دی، لکه محی الدین چې وایی:

یم په چا د زنخدان کې پریوتلي اسیر هسی

مدد ګار مې یې له یاره بل څوک نشته نصیر هسی

سعید خلیل:

بند په چاه د زنخدان کې چې څوک پریووت اسیر هسې

نه مدد له چا نه غواړي نه یې خوښ وی نصیر هسې

دغه مشاعره زموږ د مشاعرو په تاریخ کې د تاریخې مشاعرې په نومه یادیږی، چې قاضی عبدالسلام زیارتی هم پر دغه مشاعره د تاریخې مشاعرې تر سر لیک لاندې خبرې کړی دی، پر لوړو خبرو د راقم الحروف زیاتونې دا دي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغې مشاعرې د پښتو په ادب کې زیات شهرت او مقبولیت ګټلې دی او په وارو وارو په موقوتو او غیر موقوتو خپرونو کې چاپ شوی ده او د معاصرې دورې ډیرو نورو ادیبانو یې هم په استقبال شعرونه ویلې دی، لکه: کله چې زمور لوې استاد علامه پوهاند عبدالحی حبیبی د تاریخچه شعر پشتو رساله په طلوع افغان کې خپروله، نو ددغې تاریخچې په ترڅ کې یې ددغې مشاعرې قدیم ویناوال هم معرفی کړل، او د وینا وو په نمونو کې یې د همدې مشاعرې شعرونه را وړل، کله چې مشاعره ټوله نشر شوه، نو زمور ځینی کندهاری شعرا یې هم وهڅول چې ددې مشاعرې استقبال داسې کړی دي:

اور لړونی د مجمر څنګ ته وی پروت په قانون هسې

په مجلس د دلبرانو په دې شان وای ګډون هسې

مرحوم استاد محمدګل نوری(۱۳۲۰ـ۱۳۹۳ه ق) هم ددې مشاعرې استقبال ډیر کړی دي، چې د غزلی مطلع او مقطع یې دلی راوړم:

لکه زه یم ستا په غم کې به نه وی پښتون هسې

ستا له غمه زه محزون یم، بل به نه وی محزون هسې

لنډ مضمون ډیره معنی تر ډیر ښه دی په رښتیا

دا مضمون چې نوری جوړ کې بل به نه وی مضمون هسې

د پیښور جمهوریت مجلی هم د۱۹۶۰ـ۱۹۶۱م کلونو ترمنځ ګڼو کې د هسې لرغونې تاریخې مشاعره پر له پسې په څو ګڼو کې خپره کړی ده، چې بیا یې معاصرو ادبیانو هم استقبال او مطابعت کړی دی، لکه په لاندې غزلو کې:

بیا د زړه په مملکت مې کړه ترکانو شبخون هسې

رودله سترګو مې بهیری چې به نه وی جیحون هسې

شاعر په مقطع کې وایی:

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې ښکلیو ښکلیو ټکیو پښتون هم کله جوړیږی

سور کفن یی وی په وینو پیژندی شی پښتون هسې

او په همدې مجله کې خپره شوی بله غزله:

زړه مې سل ځایه زخمی دی نن چې وینم پښتون هسې

در په در خوار وزار ګرځی نالان هسې زبون هسې

زموږ په قدیمو لیکنو ادبیاتو کې د ((هسې)) له مشاعرې پرته بله مشاعره موږ ته نه ده معلومه، مګر قاضی عبدالحیم اثر سالارزی په خپله یوه مقاله کې کښلې دی چې:

((د هسې تر مشاعرې وروسته یا ورسره معاصره د ((ورووورو)) یو بله مشاعره هم پښتنو قدیمو شاعرانو کړی ده، لکه د عبدالحمید مومند (۱۰۸۰ـ۱۱۴۸ه ق) دغه غزله:

((درد دمینی کړم و مرګ ته قریب ورو ورو

له علاجه مې لاس وکیښ طبیب ورو ورو))

او په دې مشاعره کې: ابراهیم متی زی، افضل کاکاخیل، مصری خان ګګیانې، حسین، عبدالحمید مومند، نواز خټک، معزالله مومند، کاظم خان شیدا، دوست محمد، نانی حمید(بیدل هشنغری) او عبدالله محزون برخه لرلی ده)).

کله چې ما د حاجی جمعه دیوان چاپ ته برابر اوه، نو د ده د دیوان د دغې غزلې:

((نن د باغ په لوری تله که صنم ورووورو

په خـــــمار کاته که هـمدم ورووورو))

په ارتباط مې غوښتل چې دا غزله هم ددې مشاعرې په پیروی ویل شوی غزله وبولم، ډیر محترم استاد ستر محقق پوهاند رشاد زه له تیروتنې وژغورلم، او را ته یې ووی چې دا مشاعره نه ده، په طرحی مشاعرو کې د ردیف، قافیې او وزن ساتل ضرور

(c) ketabton.com: The Digital Library

وی، او د جمعه او نورو دغو ټولو شاعرانو په غزلو کې دغه قانون نه دی ساتل شوی، نو له محترم استاد پوهاند رشاد څخه په مننه مې هغه بحث له خپلو لیکنو وایسته.

اوس به د اثر افغانی خبرې په خپل ځای پریږدو، او را به شو اصلی مقصد ته چې: هغه د مشاعرو تاریخ دی په لرغونی مدون ادب کې بلـه داسې مشاعره مورِ ته نه معلومیږي.

مګر کله چې د شلمی عیسوی پیړۍ په اوایلو کې په لره پښتونخوا کې د پښتنو ملی غورځنګ پیل شو، او د همدې پیړۍ د لومړۍ نیمایی په اواخرو کې په افغانستان کې زمور مشرانو پښتنو عالمانو پښتو روزلو ته ملا وټړله نو د کوزې پښتونخوا ملی نهضت او د برې هغې ادبی نهضت زمور په ادب کې د مشاعرو له ودی سره مرسته وکړه او لروبر په سل ګونو، سیاسی، ملی، تعزیتی د هرکلیو او پر مزارونو مشاعرې وشوی، د ځینو مشاعرو رویدادونه هم چاپ شول. د پښتو د ودی ټولنې رامنځ ته شوی،چې د دغو ټولنو په اهدافو کې د مشاعر جوړول شامل وو، دا چې دغه بحث مویو څه مستند وړاندې کړی وی، نو زه به د پښتو روزنی په مراکزوکې د شتو اسنادو له مخې د مشاعرو سیر وڅیړم.

د پښتو مراکز او مشاعرې:

د پیړیو په پوړیو کې: غور، کندهار، پیښور، کوټه، ننګرهار او بیا وروسته کابل د پښتو پالنې د مراکزو حیثیت در لود، البته غور د پښتو روزنی خپل پخوانې عظمت له لاسه ورکړی دي، خو په نورو مراکزو کې لاتر اوسه وسه، یا زمور د پښتنو په ذاتی ذوق او کله هم د پالیسیو له مخې پښتو پالنې ته هڅه شوی ده، او دغو هڅو په معاصره دوره کې زیاته وده وموندە، چې له دغو هڅو سره جوخت پښتو مشاعرو ته هم توجه وشوه، لاندې به زه په دغو مراکزو کې شوی مشاعرې در وښیم:

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۱)په پیښور کې:

کله چې په لره پښتونخوا کې د آزادی خواهانو مبارزه له انګریزی استعمارګرو سره ګړندې شوه، نو دغې مبارزی سره ادب هم ملګری و، مبارزینو او مفکرینو به غونډې کولی دغونډو په ترڅ کې به مشاعرې کیدی د دغو ملی مبارزو په جریان کې چې کومې مشاعرې شوی دی، دهغو مشاعرو زیاتره اشعار زمور د ژبی د معاصرو اشعارو له ډیرو ښوفکری اثارو څخه ګڼل کیږی.

دلته یوه بله خبره هم د یادونې ده، چې د ملی او استعمار ضد مبارزینو د مشاعرو ترڅنګ استعماری دولت او د هغو ګوډاګیو هم د دغو ملی مشاعرو د بې پدله کولو له پاره په اسلامیه کالج کې مشاعرې کولی.

یوه له هغو مشاعرو څخه چې په ۱۹۲۶ع کال په اسلامیه کالج کې شوی وه، په دې طرح وه:

((نظاره که غواړی راشه لیلا پریږده))

اما په مقابل کې چې کومې مشاعرې د انجمن اصلاح الا فاغنه له خوا شوی دی ټولی ملی رنګ لری ددغو مشاعرو طرحی دا دی:

((که زلمی چیری په خپل وطن قربان شي))

((جنګ د آزادی له همیشه زلمی وتلی دی))

((خاونده ته ودانه کړی زمور د یووالی حجره))

((نه کلونه د غلام په غلامی کې

((که خازی شنی مې په قبروی ولاړی))

((که دی خیال د آزادی د خپل وطن وی))

د لومړی طرحی مشاعره د۱۹۲۷ع کال پسرلی په اتمانزو کې د انجمن په کلیزه جلسه کې شوی وه، او مرحوم خلیق صاحب(۱۳۵۶ه ق مړ) یی یاد داسې کړی دی:

(c) ketabton.com: The Digital Library

دایې طرحه وه که یاد دې هغه آن شی!

((که زلمی چیرې په خپل وطن قربان شی))

په دې لوړه مشاعره اعلی او انتخابی نظمونو ته تحفی او انعامونه هم ورکړل شوی وو.

د شپږمی طرحی مشاعره۱۹۲۸ع کال په پسرلی کې د حاجی عبدالغفار تر صدارت لاندې شوی وه، او دوړاندې کال د مشاعرې په ډول په دې مشاعره کې هم انعامونه ورکړل شوی وو، د دوهمس طرحی مشاعره د ۱۹۳۰ع کال د اپریل په ۲۱ نیټه بیا په اتمانزو کې شوی وه، د دریمی طرحی شعر د پښتو مشهور ملی شاعر فضل محمود مخفی صاحب(۱۸۸۴ـ۱۹۴۷ع)دی، چې د پښتنو ستر مشر خان عبدالغفار خان خپل کتاب زما ژوند او جدوجهد ور ته اهدا کړی دی.

د پنځمی طرحی شعر د خان عبدالغنی خان دی، خو د دغو طرحو مشاعرو تاریخ مې یې نه کړ پیدا. د دغسې سیاسی او ملی مشاعرو ترخنګه ورو ورو ادبی مشاعرو ته هم مخه وشوه. دغه مهال د نوښار ادبی جرګه((د پیښور بزم ادب)) او نوری جرګې رامنځ ته شوی، دغو جرګو د ملی او سیاسی مشاعرو ترخنګه ادبی مشاعرې هم پیل کړی، لکه د ژبپالنې ښاغلی او دانشمند لیکوال چې لیکې:

((د بزم ادب د جوړیدلو په وړمبی کال د رحمان بابا د کلیزې مشاعرې ډبره کیښوده شوه، او د دې اولنی مشاعرې مشر عبدالستارشاه مرحوم و. بزم ادب له ۱۹۳۷ع بیا تر ۱۹۴۹ع پورې پرله پسې د بابا په مزار غونډې او مشاعرې وکړی)) (ژبپالنه ص ۱۴۰ـ۱۴۱)

دغه ډول د نوښار د ادبې جرګې له خوا د ۱۹۳۸ع کال د اګسټ په ۲۰نیټه د لوی خان خوشحال خان په قبر مشاعره وشوه، چې طرحی یې دا وه:

((دلته په ایرو کې خلقه لعل د بدخشان وینم))

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې ډول د پښتو ادب د دغو دوونو میالیو پر مزار ونو د ادبی غونډو او مشاعرو جوړیدل پیل شول، چې دا دي تر اوسه جریان لري او له پیښوره سره بیره په کوټه او کابل کې هم د دوی په یاد مشاعرې شوی او کیږی.

د ادبی اتلانو پر مزارونو د مشاعرو په لړ کې د حمید بابا پر مزار مشاعرې هم د یادونې وړ دی چې دغه لړۍ له ۱۹۵۷ع کاله پیل شوی ده او پر دې مزار د یوی بلې مشاعرې بندو بست په ۱۹۷۲ع کال شوی و.

د شلمې پیړۍ د لومړۍ نیمایی په څلورمه لسیزه کې چې د سیاسی او ملی مشاعرو تر څنګ ادبی مشاعرې هم په شمال مغربی سرحدې صوبه کې پیل شوی، نو دغو خلکو سیاسی ملی او ضد استعمارې مشاعرې هم کورت هیری نه کړی. د۱۹۳۹ع کال په پسرلی کې د سرحد د پښتو

ادبی جرګې یوه بله اجتماعی مشاعره وکړه، چې طرحی یې دا وه:

((د شیر شاه په شان نظام د افغان و کړه))

بله ملی مشاعره د ۱۹۳۸ع کال په لومړنیو دریو څلورو میاشتو کې په تهکال کې وشوه، په دې طرح : ((آزادی نشان په لاس فخر افغان راغي))

ددې مشاعرې خبر او د مرحوم خلیق صاحب شعر پښتون مجلې د ۱۹۳۸ کال د مې د اولی نیټی د ګڼې په ۱۰ مخ کې خپور کړی دي.

په شمال مغربی سرحد صوبه کې د مشاعرو جریان تر ننه ګړندې روان دي، چې له مفصلاتو سره د ټولو خیړل خانله کتاب غواړی، مورږ دلې صرف په دې پوه شوو، چې د پښتو په دغه ادبی مرکز کې مشاعرې کله او څنګه پیل شوی، چې ترننه پورې ګړندې روانې دی .

(۲)په کندهار کې:

په کندهار کې د پښتو مشاعرو په باب له ما سره کره او باورې مواد نه وو، نو اړ شوم، چې له استاد پوهاند رشاد څخه په دې خصوص کې پوښتنه وکړم، استاد را ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

وویل، چې له ۱۳۱۰ه ش را پدې خوا په کندهار کې معاصرې مشاعرې پیل شوی دي، خو کله چې د کندهار ادبی انجمن جوړ شو، او پښتو مجله یې نشر کړه، نـو د مشـاعرو لپاره هم زیاته زمینه مساعده شوه.

د محترم دانشمند استاد پوهانـد رشـار لـه دې یـادونې پـه مننـه مـې د پښـتو مجلـې کلکسیونونو ته رجوع وکړه، ددې مجلو په پاڼو کې مې د درې مشاعرو څرک وایست د یوی مشاعرې طرح دا وه:

بخت تل کړی د هغو سره یارې ده

چې په ټینګه یې پاللې دینداري ده

په دې مشاعره کې: ولی محمد مخلص، غلام نبی، سید حسـن، مسـلم مـلا رحمـت الله، محمدعثمان خان پښتون، محمد ویس خان کاکړ، محمـد عیسـی او مولـوی خـادم برخه اخیستی وه.

د بلې مشاعرې طرح دا وه:

پـښتو بلبـل د پـښتـنو پر چمن بیا راغی

په سفر تللی ورک دلبر د وطن بیا داغی

دغه مشاعره د ۱۲۱۳ه ق کالـ د کـب پـه ۲۵ نیټـه شـوی وه، پـه دې مشـاعره کـې محمد ولی مخلص، رحمت الله، محمد عیسی او غلام نبی برخه اخیستی وه.

دبلی مشاعرې په باب چې د پښتو په پاڼو کې څه موندل کیـږی، هغـه د عسـکر پـه باب آزاده مشاعره ده، چې د ۱۳۱۳ه ش کال د حمل په میاشت کې د کندهار د فرقـي په باغ کې جوړه شوی وه، پدې مشاعره کې، مخلص، پښتون، خـادم، خـدایرحم، سـید حسن، غلام نبی او محمدشریف جانان برخه در لوده. ددغې مشاعرې کوم خبر چې پـه پښتو مجله کې خپور شوی دی هورې یې کښلې دی چې: څلورمه مشاهره اما مـا ددې مجلې له پاڼو همدا درې مشاعرې پیدا کړی، پر بلی یې پیښ نه شوم، پـه کنـدهار کـې مشاعرې په لوړ ډول پیل شوی دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

(۳)په کابل کې:

کله چې د کندهار او کابل د ادبی انجمنونو د یو ځای کیدو وروسته پښتو ټولنه جوړه شوه، دغې ټولنې د خپلو نورو هڅو تر څنګه پښتو مشاعرو ته هم وده ورکړه، او په لس ګونو مشاعرې ددغې ټولنې په اهتمام د مختلفو تقاریبو په ویاړ جوړې شوی.

زما د معلوماتو له مخې په ۱۳۱۷ه ش کال د رحمن بابا مشاعره دغې ټولنې جوړه کړی ده، او د مشاعرې طرح د ښاغلی زمریالی دا مسرې وه:

((د پښتون خدمت په شان د رحمن و کړه)) په دې مشاعره کې: زمریالی سعدالله خان، خادم، الفت، محمدشریف حبیبی، محمدګل نوری، جرار، پوهاند رښتین او اخلاص برخه درلوده.

بله مشاعره د پښتو ټولنې د غړو له خوا د۱۳۱۸ه ش کال د ثور په میاشت کې وشوه، په دې مشاعره کې (چې طرح یې د مرحوم استاد خادم (۱۳۵۸ه ش مړ) دا مسرې وه: ((څه علاج دبهبود د وطن دي په کار))

مرحوم استاد الفت، اخلاص، زمریالی او مرحوم میا او رادالدین برخه پکې در لوده.

د پښتو ټولنې له خوا مشاعرې په دې ډول پیل شوی، او کال په کال به په مختلفو موضوعونو او تقاریبو ددې موسسې له خوا مشاعرې کیدی، وروسته د رحمن بابا پسرلنۍ مشاعره او د پښتونستان د ورځې مشاعره د راډیو په تالار کې ثبتیدلی او رویداد به یې د کابل په مجله کې خپریده، د رحمن د پسرلنۍ مشاعرې یو رویداد مستقل هم چاپ شوی دي.

البته دا باید ووایو: څومره کار چې پښتو ټولنې د پښتو مشاعرو له پاره کړی، هغه د هیرولو نه دي دغې موسسې د رحمن بابا د ۱۳۵۷ه ش کال پسرلنۍ مشاعره هم وکړه، اما تر هغې نیټې وروسته یې بیا بله مشاعره نه ده کړی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مشاعرو ابتکار اوس د قبایلو وزارت اخیستی دی، او په دې وروستیو دوو کلونو کې یې دری څلور مشاعرې کړی دی.

دلته دا هم د یادونې وړ ده، چې په تیرو څلویښتو کلونو کې له پښتو ټولنې سربیره د ځینو نورو فرهنګي موسسو له خوا هم مشاعرې شوی دی، لکه: د استاد اجمل خټک پر دې غزل:

((ساقی چرته کاسه نیمه شراب لری که نه؟

په خوا کې چر ته چنګ ویار باب لری که؟))

د راډیو افغانستان له خوا مشاعره شوی چې رویدادیی په مستقل شکل چاپ شوی هم دي. په کابل کې د پښتو مشاعرو په باب همدو مره تفصیل بس دي، که نه وی یوازی هغه پښتو مشاعرې چې په کابل کې د پښتو ټولنې او نورو موسسو له خوا شوی معرفی یې یوه رساله غواړي.

(۴) په ننګرهار کې:

په ننګرهار کې د شوو مشاعرو په باب هم له ماسره څه خاص معلومات نه وو، په همدې توسن زه اړوم، چې په دې کې له محترم مشر څیړندوی عبدالله بختانی خدمتګار نه تپوس وکړم، د زیاتو مصروفیتونو سره سره یې له ما سره یوه ورځ دوه ساعته د ننګرهار په مشاعرو خبرې وکړی، چې د هغو خبرو لنډیز زه دلته وړاندې کوم.

په ننګرهار کې د مشاعرو پیل د مرحوم استاد الفت د اتحاد مشرقی (اوس ننګرهار) د اخبار له مدیریت سره اړه لری. کله چې نوموړی استاد الفت په ۱۳۵۲ه ش کال د اتحاد مشرقی مدیر شو، نویی د همدې کال په میزان یا عقرب کې دغه شعر :

((چې په عالم کې د نفاق اورونه، نه بلوی

په اتفاق باندې راضی وی فسادنه جوړ وی

(c) ketabton.com: The Digital Library

د اتحاد مشرقی په پاڼو کې خپور کړ ددې شعر په استقبال ډیرو شاعرانو شعرونه وویل، چې ټول د اتحاد مشرقی په پاڼو کې نشر شوی دي، او په طبیعی ډول یوه مشاعره ترې جوړه شوی ده.

بیا د ننګرهار یوه لیکوال او شاعر په اتحاد مشرقی کې خپل یو شعر د مشاعرې د طرحی په توګه وړاندې کړ، چې د هغه په استقبال هم شاعرانو شعرونه وویل یوه بله مشاعره ترې جوړه شوه، او شعرونه یې د همماغه اخبار پاڼو خوندې کړل، د شعر مطلع دا ده:

راځی، غرونه ښارونه کړو نور نه او سو غارونو کې

سل قیامته تیر شول مونږ پراته یو په قبرونو کې

بیا بله مشاعره چې د اتحاد په پاڼو کې چاپ شوی، د لاندې طرحی په استقبال ده:

((بادونه د خزان غوټی خندا ته نه پریږدی))

بله طرحی مشاعره، په دې مسرې جوړه شوی ده:

((که ویښ زلمی ومه وطن به کړم بیدار یو ځلی))

له ۱۳۳۰ه ش کال نه وروسته د ننګرهار د سیمی شاعرانو، لکه: خدمتګارــ بینا، کمین، لیوال، قتیل او نورو وخت په وخت د ننګرهار په بیلا بیلو سیمو کې مشاعرې کړی دی چې د څو مشاعرو یادونه به بې ځایه نه وی، لکه:

د ۱۳۳۴ه ش کال په جدی کې د جلال اباد په ښار کې د دغو شاعرانو ترمنځ مشاعره شوی وه، چې په مشاعره کې د ځیرندوې بختانی د ویل شوی شعر مطلع دا ده:

میدان د سر بازی کې عاشقان لوبی کوی

صحنه د قربانی کې سر بازان لوبی کوی

۱۳۳۶ه ش کال د جوزا په میاشت کې د جلال آباد په ښار کې د همدغو یادو شوو شاعرانو ترمنځ یوه بله مشاعره شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د همدې کال په جدی کې یې په چارباغ کې بله مشاعره کړی ده، او د ۱۳۳۷ه ش کال د اسد په ۴-۵ نیټه د خوګیانو په ارغنج او کړه کې د ننګرهار دغو شاعرانو پنځه مشاعرې کړی دی، د همدغه کال د عقرب په ۲۷د کامی په لنډه بوچ کې یوه مشاعره شوی چې طرح یې دا ده:

قدر د سړو وی له سړو سره لوبی دوړو وی له وړو سره

په ۱۳۳۸ه ش کال د همدغو شاعرانو له خوا په شګه کې په یوه شپه پنځه مشاعرې شوی دی، چې د یوی طرح یې دا وه: ((مه اړ وه سترګی خوشی غم کری))

سر بیره پر دغو ذوقی مشاعرو په ۱۳۳۸ه ش کال د خدمتګار په ابتکار د ننګرهار د مطبوعاتو د مدیریت له خوا د رحمن بابا په یاد مشاعره شوی وه، چې اړوانښاد محمدګل خان مومند(۱۳۴۳ه ش مړ) هم ګډون پکې کړی و. په همدې کال د نجم الدین اخونزاده(۱۳۱۹ه ش مړ) په یاد مجلس او مشاعره د هډې د نجم المدارس په مدرسه کې جوړه شوی وه.

په جلال آباد کې د ایمل خان په یاد مشاعره او په بهسودو کې د ملنګ جان (۱۳۳۶ه ش) پر مزار مشاعرې په ۱۳۴۷ه ش کال د مراد علی صاحبزاده په مزار مشاعره او کنفرانس او همدا رنګه تر ۱۳۵۷ه ش کال پوری د جلال آباد په ښار کې ((د نارنج د ګل مشاعرې)) د دې سیمی له عمده مشاعرو څخه ګڼل کیږی چه د دې سیمی د شاعرانو د استعدادونو په روزنه کې یې پوره ونډه اخیستې ده.

(۵) په کوټه کې:

د پښتو او پښتنو بل علمی او ثقافتی مرکز کوټه ده. په دې سیمه کې لومړنی مشاعره په ۱۹۵۶ع کال د محمد اکبر خان اچکزی پر دکان شوی وه، او په دې مشاعره کې ښاغلو فضل احمد غازی، ایاز داودزی، سلطان محمد صابر، محبوب علی خان، سلطان محمد پانی مرحوم میران ګل مومند او محمد اکبر اچکزی برخه در لوده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه رنګه د کوټې پښتو ادبی ټولنې په (۱۹۵۶ع) کې د رحمان بابا (۱۰۴۲-۱۱۲۸ ه ق) په یاد مشاعره وکړه.

بله مشاعره همدې ټولنې د۱۹۵۸ع کال د فبروری په میاشت کې د علامه عبدالعلی کاکړ(۱۲۸۹-۱۳۶۴ه ق) په یاد کړی ده او دریمه مشاعره یې د ملکیار غرشین په یاد کړی ده.

همدا رنګه د کوټې په راډیو کې د ۱۹۶۲ع کال را پدې خوا مشاعرې پیل شوی، چې لومړۍ پښتو مشاعرې له بلوڅی او برهوی ژبو سره کډی وی، مګر په ۱۹۶۵ع کال کې یې ځانګړی پښتو مشاعرې هم پیل کړی دی. همدا راز د کوټې په تلویزیون کې هم له ۱۹۷۴ع کال را پدې خوا کله نا کله پښتو مشاعرې کیږی.

د کوټې بزم ثقافت په ۱۹۶۲ع او۱۹۶۳ع کلونو کې د پښتو دوی مشاعرې کړی دی. د کوټې نیشنل سنټر هم له ۱۹۶۲ع کال را پدې خوا له نورو ژبو سره یو ځای پښتو مشاعرې هم کوی.

د بوری:

علمی، ادبی، ثقافتی انجمن له ۱۹۶۲ع کال را پدې خوا ځینی پښتو مشاعرې کړی دي. دغه رنګه۱۹۳۵ع کال د اګسټ په میاشت کې په چمن کې هم یوه پښتو مشاعره شوی ده، او د شهید صادق کاسی په یاد یوه مشاعره د ۱۹۷۳ع کال د اپریل په ۲۱نیټه په شهید صادق کلنیک کې او بله د شهید صادق په لایبریری کې د شپې له خوا شوی وه. د بلوچستان او کوټې په سیمو کې د مشاعرو په لړۍ کې د ۱۹۶۲ع کال د می ۱۸نیټې مشاعره هم د یادونې وړ ده، چې د ګلستان د سیمې د اختر د دوهمی ورځی د میلی په مراسمو کې جوړه شوی ده.

(د ښکارندوې پر قصیده مشاعره) له کتاب څخه چې ۱۳۶۲ه ش کال کې چاپ شوی وه ولیکل، خو له څخه وروسته هم د پښتو مشاعرو لمن په هیواد او سیمی څخه علاوه د نړۍ په نورو برخو کې هم غوړیدلی دي.لکه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هرات د هریوا په لمن کې مېله،د لرغوني بلخ د بخدي ترانې، د جرمني په مونشن کې نارنج ګل مېله، د کامل اوږده (د څېلې) شپه، د بغلان د چل کلا ګډه مشاعره، په پکتیا کې د نښتر مشاعره، د کندز د ریدي ګل مشاعره، په کابل کې د رحمان بابا پسرلنۍ مشاعره، په فراه کې د عناب ګل مشاعره، د هلمند سیند مشاعره، په پروان کې د ارغوان مشاعره، په کونړ کې د کونړ سیند مشاعره، د کندهار انارګل مشاعره، په کوټه کې خاټول ګل مشاعره، د وري په پنځلسمه د فاریاب ولایت په اندخوی کې د «قره قل» مېله، د ننګرهار د «نارنج ګل» میله، په جوزجان کې د غالۍ اوبدلو مېله، د کاپیسا په تګاب کې د بې دانه «انارګل» مېله، د پروان په چاریکارو کې د «ارغوان» مېله، په میدان وردګو کې د «منې ګل» مېله، په زابل کې د «بادام ګل» مېله، په لوګر کې «سنځل ګل» مېله او داسې نورې مشاعرې او مېلې د یادونې او نمانځنې وړل دي.

ما په تیرو مخونو کې د مشاعرې په باب او همدارنګه د پښتو مشاعرو په تاریخی سیر څه لنډی او اجمالی خبرې وکړی، اوس راځم خپلې موضوع ته چې منې ګل مشاعره دی، غواړم په دې هکله خپل را ټول کړی معلومات در سره شریک کوم .

(c) ketabton.com: The Digital Library

منې ګل د لومړنۍ مشاعرې راپورتاژ

د منې ګل مشاعره چې د لومړي ځل لپاره په ۱۳۷۸ هجري لمريز کې د ميدان وردګو ولايت د چک په ولسوالۍ کې د يو شمېر هېوادپالو ځوانانو په نوښت د هغه د بنسټ ډېره ايښودل شوې ده، هر کال د دې ولايت په مختلفو سيمو کې جوړېږي. د منې ګل مشاعره چې نوم يې د منو د ښونو او د سيمې له ښکلا سره نه بېلېدونکی تړاو لري چې د دې ولايت د سمسورې سيمې او ښکلاوو څرګندونه کوي، شاعران، ادیبان، ليکوالان او پوهان بيا د قلم په ژبه د دې ښايستونو بڼ ته نوی رنګ ورکوي.

د منې ګل مشاعره د وخت په تېرېدو سره ورو ورو د ولسوالۍ له کچې څخه د ولايت او د ولايت له سطحې څخه د هېواد او سيمې کچې ته خپل حضور لوړ کړ چې د هېواد له ګوټ ګوټ څخه د سړ کال مشاعرې ته د زرګونو ليکوالانو، شاعرانو، ادیبانو، پوهانو، حکومتي چارواکو، محصلينو، زده کوونکو، قومي مشرانو، بزګرانو او عامو وګړو سربېره د نړيوالې ټولنې ځينو استازو راتګ د دې ادعا د غوره ثبوت د پخلي تر ټولو ښه نښه ده. د منې ګل مشاعرې اوسمهال يوه روښانه بين الافغاني بڼه خپله کړې ده، چې د دغه ستر کلتوري بري له کبله د منې ګل ټولو لارويانو، د ميدان وردګو د ولايت اوسېدونکو، د ولايت حکومتي چارواکو او ټول افغان ولس ته د زړه له کومې مبارکي وايو.

د منې ګل مشاعره له نن څخه اته کاله وړاندې د ميدان وردګو د ولايت په مرکز ميدان ښار کې د پنجشنبې په ورځ چې د روان ۱۳۸۶ هجري لمريز کال د غويي مياشتې له ۲۰مې نېټې سره برابره ده، د داسې درندو مراسمو په ترڅ کې ونمانځل شوه چې د هېواد په کلتوري تاريخ کې يې ساری کم ليدل کېږي، چې د ميدان وردګو د فرهنګي يون، د ولايت د مقام او د دې ولايت د مشرانو او خلکو د هلو ځلو په وسيله يې ښه رونق خپل کړی و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د منې ګل مشاعرې ته د حکومتي چارواکو له ډلې څخه د میدان وردګو د ولایت پر مقام او اداري پلاوي سربېره د نشه یي توکو سره د مبارزې وزیر حبیب الله قادري، د عدلیې د وزارت مرستیال محمد قاسم هاشمزي، د جمهوری ریاست د حفظ او مراقبت رئیس انجنیر محمد حسن نواب، د پژواک خبري اژانس مشر دانش کړوخېل، د شمشاد د تلویزیون رئیس عبدالواحد نظري، د کابل د ښاروالۍ مرستیال غرزي خواخوږي، د ژورنالیستانو د نړیوال مرکز CIG مشر رحیم الله سمندر، د هېواد نامتو لیکوال استاد محمداصف صمیم، د هېواد نازکخیال شاعر محمد صدیق پسرلي، د ویسا ورځپاڼې مسوول مدیر محمد زبیر شفیقي، د یوناما، ملګرو ملتونو، ایساف، د امریکا د سفارت، ناټو او په میدان وردګو کې د ترکیې د بیا رغونې د ولایتي ډلې ځینو استازو هم ونډه اخیستې وه.

سربېره پر دې غونډې ته د پلازمېنې کابل او د میدان وردګو له فرهنګي ټولنو او عامو وګړو څخه علاوه له ننګرهار، لغمان، کونړ، غزني، زابل، خوست، پکتیا، پکتیکا، لوګر، کندهار، هلمند، کندوز، بغلان، مزارشریف، بامیان او یو شمېر نورو ولایتونو څخه زیاتو مینه والو ګډون کړی وو چې د پژواک د خبري اژانس او ازادۍ د راډیو د راپورونو په بنسټ یې شمېر زرګونو کسانو ته رسېده او مشاعرې ته یې ځانګړې ښکلا وربخښلې وه.

غونډه د سهار په نهو بجو او دېرشو دقیقو د قرآن عظیم الشان د څو مبارکو آیتونو په تلاوت او ملي سرود په اورولو سره پیل شوه. د پرانیستونکې وینا په ترڅ کې د میدان وردګو والي ښاغلي عبدالجبار نعیمي راغلو مېلمنو او د منې ګل مشاعرې ټولو ګډونوالو ته ښه راغلاست ووایه او د منې ګل مشاعره یې د سیمې د خلکو تر منځ د یووالي او د هېواد د وګړو تر منځ د ارتباط او پېژندنې تر ټولو غوره کړۍ وګڼله او دغه بې مثاله نوښت یې په هڅوونکو ټکو کې وستایه. د میدان وردګو د ولایت مقام همدارنګه د خپلې وینا په ترڅ کې هغو پرمختګونو ته لنډه اشاره وکړه چې په دې وروستیو وختونو او د ژوند په مختلفو ساحو کې د دې ولایت د وګړو په برخه شوي دي. نعیمي د هېواد ریښتنی اتل ستر غازي محمدجان خان تاریخي اتلولي په ځانګړې

(c) ketabton.com: The Digital Library

توګه یاده کړه چې د هېواد په یوه حساس پړاو کې یې د بهرني تاړاک په وړاندې د افغانانو د ملي پاڅون مشري په غاړه درلوده او هېواد ته یې نه هېرېدونکي خدمتونه کړي دي. نعیمي زیاته کړه چې د میدان وردګو د ولایت مرکز میدان ښار یو سړک او د اوسپدلو د کورونو یوه نوې مېنه یا ښارګوټی یې د ستر غازي محمدجان خان په نوم نومولي دي. نوموړي د خپلې وینا په ترڅ کې د کرنې د پخواني وزیر اړوباسه ډاکټر صاحب عبدالوکیل یادونه هم وکړه چې د هېواد او سیمې په کرنیزه سمسورتیا او د باغونو په رواجولو کې یې لویه ونډه تر سره کړې او نوموړی یې د هېواد یو غوره خدمتګار و ګڼه.

د میدان وردګو د ولایت د مقام تر وینا وروسته د همدې ولایت د هغو کلتوري ټولنو نومونه یاد شول، چې د منې ګل د مشاعرې په هکله یې پیغامونه رالېږلي وو، چې په دې ټولنو کې د جغتو مدني او کلتوري بهیر، دریځ کلتوري ټولنه، میدان ځوانانو ټولنه، چک ادبي ټولنه، لمر ټولنه، ګوربت ټولنه او عهد ټولنه نومونه د یادولو وړ دي. د پیغامونو له اورېدو وروسته مشاعره پیل شوه چې غونډې ته د هېواد زیاتو شاعرانو خپل شعرونه او نظمونه په داسې ماحول کې واورول چې د حاضرینو تودو چکچکو او ولولو بدرګه کول. همدارنګه په نوموړې مشاعره کې ترنم ته هم ونډه ورکړل شوې وه چې د هېواد څو شاعرانو خپل نظمونه د ترنم په ژبه وړاندې کړل، خو له دې ټولو څخه د هېواد د خوږ ژبي شاعر سراجي صاحب ترنم د غونډې د ګډونوالو له خوا په مسلسلو چکچکو او تودو ولولو بدرګه شو، چې مشاعرې ته یې نه هېرېدونکی رنګ وربښلی و.

د ولسي نظمونو په ترڅ کې د چک ولسوالۍ د اوسیدونکي او ولسي شاعر ښاغلي غمګین صاحب شعر د غونډې د ګډونوالو د مسلسلو ولولو وړ وګرځېده، چې په حکومتي چارواکو باندې یې د شعر په ژبه نیوکې کړې وې او هغوی یې د چارو غوره اجرا ته رابللي وو. همدارنګه د نوموړي له نظم څخه په مشاعره کې د بیان د ازادۍ د اصل د رعایت یو ښه تصویر ځلېده، چې حکومتي چارواکو د نوموړي کلام په ژور دقت سره اورېده او هېڅ راز منفي عکس العمل د هېچا له خوا نه تر سترګو کېده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې خبرې یادونه هم اړینه ده چې د مشاعرې په ترڅ کې د ربښتینې ډیموکراسۍ اصل په بشپړه توګه رعایت شوی و او یو زیات شمېر داسې شعرونه د هېواد د شاعرانو له خوا ولوستل شول، چې په روانو حالاتو او د حکومتي چارواکو په کړو وړو باندې له ګڼو او هراړخیزو نیوکو څخه ډک وو، خو د بیان د ازادۍ یوه داسې بڼه په مجلس باندې حاکمه وه چې د غونډې د ټولو ګډونوالو د خوښۍ وګرځېد.

په دې لړ کې د ترانو د ټیمونو هم کمی نه وو او د شعرونو په منځ منځ کې به هغو ترانو ته ځای ورکول کېده چې د میدان وردګو ولایت د ښوونځیو، لېسو او مدرسو ټیمونو په دې هکله برابرې کړې وې، چې په دې لړ کې د چک د دارالایتام، د شهادت د دیني مدرسې، د رستم خپلو د ښوونځي، د حضرت عمر فاروق د لېسې، د خالد بن ولید د لیسې او آب بهران د شهیدانو د ښوونځي د ترانو ټیمونو خپلې ترانې ولوستې، چې نوموړي ټیمونه د ځینو ولایتي چارواکو له خوا په نغدي ډالیو ونازول شو .

د مشاعرې له لومړۍ نیمایي برخې څخه وروسته د هېواد وتلي لیکوال، ادیب او شاعر استاد محمداصف صمیم ته بلنه ورکړل شوه، چې د خپلې خوږې وینا په وسیله د مڼې ګل مشاعرې ته نوره ښکلا هم ور وبخښي.

استاد صمیم دغه راز غونډې د هېواد د خلکو د یووالي، پرمختګ، تجربو د شریکولو، هر اړخیزې پېژندنې او ښېرازۍ په لاره کې یو مثبت ګام وګاڼه چې له ننګرهاره تر کندهاره، له میدان وردګو تر کندوزه او له بغلانه تر خوست او پکتیا پورې د هېواد په ګوټ ګوټ کې دایرپرې او د میدان وردګو والي یې په دې لړ کې د یوه هڅاند شخصیت په توګه یاد کړ.

استاد صمیم د مڼې ګل په مشاعره کې د بیان ازادي د وخت یوه لویه لاسته راوړنه وګڼله چې د هېواد کلتوري یون په بشپړې ازادۍ سره خپل کلام پرته له کومې وېرې او سانسور څخه د چارواکو په مخ کې بیانوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدارنګه استاد صمیم زمور د هېواد د خلکو او چارواکو هغه دود ته ګوتنیونه وکړه چې خپلې چارې په خپل وخت سر ته نه رسېږي، بلل شوي کسان په خپل وخت غونډو ته نه راځي او زمور مجلسونه په خپل ټاکلي وخت تدویر نه مومي، چې د نوموړي په خبرو کې د وخت اهمیت ته اشاره وه چې مراعات یې باید وشي او زمور هېوادوال یې په ګټورو څېزونو تېر کړي.

وروسته د میدان وردګو والي ښاغلي عبدالجبار نعیمي د هغو د مثبتو کړنو له کبله د میدان وردګو د ولس او ځینو ټولنو له لوري په یو شمېر مډالونو او ستاینلیکونو وویاړل شو، چې په لاندې ډول دي:

د ژورنالیستانو د دفاع د کمېټې مډال چې د همدې کمېټې د مشرتابه پلاوي د غړي ښاغلي فضل ربي وردګ له خوا د میدان وردګو والي ته ډالی شو.

د ګوربت په نامه جور شوی مډال چې د میدان وردګو د ولس له خوا د همدې ولایت مقام ته د نوموړي د غوره خدمتونو له کبله ډالی شو او د سیمې د یوه سپین ږیري حاجي فتح محمد په لاس هغه ته ورکړل شو.

د پژواک خبري اژانس ستاینلیک چې د همدې اژانس د رئیس ښاغلي دانش کړوخېل له خوا د میدان وردګو د ولایت مقام ته ډالی شو.

باید وویل شي چې یو شمېر ستاینلیکونه د ویسا د ورځپاڼې د مسوول مدیر ښاغلي محمد زبیر شفیقي له خوا هم په هغو کسانو باندې ووېشل شول چې د مېنې ګل د مشاعرې په بنسټ ایښودلو کې یې مثبت رول ادا کړی، چې زیاترو کسانو یې د سږ کال په مشاعره کې ګډون هم نه درلود.

د مېنې ګل مشاعره د غرمې له ډوډۍ او د ولایت د ودانۍ د مخې په پارک کې د ارواښاد ډاکټر صاحب عبدالوکیل د یادګاري څلي د بنسټ د ډبرې د ایښودلو تر مراسمو وروسته د ماسپښین په درېیو بجو پای ته ورسېده. د مېنې ګل د مشاعرې ویندویان هر یو ګل آغا احمدي، نذیراحمد نذیر، محب الله

(c) ketabton.com: The Digital Library

منیب او هوډمن وو او د مشاعرې د مجلس مرستندیه کمیټه له همت الله امین زي، عبدالودود پښتونځار، مطیع الله اباسین او عبدالله شېرزي څخه تشکیل شوې وه.

د منې ګل د دویزې مشاعرې په ویاړ د هېواد له ګوټ ګوټ څخه یو شمېر فرهنګي ټولنو، ادبي بهیرونو او د ژورنالیستانو کمیټو او انفرادي اشخاصو هم خپل پیغامونه رالیږلي وو، چې نومونه یې په لاندې ډول دي:

د ننګرهار ادبي بهیر، خوست خپلواکه ادبي ټولنه، لغمان ادبي بهیر او د ژورنالیستانو ټولنه، رښا کلتوري مرکز، د تخار ولایت د سرحدي ځواکونو مشر تورنجنرال عبدالظاهر قدیر، د لغمان والي محترم محمد ګلاب منګل، د ختیځ زون د ژورنالیستانو د دفاع کمیټه، د خوست د فرهنګیانو خپلواکه ټولنه، د لغمان د خپلواکو ژورنالیستانو ټولنه، د ژورنالیستانو د دفاع کمیټه، د ژورنالیستانو خپلواکه ټولنه او د افغانستان د ځوانانو نړیوالې ټولنې خپل پیغامونه د منې ګل مشاعرې ته رالیږلي وو.

د مشاعرې په لړ کې د میدان وردګو د ولایت د مقام له خوا د هغو شعرونو د ټولګې د چاپ ژمنه وشوه، چې د هېواد له ګوټ ګوټ څخه راغلو شاعرانو د منې ګل د مشاعرې په ترڅ کې ولوستل.

د دې خبرې یادونه هم ضروري ده چې د منې ګل له مشاعرې څخه د مخه د غزل شپه هم د میدان وردګو د ولایت په مرکز میدان ښار کې ونمانځل شوه، چې مشاعرې ته راغلو زیات شمېر مېلمنو او کوربنو شاعرانو خپل نظمونه، غزلې او شعرونه په کې ولوستل او د ولایت مقام او نور چارواکي د شپې تر ډېره وخته پورې له راغلو مېلمنو سره یو ځای د غزل شپې په مجلس کې ناست وو.

باید وویل شي چې منې ګل د لومړنۍ کال د دودیزې کلنۍ مشاعرې لګښتونه د دې ولایت د مقام او ایشیا فونډېشن موسسې له خوا برابر شوي وو، چې مننه او کوروډانی ورته وایو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اووم- ادبي، فرهنګي او علمي چاپ شوي اثار

د ميدان وردګو ولايت د مقام فرهنګی کمېټې تراوسه پورې ۳۵ ښپلا ښپل علمي، هنري او شعري کتابونه په خپل مالي لګښت طرحه، کمپوز، ډيزان او چاپ کړي دي، چې د فرهنګ او ادب په برخه کې د هېواد په کچه ښې ساری پرمختګ دی، چې راتلونکی تاريخ او فرهنګی کړۍ به پرې وويارې. په چاپ شوو کتابونو کې داسې کتابونه هم شته چې د کميت له پلوه پرې د ډېرو کتابونو لګښت راغلی، چې په واقعی توګه داسې کتابونه دي، چې د پښتو ادب، سياست او فرهنګ د بډاينې په برخه کې يې ساری نه ليدل کېږی. د استاد صديق پسرلي کليات او اروابناد ګل پاچا الفت نثری کلياتو څخه د ښپلګې په توګه يادونه کوو، چې دواړه کليات په داسې صحافت او ښکلې بڼه چاپ شوي چې د اطلاعاتو او فرهنګ وزارت د مرستيال پوهنمل غلام نبي فراهی په وينا: ((د غزلښ کتاب په کتو ما فکر وکړ چې څو کتابونه شايد سر په سر ايښي وي، خو داسې فکر مې نه کاوه چې دا دې يو کتاب وي، خو ماشاءالله دا د غزلونو داسې بڼ دی، چې کولی شی پښتو ژبه د غزل په برخه کې له نورو کتابونو سره سياله کړي)).

ليکوال زبير شفيقي يې بيا په اړه وايي: ((کله به چې مور بهرنيو هېوادونو څخه د ليدنې پرمهال داسې کتابونه ليدل چې په ليدو به يې د هغې ژبې بډاينه مور ته ښودل کېده، خو اوس له نېکه مرغه د الفت نثري کلياتو او غزلښ کتابونو په چاپ سره پښتو ژبه د نورو ژبو سياله کړه)).

د نړيوال شهکار(جګړه او سوله) اثر پښتو چاپ شوي:

د بهرنيو چارو وزارت د ستوري په مانې کې د نړيوال شهکار اثر د جګړې او سولې کتاب د پښتو ژباړې د کتاب په ويار غونډه وشوه، چې په دې غونډه کې د دې وزارت سياسي مرستيال جاوېد لوين او د ميدان وردګو پخواني والي محمدحليم فدايي سربېره يو شمېر ادبپوهانو، ليکوالانو، ژورنالېستانو او د پښتو ادب نړدې (۱۷۵) تنو مينه والو برخه اخيستې وه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګډونوالو ته د بهرنیو چارو وزارت د ستراتیژیکو مطالعاتو رییس (ډاکټر فرامرز تمنا) له خوا د ښه راغلاست ویلو ترڅنګ نوموړي د دکتور لطیف بهاند د هڅو او نه ستړي کېدونکو هلو ځلو ستاینه وکړه.

ورپسې د دې وزارت سیاسي مرستیال جاوېد لودین دغه نړیوال شهکار په دیپلوماتیک بهیر کې د پیاوړتیا او په ځانګړي ډول په ادبیاتو کې د لطیف بهاند د کلونو کلونو زحمتونو هغه ستره پانګه وبلله، چې د میدان وردګو د پخواني فرهنګپال والي محمدحلیم فدایي په مالي لګښت او هڅو تر لوستونکو ورسېده.

جاوېد لودین اندېښنه څرګنده کړه چې اوس هم په افغاني ټولنه کې د کتاب د لوست او د کتاب اخیستلو فرهنګ هماغسې د رکود په حالت کې دی، چې له املې پې د لیکوالو او ژباړونکو زحمتونه ژر تر خلکو په لیکلې بڼه او د کتاب په شکل نه رسېږي، خو داسې د فدایي صیب په څېر فرهنګي ستې دکتاب ارزښت ته په کتو د کتاب چاپ ته اوږه ورکوي او تر خلکو پې وړیا رسوي.

غونډې د دغه نړیوال شهکار (جګړې او سولې) اثر چاپوونکي او میدان وردګو پخواني فرهنګپال والي، چې تراوسه یې د خپل ماموریت په څلورو کلونو کې د پښتو ادب د بډاینې په موخه (۴۴) بېلابېل فرهنګي اثار چاپ کړي او تر خلکو یې رسولي دي، وویل: ((د جګړې او سولې د نړیوال شهکار د ناول ژباړه د فرهنګي دیپلوماسۍ او افغان ادب په ډګر کې یو اساسي لومړی قدم دی، که غواړو چې ټولنه مو له نورو زده کړه وکړي، د هغوی د ترقي او زوال اصلي لاملونه معلوم کړو، د نورو مهمو کتابونو ژباړه زمونږ ملي ژبو ته وړاندیزوم. په دغې تګلاره کې زمونږ لپاره دا اړینه ده، چې له عقلانیت سره معنویت هم له نظره ونه غورځوو، او دا کېدای شي زمونږ د داخلي او خارجي سیاستونو نه بېلېدونکي توکي وي. علم، عقلانیت، معنویت، عدم تشدد، سوله ییزه مبارزه، پرمختګ، اخلاق، قانونیت او عدالت چې د (توحید، نبوت او اخرت) په اصولو ولاړ و، ولې ځپل شوي، کمزوري شوي او حتی د دې معکوسې تګلارې مو خپلې کړې دي)).

(c) ketabton.com: The Digital Library

د جګړې او سولې د نړیوالـ شـهکار د لیکـونکي تولسـتوي او ژبـاړونکي لطیـف بهاند د هڅو په اړه د علومو اکاډمۍ غړي سلیمان لایق په خپله لیکلي اوږده مقاله کـې وویل: ((تولستوی د ټولنې ناخوالو او په هغه وخت کې د جنګونو او سولې اهمیـت تـه په کتو دغـه مرغلـرې پـه شـپږو کلونـو کـې د کتـاب پـه بڼـه راټـولې کـړي، چـې بیـا وروسته دغه کتاب د نړۍ په لسګونو ژبو وژباړل شو، چې له نېکه مرغه اوس د تکړه مبارز دکتور لطیف بهاند په هڅو په نژدې (۱۰) کلونو کې پښتو ژبې تـه وژبـاړل شـو، خو د میدان وردګو ولایت مقام په مالي لګښت له نېکه مرغه چاپ شـو، چـې نـن یـې مور او تاسو د دغې پرتمینې غونډې ګډونوال او شاهدان یو)).

د دري ژبې تکړه لیکوال رهنورد زریاب صیب په خپلو خبرو کې د لطیف بهانـد هڅې وستایلې او ویې وویل، چې پښتو ژبې ته د دغه مهم اثر ژباړه مـور تـه دا راښـیي چې اوسمهال پښتانه لیکوال د دې ژبې د بډایني لپاره د نړۍ ډېر مشهور لوی لـوی اثـار چې کلونه کلونه وخت ته اړتیا لري، ژباړې او د هغوی تجربې او اندونـه خپلـې ټـولنې ته رسولی شي. نومورې زیاته کړه: په څلورو ټوکونو او په (۲۷۰۰) مخونو کـې پـه بڼـه کاغذ او ډبلې رنګه پوښتۍ کې د دې اثر چاپول هم څه اسـانه کـار نـه دی، بلکـې دا کار د ښاغلي فدایي هغه فرهنګپالنه مور ته راښیي چې خپل ادب سره یـې لـري او پـه عمل کې یې پالي.

د ملي راډیو تلویزیون مشـر او تکـړه لیکوالـ زریـن انځـور وویـل: د لطیـف بهانـد هڅاند او کلک هوډ زمور ټولې فرضیې ناکامې کـړې، ځکـه هغـه وخـت چـې لطیـف بهانـد د دغـه اثـار پـه ژبـاړه پیـل وکـړ، نـو مـا همماغـه وخـت وویـل چـې د دغـه سـتر کتاب ژباړه د بهاند له حوصلې او بوختیاوو څخه لوړه ده، نو ځکه مې ډاکټر جنـبش ته د دغه کتاب د ژباړې په اړه سلا ورکړه، خو نن بهاند صیب په عمل کې ثابتـه کـړه چې د دې ستر نړیوال اثر برعلاوه نور داسې اثار هم خپلې ژبې ته ژباړلی شي.

نومورې هم په خپل وار سره د ښـاغلي فـدایي د فرهنګـي هڅـو سـتاینه وکـړه او د پښتو په ادب کې د (۴۴) علمي کتابونو چاپول یې یوه ستره لاسته راوړنه یاده کړه، خو

(c) ketabton.com: The Digital Library

هیله پې وکړه، چې د کتابونو د چاپ دغه لړۍ ته باید نورو فرهنګي ملګرو په مټ دوام ورکړل شي.

د علومو اکاډمۍ غړي نبي صلاحي هم په خپلو خبرو کې د دغه مهم او ستر اثر ژباړه او چاپ د پښتو ادب په فرهنګ او بڼاینه کې یو مهم ګام وبالـه او د کتاب د ژباړې په دغه اوږده او د ستونزو ډکه لاره کې یې د ښاغلي بهاند کلک هوډ وستایه.

په پای کې د دغه مهم نړیوال شهکار ژباړن دکتور لطیف بهاند له هغو ټولو کسانو څخه منه او ستاینه وکړه، چې د کتاب د ژباړې په چارو کې یې ورسره مرسته کړې، د ده لاسنیوی یې کړی او ان ځینې وخت یې پرې نیوکې هم کړې دي، خو بهانـد خپلې خبرې د ښه ثبوت لپاره د جګړې او سولې د فلم لومړۍ خبره کـوي چې وایـي: (د نړۍ ډېر ستر کارونه د ساده قدم نه پیلیږي) او ما هم دغه ژباړه له ساده قدم نه پیـل کړه.

ښاغلي بهاند وویل: د دغه نړیوال اثر خوند په روسي ژبه کې شـاید تـر هـرې ژبـې زیات وي، ځکه لیکوال یې روسی دی او پښتو ژباړه یـې هـم شـاید ټـول خوندونـه لـه ځان سره ونه لري، خو بیا هم ما هڅه کړې خپلې ټولنې تـه یـې پـه خپلـه ژبـه وړانـدې کړم.

بهاند له ټولو لیکوالو او فرهنګي کړیو او راغلو ګډونوالو څخه منه وکـړه، چـې د مخکښې په نوم جوړې شوې غونډه کې یې ګډون کړی، نومـوړي د میـدان وردګـو د پخواني والي او فرهنګپال شخص محمدحلیم فدایي او د ده له کاري ټیم نـه ځـانګړې منه وکړه، چې د دغه مهم اثر چاپ مـالي لګښـت تـه یـې اوږه ورکـړه او د دوی پـه هلوځلو دغه کتاب د لوستونکو لاسونو ته ورسید.

د غونډې په پای کې په راغلو ګډونوالو باندې دغه مهم اثر ووېشل شو.

د یادونې وړ ده چې جګړه او سوله کتاب نړدې پـه (۲۷۰۰) مخونـو کـې پـه ښـه کاغذ او ډبله پښتې په ځلورو برخو کې د زرو ټوکو په شمېر په عالي کیفیـت د میـدان وردګو ولایت د پخواني والي او فرهنګپال شخصیت محمد حلیم فدایي په هڅو د دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولایت مقام په مالي لګښت او د مومند خپرندویې ټولنې په تخنیکي مرسته چاپ شوی دی.

دا استاد صدیق پسرلې غزلښ وغوړیده پر کتاب تبصره

غزلښ چاپولو له د کابل په «ستار هوټل» کې د هېواد د نوماند غزلبول استاد محمد صدیق پسرلي د غزلونو ټولګې «غزلښ» مخکتنه وه، چې په لسګونو د شعر او ادب مینه والو او لیکوالانو په کې برخه واخیسته.

په دې غونډه کې چې د میدان وردګو پخواني والي حلیم فدایي له خوا جوړه شوې وه، د استاد صدیق پسرلي پر شعر او هنر په زړه پورې خبرې وشوې، نورالحبیب نثار، سالک او استاد حبیب الله رفیع د ښاغلي شاعر د غزلښ د شعري ښکلا او ځانګړتیاوو په باب لیکنې واورولې، چې د استاد پسرلي د غزلونو د ارزښتونو، سبک او ځانګړتیاوو په اړه یې تفصیلي رڼا پرې اچولې وه.

د ملي راډیو تلویزیون مشر نقاد او د پاخه قلم خاوند محمد زرین انځور، استاد پسرلی د عصر ستر او استازی غزلبول وباله. ښاغلي نثار له اطلاعاتو او فرهنګ وزارت نه وغوښتل چې استاد پسرلي ته د «ملک الشعرا» لقب ورکړي، چې په رښتیا یې حقدار دی.

استاد پسرلي تر نیمې پېړۍ زیات عمر له شعر په تېره غزل سره په مراقبه او مشاهده کې تېر کړی او غزل یې د خوږلني او معنا دواړو له اړخه کمال ته رسېدلی دی.

د استاد پسرلي په «غزلښ» کې د ده ۱۱۵۶ غزلې راټولې شوي، چې زرګونه بیتونه جوړوي او دا د کمیت او کیفیت دواړو له اړخه د پښتو شاعرۍ په تېره د پښتو غزل ډېره ویاړمنه برخه جوړوي.

د یادونې وړ ده چې استاد پسرلی د کندوز په چاردره کې زېږېدلی او اصلاً د غزني اوسېدونکی دی. پر هېواد د سره پوځ له یرغل وروسته پېښور ته کډوال شو او هلته یې د «سپیدې» مجلې له خپراوي سره یو ادبي غورځنګ پیل کړ، چې وروسته د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ادبي بهير په اونيزو منظمو غونډو کې په يوه لوی ادبي حرکت بدل شو چې په لسګونو ځوانانو يې د نثر او نظم ډګر ته راوايستل.

د استاد پسرلي «غزلين» د ميدان وردګو ولايت مقام له خوا په لويه کچه په ښکلي سپين کاغذ او غوره پښتې چاپ او د شعر او ادب مينه والو ته ډالۍ شوی دی.

د الفت نثري کليات

د استاد الفت د هنری نثرونو لويه او بشپړه مجموعه (لومړی او دويم ټوک) دي، چې د الفت نثري کليات نومېږي، په ۱۳۸۹المريز کال کې د ميدان وردګو ولايت د مقام له خوا د زرو ټوکونو په شمېر اسد دانش په چاپخی کې په ښکلې کچه او بڼه چاپ او خپره شوې ده. دغه کتاب د هېواد د مشر استاد او څېړونکي پوهنمل عبد الخالق رشيد اوسياسی څېړونکي او ليکوال ښاغلي محمد زبير شفيقی په لنډو ارزوونکو ليکنو پسې د ليکوال او شاعر د کابل پوهنتون استاد پوهنمل محمد اسمعيل يون په اوږدې سريزې سره پيل شوی دی. د ياد کتاب لومړی او دويم ټوک يو ځای په ۷۶۲ مخونو کې د ښاغلي استاد يون صيب او عبدالرحيم بختانی له خوا راغونډ شوي دي. د کتاب په پيل کې د يون صيب له خوا د استاد الفت د ژوند او اثارو په هکله رڼا اچول شوې ده.

افغاني اوسنۍ رسنۍ

دغه اثر د خورۍ ژبې شاعر، ليکوال، سياستوال، هنرپال او ويناوال ښاغلي استاد پوهندوی محمد اسمعيل يون د ماسټرۍ دورې تېزس دی، چې د ۱۳۸۰-۱۳۸۷ کلونو رسنۍ په کې څېړل شوي، لارښود استاد يې پوهنوال محمدصابر خويشکی دي، پوهنوال دوکتور عبدالخالق رشيد يوه لنډه يادونه وربانديې کښلې ده، نومورۍ کتاب په ۱۳۸۷ ل کال په غبرګولي مياشت کې د زرو ټوکونو په شمېر خپور شوی دی. کتاب په ۲۰۹ مخونو کې د يون کلتوري يون خپرندويې ټولنې له خوا د ميدان وردګو ولايت د مقام په مالي ملاتړ چاپ او خپور شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تصوف او ادب

یاد اثر د کابل پوهنتون د یوه ځوان لیکوال، څېړونکي، ژباړن او شاعر پوهیالي اجمل ښکلي دی او په ۱۳۸۹المریز کال د میدان وردګو ولایت مقام په مالي لګښت د منې ګل د لسمې دودیزې مشاعرې په ویاړ د زرو ټوکونو په شمېر چاپ او خپور شوی دی. د کتاب په پیل کې د پښتو ژبې د پیاوړي څېړونکې، شاعر او لیکوال استاد محمداصف صمیم او تکړه لیکوال او ژورنالست پوهندوی استاد فضل ولي (ناګار) نمانځنې راغلې دي. ښاغلی ښکلی د هېواد د یو څو هغو څېړونکو له ډلې څخه دی، چې کار یې په څېړنه او هنر کې د اوسنیو غوښتنو تر پولې تر ډېره نږدې بریښي. دغه اثر په ۸۹ مخونو کې د تصوف تعریفونه، ډولونه، ارزښت، تاریخ، له اسلام پرته تصوفی ډلې او مشهور تصوفي شوونځي او داسې نور موضوعات د تصوف په هکله تشریح کړي دي. د کتاب په پښتی د لیکوال د چاپ شوو اثارو نومونه هم لیکل شوي دي.

د کرېملین په زړه کې

د کرېملین په زړه کې (د مسکو یونلیک) د یو بل ځوان پښتون لیکوال او شاعر استاد پوهندوی محمد اسمعیل یون اثر دی، چې په ۱۳۸۹ ل کال د یون کلتوری یون په نوم د اړوندې ټولنې له خوا د میدان وردګو ولایت مقام په مالي سمبالتیا د زرو ټوکونو په شمېر چاپ او خپور شوی دی. د کتاب په پیل کې د پښتو ژبې د پیاوړي شاعر او لیکوال ښاغلي ډاکټر شېرحسن حسن او تکړه لیکوال او ژورنالست محمدطاهر کانې لیکنې راغلې دي. ښاغلی یون د مسکو ښار داسې را پېژني، لکه چې موږ هم له یون سره په دغه سفر کې ملګرتیا کړې وي او هغه ځای مو په خپلو سترګو لیدلی وي، چې دا د لیکوال هنریت موږ ته را په ګوته کوي. دا ډول هنر د اوسنیو غوښتنو تر پولې تر ډېره نږدې بریښي. دغه یونلیک په ۳۱۱ مخونو کې له رنګه انځورونو سره یو ځای د ښاغلي وفاءالرحمن وفا له خوا د لیکوال په لنډ ژوند لیک سره پای ته رسېدلی دی.

هنداره

(c) ketabton.com: The Digital Library

هنداره د هېواد د پياوړي ليکوال او تاريخپوه استاد حبيب الله رفيع اثر دی، چې موضوع يې د ټولنې د پخوانۍ او معاصرې ټکنالوجۍ ترمنځ توپير او تدريجي پرمختګ دی، چې انسانانو د خپل ژوند د پرمختګ له پاره خپل فکر څه ډول په کار اچولی او څومره اسانتاوې يې رامنځ ته کړې دي. نوموړی کتاب په خپله منځپانګه کې څو ځای رنګه عکسونه هم لري، چې د مطلب د ښه وضاحت له پاره له کتاب سره چاپ شوی، چې په زړه پورې دی او په خپله رنګينه ښکلا کې د افغانستان د تاريخ ځينې برخې په پټه خوله د لوستونکو مخې ته ږدي. دغه کتاب دولس لوی عنوانونه او ۱۵۱ مخونه لري، چې په افغان مسلکي مطبعه کې د ۱۰۰۰ټوکه په تعداد د ميدان وردګو ولايت مقام په مالي لګښت چاپ شوی دی.

د پنټاګون تر څنډو

د پنټاګون تر څنډو (د واشنګټن علمي يونليک) د څوان شاعر او ليکوال پوهندوی استاد محمد اسمعيل يون اثر دی، چې په ۱۳۸۷المريز کال د يون کلتوري بهير له خوا چې مالي لګښت يې د ميدان وردګو ولايت مقام له خوا ورکړل شوی، د اسد دانش په چاپخونه کې د ۱۰۰۰ ټوکو په شمېر چاپ شوی دی، په ۳۰۰ مخونو کې يې چاپ شوی دی.

د غزلښ شاعر

دا د هغو ښلا ښلو سياستوالو، شاعرانو ، ليکوالو او روښانفکرانو د مقالو او ليکنو ګډ کتاب دی، چې د غزلښ کتاب په اړه يې په کې خپل نظريات وړاندې کړي دي. دغه کتاب د څوان شاعر، ليکوال ښاغلي ادم خان سيرت له خوا راټول، تدوين او ترتيب شوی دی. دغه کتاب سريزه په خپله د کتاب ليکوال کښلې ، دا اثر۱۵۲ مخونه لري او په ۱۳۹۱المريز کال کې د ميدان وردګو ولايت د مقام د فرهنګي ټولنې له خوا د زرو ټوکو په شمېر چاپ او خپور شوی دی.

په کور يو لېونی

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا د ميدان په شنو درو، له مڼو ډکو باغونو، په دنګو دنګو چنارونو او يخچالينو اوبو باندې د هغه مين شاعر، ژورنالیست او ليکوال ښاغلي محمد انور وفا سمندر نـاول دی، چې د ژوند په کاروان کې يې لوړ او جادوګر هنر پخه ملتيا کوي. دغه لوړ هنـري اثـر په ۱۳۸۸ل کال د لومړي ځل لپاره د زرو ټوکو په شـمېر چـاپ او خپـور شـوی دی. د «په کور يو لېونی» ناول په ۲۸۵ مخونو کې او ۲۴ برخې لري. پر ياد اثر سـريزه ځـوان ليکوال او خوږ ژبي شاعر ښاغلي نورمحمد لاهو له خوا ليکـل شـوې، خـو لـه سـريزې سربېره د افغانستان نصاب د پراختيـا او درسـي کتـابونو علمـي –مسـلکي غـړی ښـاغلي محمد عزيز تحريک له خوا هم په يادونه په کې شوې ده. په کـور يـو لېـونی سـرليک لاندې ناول د ميدان وردګو ولايت د مقام په مالي لګښت چاپ شوی دی.

محمد ارسلان سليمي د هېواد پياوړې ځېره:

محمدارسلان سليمي هغه اثر نوم دی، چې د تکړه ليکوال ګل اغا احمـدي وردګ له خوا ليکل شوی دی، سريزه وربانديې محمد حامد حليمي ليکلې، تکړه ليکوال علـم ګل سحر هم وربانديې لنډې خبرې کړي دي، امين الله عادل او غلام ولي نـوري خپـل نظريات وربانديې ليکلي دي.

نومورې کتاب د مڼې ګـل د نهمـې دوديـزې مشـاعرې پـه ويـاړ، د ميـدان وردګـو ولايت مقام په مالي لګښـت، چـې ۱۷۳مخونـه لـري، د ۱۰۰۰ټوکونـو پـه شـمېر د اسـد دانش مطبعه کې چاپ شوی دی. چـې د پښـتو ادب د سـتر خـدمتګار اروښـاد محمـد ارسلان سليمي ژوند ليک دی چې د خپل ويارلي ژوند تر پايه يې د افغانستان د خلکـو خدمت په ډېر اخلاص، صداقت او ايمانداری سره وکړ او د هېواد د معاصـرې ښـوونې او کلتوري نوښتونو د بنسټ ايښودونکی، زيارکښ او مخکښ مشر ګڼل کيږي.

فلسفه:

فلسفه د ځوان ليکوال ښاغلي محب الله زغم اثر دی، چې د ماشـومانو لـه پـاره يـې نهه کيسې او پنځه طنزونه په کې ليکلي دي. ژبه يې خوږه، روانـه او لـه تلوسـې څخـه ډکه ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوموړی کتاب هم منې ګل د نهمې دودیزې مشاعرې په ویاړ، د میدان وردګو ولایت مقام په مالي لګښت په ۷۶ مخونه کې چاپ شوی دی. نوموړی اثر استاد اسد الله غضنفر ته ډالۍ شوی، چې د ماشومانو د ادب په لاره کې یوه لویه لاسته راوړنه ګڼل کیږي.

د بدیع فن او پښتو شاعري:

دا کتاب د تکړه څېړونکي او لیکوال پوهنیار استاد محمد ابراهیم همکار اثر دی. نوموړی اثر یې د ارواښاد پوهاند عبدالشکور رشاد او عبدالرووف بېنوا پاکو ارواحو ته ډالۍ کړی دی. دا کتاب د میدان وردګو ولایت مقام په مالي لګښت په ۱۳۸۸المریز کال د زرو ټوکونو په شمېر په ښکلې کچه او بڼه چاپ او خپور شوی دی. دغه کتاب د مشر استاد او څېړونکي محمداصف صمیم او پوهنیار سیدغني غني له خوا په اوږدې سریزې پیل شوی دی. یاد کتاب چې د منې ګل د نهمې دودیزې مشاعرې په ویاړ چاپ شوی، په ۲۲۶ مخونو او اتو څېرکو درلوونکی دی.

اتمه منې ګل مشاعره

اتمه منې ګل مشاعره د ځوان لیکوال او خوږ ژبي شاعر ښاغلي عبدالودود پښتونځار د اتمې منې ګل مشاعرې بشپړ راپور دی، د لیکوال ښاغلي ګل اغا احمدي وردګ له لنډې لیکنې وروسته سریزه د کتاب د لیکوال له خوا لیکل شوې ده، دا کتاب په ۱۳۸۷المریز کال د اسد دانش مطبعې د تخنیکي ځانګې له خوا د ۱۰۰۰ ټوکو په شمېر د میدان وردګو ولایت مقام مطبوعاتی دفتر له خوا د منې ګل دودیزې مشاعرې په ویاړ په ۱۰۴مخونو کې چاپ او خپور شوی دی.

وروستی ساه

دا اثر د دې سیمې د یوه تنکي ځوان شاعر او لیکوال ښاغلي محمداصف عمر ناولګوټی دی، چې په ۱۳۸۸المریز کال کې یې بشپړ کړی او په همدې کال د منې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګل د نهمې دودیزې مشاعرې په ویاړ د میدان وردګو ولایت مقام په مالي لګښت د ۱۰۰۰ ټوکو په شمېر خپور شوی دی. د کتاب په لومړیو درېیو مخونو کې د لیکوال له خوا ډالی، مننلیک او یوه وړه سریزه کښل شوې او ورپسې د ناول موضوع، چې غالبا د لیکوال مطلب به هغه لمبې وي چې د یوه افغان ځوان له زړه څخه د مینې پر مهال په خیالي ډول پورته کیږي، انځور ښیي، په ۱۲۰ صفحو کې ځای شوې ده.

د پنجرې شاته

د میدان د سیمې د ځوان شاعر او لیکوال او ژورنالیست احمد تکل درېیم شعري جونګ دی، چې په۱۳۸۸لمریز کال د میدان ورد ګو ولایت مقام په مالي لګښت د مینې ګل د نهمې دودیزې مشاعرې په ویاړ د دانش په خپرنځی کې د زرو په ټوکو چاپ شوی دی. پر دغه کتاب د لیکوال له خوا سریزه نه ده کښل شوې او په ۱۳۴ مخونو کې یې ۱۰۲ شعرونه ځای شوي دي، چې ډېری یې غزلونه دي او د نظمونو په ګډون نور شعري ډولونه هم لري.

لرغونی افغانستان

لرغونی افغانستان د هېواد د نامتو لرغونپوه پوهنوال استاد رسول باوری د مقالو ټولګه ده، چې د افغانستان د لرغونو سیمو په هکله په زړه پورې معلومات لوستونکو ته په مخ کې ږدي.

یاد کتاب د میدان وردګو ولایت مقام په مالي لګښت د مینې ګل د نهمې دودیزې مشاعرې په ویاړ، په۳۱۵مخونو کې په ۱۳۸۸لمریز کې د اسد دانش مطبعې له خوا په کابل کې چاپ شوی دی.

کاروان خبرې کوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

«کاروان خبرې کوي» د پیرمحمد کاروان د هنري خبرو، لیکنو او نظریو ټولګه ده چې د ښاغلي بازمحمد عابد سره راټولې کړې او د میدان وردګو ولایت مقام په مالي لګښت د منې ګل د نهمې دودیزې مشاعرې په ویاړ په ۱۳۸۸المریز کال د کابل په نوې ښار کې د دانش خپروندویې ټولنې له خوا د ۱۰۰۰ ټوکو په شمېر چاپ او خپور شوی دی. د دغه کتاب په لومړیو دوو مخونو کې د راټولوونکي له خوا لنډه لیکنه راغلې او ورپسې په ۱۳۰ مخونو کې راغونډ شوي دي.

دراوی

دراوی په خیالونو کې تصویر جوړوونکی د ځوان شاعر او لیکوال ښاغلي ومان نیازي شعري ټولګه ده، دغه کتاب په ۱۳۹۱المریز کال د میدان وردګو ولایت مقام په مالي لګښت د زرو ټوکو په شمېر چاپ او خپور شوی دی. د دغه کتاب په پیل کې د ښاغلي استاد محمد صدیق پسرلي په پنځو مخونو کې ارزوونکې خبرې شوې، ورپیسې ډاکټر بازمحمد ښادمن له خوا هم یوه لیکنه شوې، وروسته ځوان لیکوال او شاعر علم ګل سحر د کتاب لیکوال په لنډ انداز، خو په هنري بڼه لوستونکو ته ورپېژندلی دی. نومورې کتاب په ۱۵۴ مخونو کې چاپ شوی دی.

د ښېښې زړه

دا اثر د شاعر او لیکوال محمدحسن حقیار لومړی شعري جونګ دی او په ۱۳۸۸المریز کال د میدان ورد ګو ولایت مقام په مالي لګښت د منې ګل د نهمې دودیزې مشاعرې په ویاړ د دانش په خپرنځي کې د زرو ټوکونو په شمېر چاپ او خپور شوی دی. د کتاب په پیل کې د پښتو ژبې د پیاوړي څېړونکي او لیکوال استاد پوهاند عبدالشکور رشاد له خوا تقریظ لیکل شوی او داسې معلومیږي چې دا شعری ټولګه د اروابنباد پوهاند استاد رشاد له مړینې څخه دمخه چاپ ته چمتو وه. ښاغلی حقیار د هېواد د یو څو هغو شاعرانو له ډلې څخه دی، چې کار یې په شعري هنر کې د اوسنیو غوښتنو تر پولې تر ډېره نږدې بریښي. د دغې ټولګې په ۱۱۹ مخونو کې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

نظمونو، رباعي، څلوريزو په ګډون د حقيار ۱۱۰ شعرونه راغونډ شوي دي، خو ډيرى يې غزل دي. کتاب د ښاغلي حقيار په لنډ ژوند ليک سره پای موندلی دی.

اندونه [ژورافکار]

د دې کتاب عربي نوم يې «النظرات» د مصر هېواد د نوموتي ليکوال استاد مصطفى لطفي منلوطي د لوړ ټولنيز فکر مجموعه ده، چې د پښتو ادب د هڅاند ليکوال او ادېبال ښاغلي امين الله عادل په پښتو ژبه ژباړلی دی، د ژباړن په سريزې سربېره استاد محمداصف صميم هم پرې سريزه کښلې ده. نومورى کتاب په ۱۳۸۸لمريز کال د زرو ټوکو په شمېر د اسد دانش مطبعې له لورې د ميدان ورد ګډو ولايت د مقام په مالي لګښت د منې ګل د نهمې دوديزې مشاعرې په ويا‌ړ چاپ او خپور شوى دی. دغه کتاب په ۱۴۹ مخونو کې ۳۸ په زړه پورې عنوانونه لري.

از آزادی بیان تا تروریزم

دغه کتاب د افغانستان د ښځينه فعالې غړې ليکوالې اغلې ليلا خرم د مقالو ټولګه ده، چې د ويسا ورځپاڼې له لارې وخت پر وخت خپرې شوې دي، دافغانستان روان حالات يې ګام پر ګام څېړلي او د هغه تصوير يې د خپلو لوستونکو په مخ کې ايښى دی. دا کتاب د افغانستان مظلوم ولس ټولو خويندو او وروڼو ته ډالی شوى او د ويسا ورځپاڼې مسوول مدير ښاغلي محمد زبير شفيقی پرې سريزه کښلې ده. ياد اثر د ميدان وردګو ولايت مقام په مالي لګښت د منې ګل د نهمې دوديزې مشاعرې په ويا‌ړ چاپ او خپور شوى دی. دغه کتاب په ۱۷۱ مخونو کې په ۲۰۰۹ز کال د زرو ټوکو په شمېر د اسد دانش مطبعي له لورې په کابل ښار کې چاپ شوى دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ټولنپوهنه او په اړه يې بنسټيز اندونه

د ميدان ښار د ځوان شاعر او ليکوال انجنير جلال آشنا لومړی ژباړه ده، چې په ۱۳۸۸المريز کال د ميدان وردګو ولايت مقام د فرهنګی ټولنې په مالي لګښت د مڼې ګل د نهمې دوديزې مشاعرې په وياړ چاپ او خپور شوی دی. د کابل ښار د دانش په خپرنځي کې د زرو په ټوکو چاپ شوی دی. پر دغه کتاب د ليکوال محمداجمل هوډمن له خوا سريزه کښل شوې او په ۱۸۸ مخونو کې چاپ شوی دی. د کتاب اصلي ليکوال پيتر کيوستو دی، چې په فارسي ژبه منوچهر صبوري له خوا ژباړل شوی دی. د کتاب موضوع ټولنه، سياست او اقتصاد جوړوي.

د مېړيانو په باره کې يو لړ پوښتنې او ځوابونه

د مېړيانو په هکله معلومات د ځوان شاعر او ليکوال ښاغلي سيد عبدالله ولي زي ژباړه ده، چې دی مليسنټ سل سام له کتاب څخه يې کړې ده، دا کتاب ډېر ښکلی پيغام چې هغه مرسته او يووالی دی، له ځان سره لري، نومورې کتاب په ۱۳۸۸المريز کال په کابل کې د اسد دانش په چاپخونه کې د زرو ټوکو په شمېر چاپ شوی دی. مالي لګښت يې د ميدان وردګو ولايت مقام له خوا د مڼې ګل د نهمې دوديزې مشاعرې په وياړ ورکړل شوی دی.

نهمه مڼې ګل مشاعره

دا د ميدان وردګو ولايت د ځوان ليکوال او خوږ ژبي شاعر ښاغلي ګل اغا احمدی وردګ د ادبي نهمې مڼې ګل مشاعرې بشپړ راپور دی، د ليکوال ښاغلي روح الله وفا له لنډې ليکنې وروسته د کتاب د ليکوال له خوا پرې سريزه ليکل شوې ده، دا کتاب په ۱۳۸۹المريز کال د ۱۰۰۰ ټوکو په شمېر د ميدان وردګو ولايت مقام په مالي لګښت د مڼې ګل د نهمې دوديزې مشاعرې په وياړ په ۶۲مخونو کې چاپ او خپور شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پوهې ډېوه

د پوهې ډېوه د میدان وردګو ولایت د مشر شاعر او لیکوال عبدالمتین وردګ د شعرونو ټولګه ده، چې په ۱۳۹۰المریز کال په یاده سیمه کې د زرو ټوکو په شمېر، د میدان وردګو ولایت د مقام په مالي لګښت د دانش په مطبعه کې چاپ او خپور شوی دی. د دغه کتاب په ۱۴۸ مخونو کې د نومړي له ۱۵۰ څخه زیات شعرونه، چې ډېری یې غزلونه دي او نور ببلا ببل شعري ډولونه هم لري، راټول شوي دي.

بهار پر شګوفه

د بهار پر شګوفه د سمنګانو ولایت د شاعرې او لیکوالې اغلې بس بي بي شیوا د شعرونو ټولګه ده، چې په ۱۳۸۸المریز کال د زرو ټوکو په شمېر، د میدان وردګو ولایت د مقام په مالي لګښت د ښځو د نړیوالې ورځې په یاډ چاپ او خپره شوې ده. د دغه کتاب په ۱۰۲ مخونو کې د نومړي ۱۲۹ ښکلي شعرونه، چې ببلا ببل شعري ډولونه لري او ډېری یې غزلونه دي، ځای شوي دي.

د قدرت لارې

د قدرت لارې د شاعر او لیکوال ښاغلي محمد زبیر شفیقي د طنزي کالمونو ټولګه ده، چې په ۱۳۹۱المریز کال د زرو ټوکو په شمېر د میدان وردګو ولایت د مقام په مالي لګښت د اسد دانش په چاپځي کې چاپ او خپره شوې ده. د دغه کتاب په ۲۱۸ مخونو کې د نومړي ۱۰۶ طنزیه کالمونه د ببلا ببلو موضوعګانو په هکله په نثري ژبه او هنري ښکلا خپلو لوستونکو ته وړاندې کوی.

د راډیو ژورنالیستانو له پاره لارښود

د اثر د المان هېواد د نومونې لیکوال پېترهیولېن، تورستېن کارګ د علمي لارښوونو مجموعه ده، چې پښتو ژبې ته ډاکټر، لیکوال او ادبیال استاد ښاغلي محب

(c) ketabton.com: The Digital Library

سپین غر راژباړلی دی. نوموړی کتاب په ۱۳۹۱لمریز کال د زرو ټوکو په شمېر د میدان وردګو ولایت د مقام په مالي لګښت چاپ او خپور شوی دی. د دغه کتاب په ۱۵۷ مخونو کې ۹ په زړه پورې برخې د هغه چا له پاره، چې غواړي په راډیو کې په مسلکي ډول دنده تر سره کړي، ډېر ګټور معلومات راغلي دي.

د سولې نیالګی

د سولې نیالګی د میدان وردګو ولایت د پخواني والي محمدحلیم فدایي او انجنیر فضل عمر د هغو معلوماتي مقالو مجموعه ده، چې د کرنې او مالداری په هکله یې را ټول کړي دي، دغه کتاب د دغه ولایت د مقام په مالي لګښت د بزګر د ورځې په ویاړ چاپ شوی دی. سریزه د ښاغلي محمدحلیم فدایي له خوا پرې کښل شوې ده، په ۱۳۹۰لمریز کال د پښتو دانش په خپرنځي کې د ۱۰۰۰ ټوکو په شمېر په ۲۳۷ مخونو کې چاپ او خپور شوی دی.

د سولې ټکری

دا د ځوان، تکړه شاعر او لیکوال ښاغلي محمدحلیم فدایی راټولونې دي، چې په ۱۳۸۹ لمریز کال کې د میدان وردګو ولایت د مقام په مالي لګښت د ښځو د نړیوالې ورځې په ویاړ د زرو ټوکو په شمېر په ۲۴۸ مخونو کې چاپ شوې دي.

د سولې قلم

د سولې قلم د شاعر او لیکوال حاجي محمد حلیم فدایي د راټولو شویو مقالو ټولګه ده، چې په ۱۳۹۰لمریز کال د زرو ټوکو په شمېر د میدان وردګو ولایت د مقام په مالي لګښت چاپ او خپور شوی دی. دغه کتاب چې ۲۲۰ مخونه لري، موضوع یې په افغانستان کې د پوهنې ارزښت او تاریخچه باندې څرخي.

د میدان وردګو ولایت پنځه کلن پرمختیایي پلان

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا پلان د میدان وردګو ولایت د ولایتي، سیمه ییزې، پرمختیایي، علماوو، ښځو، معیوبینو، ځوانانو شوراګانو، سکتوري ریاسانو، ولایتي پرمختیایي کمیټې، غیر دولتي موسسو د ښلا ښلو لیکوالو او روښانفکرانو د مشورو پایلې ګډ کتاب دی، چې د یادې سیمې د بیارغونې او پرمختګ په اړه په کې نظریات وړاندې شوي دي. دغه کتاب د میدان وردګو ولایت د مقام له خوا تدوین او ترتیب شوی دی. یاد کتاب ۳۴۸مخونه لري او په ۱۳۹۰المریز کال د ولایت مقام فرهنګي کمیټې په مالي لګښت د زرو ټوکو په شمېر چاپ او خپور شوی دی.

د میدان ښار سفرنامه

د کوزې پښتونخوا شاعر، لیکوال او تاریخپوه دروېش دوراني اثر دی، چې سږکال د مېنې ګل د مشاعرې په وخت کې یې سفر کړی و، ده دغه سفر په ډېر هنرمندانه توګه لیکلی دی. نوموړی کتاب هم د میدان وردګو ولایت مقام په مالي لګښت د چاپ په ګاڼه سمبال شوی دی، سریزه وربانديې د لیکوال له خوا کښل شوې ده.

همداراز د میدان وردګو ولایت د مقام له خوا چاپ شوو او خپرو شوو اثارو ته په لاندې ډول په لنډه توګه دوام ورکوو:

د اسلام له نظره ټولنیز خوځښت: د محمد حلیم فدایي لیکنه اوخپرنه.

دسولې سندره: د محمد حلیم فدایي را ټولونه او لیکنه

حج احکام او حکمت یې: د محمد حلیم فدایي لیکنه اوخپرنه.

رمضان او اړوند مسایل یې: د محمد حلیم فدایي لیکنه اوخپرنه.

فکر او عمل: د محمد حلیم فدایي لیکنه اوخپرنه.

د کانکور لارښود: راټولوونکي د میدان محصلین

د کانکور لارښود: راټولوونکي د وردګو محصلین

(c) ketabton.com: The Digital Library

اتم- د ميدان سيمې ادبي او فرهنګي فعاليـن

له دغو فعالينو څخه زمونږ موخه د ميدان ښار د سيمې ټول هغه ليکوال او فرهنګيان دي، چې د يادې سيمې د ادبي او فرهنګي تاريخ په بېلابېلو پراونو کې يې کار کړی او يا يې څېړنيز او تخليقي اثار رامنځته کړي دي. د يادولو ده، چې په ميدان وردګو ولايت کې د هېواد او نړۍ په کچه ادیبانو، عالمانو او ليکوالو شتون درلود، چې ښه بېلګه يې د هېواد پياوړی عالم او څېړونکی خدای ښېلی انجنير غلام محمد فرهاد او قدرت الله حداد دي، چې افغاني ټولنه يې له نوو نړيوالو علمي تيوريو او پوهې سره اشنا کړې ده او په دې برخه کې يې په لسګونو ژور څېړنيز اثار هم کښلي دي. همداراز پر هغو ژوندیو مشرانو ليکوالو او څېړونکو هم خبرې لرو، چې د هېواد په کچه يې لا له وړاندې په اکاډميکو چارو لاس پورې کړی او يا يې د فرهنګ، ادب او علم په برخه کې څېړنيز اثار لري، چې له دې ډلې څخه د ښاغلي استاد لطيف بهانـد، احمدتکل، شاه محمود حسين، اصف بهاند او نورو نومونه يادولی شو.

دلته د ميدان سيمې د ادبي او فرهنګي فعالينو د پېژندنې په برخه کې په ډېری هغو کسانو خبرې شوې دي، چې په دغې سيمه کې له پخوا څخه تېر شوي او هېڅا يې په هکله يوه کرښه هم نه ده کښلې. دغه ډول پلټنه په دې سيمه کې يو نوی ګام دی، چې پورته کيږی، هيله ده چې نور ليکوال هم دغې موضـوع تـه پاملرنـه وکـړي، دلتـه دغـه لړۍ د هېواد د پياوړي نوښتګر او د کابل لومړني انتخابي ښاروال خـدای ښېلي انجنيـر غلام محمـد فرهـاد او ليکوال، تاريخپوهـه ښـاغلي قـدرت الله حـداد څخـه پيلېږي او ورپسې د ميدان ښار د خالد بن وليد د ادبي ټولنې پـر اوړنـدو مخـورو اوسـنيو ليکوالـو خبرې شوي او همدا ډول تر وروستيو فعالينو پورې غځول شوې ده. دلته بايـد يادونـه وشي، چې د دغې لړۍ د لومړي پراو ليکوالو او شاعرانو، لکه قدرت الله حداد، محمـد اصف بهاند، شاه محمد حصين، احمد تکل، ډاکټـر عبـدالوکيل... د ميـدان ځوانـان لـه ادبي ټولنې وړاندې ادبي او فرهنګي فعاليتونو ته مخه کړې وه، خـو دلتـه لـه دې املـه چې له يوې خوا يې په دې وروستيو کې نور ډېر کارونه ترسره کړي او له بلې خـوا د

(c) ketabton.com: The Digital Library

پخواني او اوسني ادبي او فرهنګي بهير د هڅونې او دودونې له ويا ژخه برخمن دي، نو ځکه د دغې لړۍ د سر په کړيو کې ځای لري.

غلام محمد فرهاد

دلته د غلام محمد فرهاد ژوندليک په ډېر ځغلند ډول واړندې شوی دی.

د بابا ژوند او مبارزه ربښتيني او ژور علمي-تحقيق ته اړتيا لري. د هغه په ټولو کارونو پوهېدل او د هغه اخلاقي سجاياوې ځوان نسل ته ورپېژندل، د دې ليکنې له توانه لېرې دي، زه نه محقق يم او نه هم ليکوال، دې موخې ته د رسېدو لپاره يوه علمي سيمينار ته اړتيا شته.

ډيپلوم انجنير غلام محمد فرهاد «بابا» د ويا ډک ژوند، مبارزې او افکارو ته لنډه کتنه:

پېژندنه :

„اروا ښاد ډيپلوم انجنير غلام محمد فرهاد چې د کابل په خلکو کې د (بابا) په نامه مشهور و، د افغانستان د معاصر تاريخ يو ستر ملي او سياسي شخصيت و، د افغانستان په ابادۍ او د هېواد د افغاني هويت په غښتلتيا کې يې نه هېرېدونکې هلې ځلې کړې دي.

ارواښاد غلام محمد فرهاد په ۱۹۰۱ز پرديز کال کې د ميدان وردګو ولايت د مرکز ميدان ښار اړوند د ابراهيم خېلو سيمې په يوه مخوره او درنې کورنۍ کې زېږيدلی دی، په ۱۹۱۵ز کال کې کابل ته تر راکډه کېدو وروسته يې د حبيبيې په ښوونځي کې خپلې زده کړې پای ته ورسولې. خدای ښېلې بابا په ۱۹۲۱ز کال کې د اعليحضرت غازي امان الله خان له خوا د لوړو زده کړو لپاره جرمني ته واستول شو، چې د مونشن په ښار کې يې د Elektrizität (برق) په څانګه کې ډيپلوم ترلاسه کړ. هېواد ته تر ستنېدو وروسته په ۱۹۲۸ز کال کې يې د اماني په ښوونځي کې د ښوونکي

(c) ketabton.com: The Digital Library

دنده ترسره کولـه او د دې ترخنګ يـې د دولتـي فـابريکو د الکتروتخنيـک د برخـې مسوولیت هم په غاړه و. خدای بښلی فرهاد په ۱۹۳۴ز کال کې یو ځـل بيـا جرمنـي تـه لاړ، د المان له هېواد سره د یوه قرارداد په اساس يې د ميدان وردګو ولایت د چـک د برېښنا بند په المانـي توربينو سنبال او د سروبي بند توربينونه يې هم نوي کړل.

په ۱۹۴۸ز کال کې د کابل بنار لومړی ولسواک ښاروال وټاکل شـو او پـه ۱۹۵۴ز کال کې د کابل د برېښنا شرکت تاسیس او دی د همدغه شرکت مشر شو.

ښاغلی فرهاد په ۱۹۵۵ز کال کې د لويې جرګې غړی و او په ۱۹۶۶ز کـې د کابـل د خلکو له خوا د ولسي جرګې وکيل وټاکل شو او په ۱۹۷۰ز کال کـې يـې د ولسـي جرګې وکالت د خپلې ارادې د مقاومت په عنوان پرېښود.

خداي بښلی فرهـاد پـه ۱۹۶۶ز کال کـې د افغـان سوسـيال ديمـوکرات ګونـد پـه موسسه کنګره کې د ګوند د مشر په توګـه وټاکـل شـو او د مـرګ تـر ورځـې د دغـه ګوند مشر و.

د ۱۹۷۹ز کال د اکتوبر په ۱۴مه د حفيظ الله امين د حکومت له خوا د يوې پـوځي کودتا په وسيله د حکومت د رانسکورولو په تور له خپلو يو لړ ملګرو سـره ونيـول شـو او په کابل کې زنداني شو او په ۱۹۸۰ز کال کـې ل بنـد څخـه راخـلاص شـو. خـداي بښلي فرهاد د جګړې او سياسي اختناق وخت کې هېواد نه د وتلو وړانديزونه په کلکـه سره ردول.

ارواښاد غلام محمد فرهاد په ۱۹۸۴ز کال د نومبر پـه ۷مـه (۱۷ د لـړم ۱۳۶۳المريـز، ۱۴ د صفر ۱۴۰۵ هجري قمري) کې په حق ورسېد او په شهدای صالحينو کې خـاورو ته وسپارل شو.

روح دی يې ښاد وي؛ ياد دې يې تل وي؛ مرام دې يې بريالی وي!

قدرت الله حداد فرهاد (Qudratullah: haddad farhad.)

(c) ketabton.com: The Digital Library

سیاسي شنونکی قدرت الله حداد فرهاد

قـدرت الله حـداد فرهـاد (۱ د اکتـوبر، ۱۹۳۰ ز. – ۱۵ د دېسـمبر، ۲۰۱۱ ز.) *(په انګرېزي: Qudratullah Hudaad Farhad)* یـو افغـان ژورنالېسـت، سیاسـي څېړونکی، تاریخپوه او لیکوال و چې ډېر کالونه یې د افغانستان په چاپي رسنیو کې کار کړی دی.

قدرت الله حداد فرهاد د سید احمد خان زوی په ۱۳۱۰ لمریز کال په کابل ښار کې زېږېدلی و، خو پلرنی ټاټوبی یې د میدان وردګو ولایت پلازمېنه میدان د ابراهیم خېلو سیمه ده.

دندې

د ولس له ملي جریدې سره مرستیال.

په ۱۳۳۱ ل. کې د آینې جریدې مرستیال.

په ۱۳۳۳ ل. کې د پامیر جریدې سرمحرر.

په ۱۳۳۴ل. کې د سوداګرۍ خونې د بهرنیو اړیکو سرکاتب او د اقتصاد د جریدې همکار.

د مخابراتو ښوونځي کې د پښتو ښوونکي په توګه.

په ۱۳۳۶ ل. کې په سوداګرۍ خونه کې د اقتصاد د جریدې د مرستیال په توګه دنده.

په ۱۳۴۱ ل. کې د سرې میاشتې د ټولنې د تبلیغاتو د لوی مدیر د کفیل په حیث دنده.

ارواښاد حداد فرهاد ښوونځی تر زده کړې وروسته د سرشارې ځوانۍ په دوران کې د ژورنالیزم په څانګه کې ځلور کلنې زده کړې وکړې او د انیس په جریده کې یې د کارمند په ډول په دنده پیل وکړ، بیا وروسته د پامیر د جریدې مسوول مدیر او تر

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغې وروسته د اقتصاد جريدې د مسوول مدير په توګه دنده ترسره کړې او د لس کلنې دورې وروستی رسمي ماموريت يې د سرې مياشتې رياست د تبليغاتو لوی مديريت و.

په سياست کې ونډه:

قدرت الله حداد فرهاد د خپل مشر ورور د افغان ټولنپال ولسواک ګونډ د بنسټ ايښودونکي، د کابل د پخواني ښاروال، د ميونډ د جادې جوړوونکي او د ماهيپر د برېښنا بند د جوړولو مفکر چې د افغاني انجنيرانو په مټو جوړ شوی دی، د ۱۳۴۳ لمريز کال د اساسي قانون د مصوبې ترتيب او تدوين غړی، د لوې جرګې او ولسي جرګې غړی، د اماني دورې او ويښ زلميانو د نهضتونو سرګرم غړي ديپلوم انجينر غلام محمد فرهاد بابا په لاربښوونه په ۱۳۴۹ لمريز کال کې د افغان ټولنپال ولسواک ګونډ غړيتوب حاصل کړ، خو له غړيتوب څخه د مخه د افغان ملت د اخبار مسوول مدير شو.

د خپل کار په دوره کې يې د ملي مشرانو اندونه، د پوهانو نظرونه د ګوند د پنځو اصولو (ملي مقدسات، ملي تاريخ، ملي کلتور، ملي اقتصاد، ملي جغرافيه «د وطن پالنې ګډ احساس») باندې يې د مسلکي خلکو نظريات راټول او ګوند يې په يوه ملي خط رهبري کړ، چې په دغه دوران کې اخبار دوه ځلې د وخت د حکومتونو له خوا مصادره شوی دی. خپله حداد او بل ليکوال او مبارز شخصيت د ګونډ استاد سيديوسف مېرنی محاکمه شوي دي (په نقدي جريمه او د لنډې مودې له پاره توقيف شوي دي).

رسمي سفرونه:

قدرت الله حداد (فرهاد) د افغان ټولنپال ولسواک ګونډ د استازي په توګه په رسمي ډول د دوست هېواد هندوستان په بلنه د بنګله دېش د ازادۍ په نړيوال کنفرانس کې برخه اخيستې وه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدارنګه حداد چې کله د سړې میاشتې په ریاست کې ماموریت درلود، هغه وخت په ایران کې یوه سخته زلزله رامنځته شوې وه، نو د سړې میاشتې له خوا ایران ته د زلزله ځپلو لپاره د مرستې لیږدونې د هیئت مشري یې په غاړه درلوده.

هلته یې له ایراني شاعر لیکوال او څېړونکي (علي دشتي) او نامتو شاعر (رهي معیري) سره د پښتو ادب، پښتو او پښتنو په اړه ښه ډېر بحثونه کړي و او هغوی ته یې د پښتنو د شتون او پښتو ژبې په لرغونتوب قناعت ورکړی و.

جایزې او ستاینلیکونه:

د رحمن بابا د څېړونکي په توګه یې د رحمن بابا لومړۍ درجه او د مطبوعاتي خدمتونو په اړه یې د ښه کار کولو دویمه درجه مطبوعاتي جایزې او ستاینلیکونه اخیستې دي.

لیکنې او کتابونه:

قدرت الله حداد فرهاد په زرګونو علمي مقالې لیکلي، چې په هېواد او له هېواد څخه بهر په رسنیو کې خپرې شوې دي.

د نظر د خاوند، سیاسي پوه، تاریخ څېړونکي او لیکونکي په توګه یې نظریات په غږیزو، چاپې او انځوریزو رسنیو کې خپاره شوي دي.

د افغانستان د قضایاوو په اړه یې هر وخت له افغاني نشنلېزم څخه په دفاع کې خپل مثبت غږ اوچت کړی دی.

د (خبرونه او وحدت) اخبارونو کې یې د یوه کالم لیکونکي په توګه له څه مودې راهیسې پرله پسې لیکنې کړې دي. ملي فلسفه او ملي تاریخ باندې یې ډېر بحثونه کړي دي.

د «افغان ملي تاریخ» په دوه ټوکو کې او «پښتو ادبي لیکنه» په دوه ټوکو کې د ساپې د پښتو څېړنو د مرکز له خوا چاپ شوي او همدا شان ډېر نور کتابونه یې هم لیکلي چې ځینې یې چاپ او ځینې یې پاتې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

چاپي ليکنې او اثار:

- د پښتونولۍ د لارې مشال
- د احمد شاه بابا ميراث
- پښتون، افغان، افغانستان – چاپ کال ۱۳۸۰ ل.
- د افغان ملي تاريخ (دوه ټوکه)
- د ملي تاريخ فلسفه او پښتونولي.

د اروابنباد قدرت الله حداد فرهاد د مړينې نېټه:

اروابنباد د ۱۳۹۰ لمريز کال د لينديۍ په ۲۵مه نېټه د جمعې په مبارکې ورځې د سهار په اتو بجو د امريکا د ويرجينيا په ايالت کې له دې فاني نړۍ څخه سترګې پټې او روح يې حق ته وسپاره او هملته خاورو ته وسپارل شو.

ډاکټر عبدالوکيل

زمانه ږدي پر هغه سر د افتخار تاجونه

سر يې مه بوله بل نوم ورلره بويه

چې پيدا په کې لوی فکر لکه غر شي

مرګ حق دی، له مرګه خلاص نه شته، ټول مرو، که سل کاله ژوندی يې، آخر د ګور بنده يې، خو لکه څنګه چې په ژوند کې فرق وي، دغسې مرګ هم دی. د چا پر مرګ يو کور خوار شي، په چا يوه کورنۍ، په ځينو کلی، خو شته داسې ستې او هستۍ چې په هغو ولسونه خوار شي.

ژوندی هم داسې دی، څوک چې ژوندی وي، ځان ساتی او ځان جوړوي، خپټه ډکوي، جيبونه پرسوي، د مانيو او پانګې مينې اخيستی وی؛ خو ځينې بيا جهان

(c) ketabton.com: The Digital Library

جوړوي او د انسان مينې يې په زړه کې ځای نيولی وي، ځوک پر ځان مين وي، ځوک پر قوم.

ډېر تفاوت شته په انسان کې د معنا په لحاظ

واړه مشغول دي ځينې ځان ځينې جهان جوړوي

ځکه خو ځوک له طبيعي مرګ سره د تل لپاره مړ شي، پانګه، شته، مانۍ هر څه ترې پاتې شي، خو ځينې بيا په مرګ هم ژوندی پاتې وي، مرګ يې نه شی وژلی، د هغوی يادونه ژوندی، خاطرې تلپاتې او يادګارونه ابدي وي.

ته د خپل ځان له غمه مرې زه د جانان له غمه

زاهده ستا ثواب زما ګناه ته چېرته رسي

منلی ملی خدمتګار ډاکټر عبدالوکيل د هېواد له هغو شخصيتونو څخه دی، چې مرګ يې نه شي وژلی، ځکه يې نه شي وژلی چې يادونه، يادګارونه او خاطرې يې ژوندۍ دي. د هېواد هره سيمې يې پر خدمت، مينې او سپېځلتيا ګواهي ورکوي. هر بهوال يې د خدمت نښې د ژوند کيسه ژوندۍ ساتي، دی د هېواد د هر روڼ فکر، هر بزګر او هر بهوال په زړه کې ژوندی دی، د هرې سمسورې درې زرغونتيا يې يار او يادګار دی.

ډېر ژوندي دې شي هغه مړي نه ځار

چې پر مرګ يې شي ډېر خلک ناکرار

معنوي ژوند يې له خضر نه کم نه دی

چـــــــې پر انسانيـت کړي افتـخار

مړ هغه دی چې ژوندی په مړه حساب وي

نه مري هغه چې ژوندی يې وي يادګار

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډېر ژوندي مړه دي او ډېر مړی ژوندي دي

مړوی هېر، ژوندی په یـاد وی د روزګار

هــر افغان ته (الفت) دومـره پوهه غواړي

چې د مرګ او ژوند تشخیص ته ده په کار

ډاکټر صاحب په ۱۲۹۸ یا په بل روایت په ۱۳۰۲لمریز کال کې د کابل په ښار زېږېدلی، لومړنۍ او منځنۍ زده کړې یې د کابل په غازي لېسه کې په اعلی درجه پای ته ورسولې. له نوموړې لېسې څخه تر فراغت وروسته د لوړو زده کړو لپاره لـه هېواد څخه بهر هند ته ولاړ، د لیسانس دوره یې د نوموړي هېواد په لا لپوري پوهنتون کې د کرنې او بڼوالۍ په څانګه کې پای ته ورسوله، د ماسټرۍ او دوکتورا د ترلاسه کولـو لپاره د انګلستان او د امریکې متحده ایالاتو تـه ولاړ، د دوکتورا تـر اخیسـتلو وروسـته هېواد ته راستون شو.

د هلمند وادي رییس، د هلمنـد والـي، د مشـرانو جرګې غـړی، د کرنې وزیـر او کرنې وزارت سلاکار په توګه یې دارنه او د قدر وړ خدمتونه کړي او خپل ژوند یې د هېواد سمسورتیا او ابادۍ ته وقف کړی و.

ده په هېـواد کـې د شـنه انقـلاب بـوټي ولګـول او هېـواد یـې د شـنې طـلا زېرمـه وګرځاوه. هغه طلا چې هېڅکله یې بازار له کساد سره نه مخامخ کیـږي او د تـورې او ژېړې طلا له لارې لاس ته راغلې پانګه یې پښو ته لوېږي.

ډاکټر صاحب چې څه لوستي و او کومې تجربې یې، چې ترلاسه کـړې وې، هغـه یې د ولس ګټې او ښېګړې ته وړاندې کړې.

ده د هېواد د اقلیمي څانګړنو له مخې په بېلا بېلو سیمو کې د بڼوالۍ نوي سیستمونه خلکو ته ور وپېژندل. خلک د دوی له تجربو سره ناآشنا وو. هغوی د کرنـې هغـه زړه او اوږده لاره په مخه کې نیولې وه، چې پېړۍ پېړۍ یـې پـه سـیمو کـې دود وه. ډاکټـر صاحب خبرې ورته یوه داسې جواری ښکارېده، چې هر څه یې پـه کـې بـایللي ګڼـل،

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځکه دې ته اړ شو، دا هر څه له خپلې ځمکې پیل کړي او خلکو ته یوه مخبلګه وښیي، په دې توګه یې خپلې تجربې لومړی له خپلې ځمکې پیل کړي. د خلکو خبرې او تبصرې یې اورېدې، چې ویل یې:

د ډاکټر خو تنخوا او نوکري شته، مور ولې خپله بزګري او ځمکه خرابه کړو.

خو کله چې دغه بڼ مېوه ونیوه او د پخواني کښت په پرتله یې لس برابره ګټه ورکړه، د خلکو سرونه خلاص شول، بیا نو ډېرو دغه جواري ته زړونه ښه کړل.

په نورو سیمو کې چې ډاکټر صاحب ولیدل، خلک دغه سیستم ته زړه نه ښه کوي، له یوه تن یې د څو کالو لپاره ځمکه په اجاره واخیسته، د سیمې د دودېزې اجارې دوه برابره بیه یې مخکې له مخکې ورکړه، چې په خلاص مټ په کې خپلې تجربې پلې کړای شي. کله چې بڼ مېوه ونیوه، خلکو یې ګټه او مارکېټ ولید، ډېر ژر هلته د نوې بڼوالۍ سیستم دود شو.

د ده هیله وه، چې همېشه په کروندو کې د بزګرانو په څنګ کې وي، هغوی ته له خپلې پوهې او تجربې ور زده کړې. د بڼوالۍ د نوي سیستم هغه پېچلي موضوعات یې په داسې لهجه او بڼه خلکو ته وړاندې کول، چې نالوستی بڼوال هم په ډېره اسانۍ پرې پوهېدای شو، د خلکو په ژبه په عام فهمه لهجه یې د نوې بڼوالۍ ښېګړې، لارې چارې او ګټور اړخونه څرګندول. په دې توګه یې بزګران او بڼوال د کرنې کارپوهان روزل او عملي ډګر ته یې وړاندې کول.

په کومو سیمو کې چې د ډاکټر صاحب د بڼوالۍ سیستم دود شوی، هلته چا د کوکنارو کر ته هڅه نه ده کړې، ملګرو ملتونو، امریکې او نورو لوېدیځو هېوادونو د کوکنارو د کر د مخنیوی په لار کې څومره پانګه ولګوله، څه پایلې یې ترلاسه کړې؟ څونې په خپلو هڅو کې بریمن شول، ټولو ته څرګنده ده، چې دغه پیسې په تکراري، کلیشه یي تبلیغاتو، نمایشي غورځو پرځو، سلاکارانو په تنخواګانو او لوکسو موټرو ولګېدې. خو ډاکټر صاحب بې له دې چې له چا پیسې ترلاسه کړي، په یوازې ځان

(c) ketabton.com: The Digital Library

او پټه خوله د بڼوالۍ د نوي سيستم د دودولو له لارې د کوکنارو پر ضد مبارزه بريالۍ کړه.

په دغو سيمو کې خلکو د دې اړتيا نه ليده، چې د کوکنارو کر ته مخه کړي. هماغه ګټه چې د کوکنارو له کښت نه ترلاسه کيږي، د بڼوالۍ دغه سيستم د هغوی ځولۍ ته غورځولې ده.

ډاکټر صاحب په زهيرتيا او تېر عمر هم کرار نه کښناست، په نويو تجربو او بريا وو پسې ستومانه و.

د کورنيو جګړو په اوږدو کې، چې د سياست او ګوند بازۍ بازار له هر څه توده او دغې نشې ټول بېخوده کړي وو. ډاکټر صاحب د ولس اقتصادي پياوړتيا او ودې ته پام واړاوه، ځکه يې د سياست او سياسي لوبو پر ځای د ولس خدمت ته اوږه ورکړه، زياتر به په هېواد کې دننه په آزادو سيمو کې له بڼوالو سره د نويو تجربو په عملي کولو بوخت و، د مڼو تر څنګ يې د زردالو نوي نيالګي خلکو ته وروپېژندل، د سيمې د ځانګړنو او اوبو د کچې له مخې يې د بادامو او ګيلاس نيالګيو کښولو ته د خلکو پام واړاوه، ګڼې قوريې (بزغلي) يې وکرل او د هېواد په مرکزي سيمو کې يې له پنځو زرو زيات بڼونه کښنول، خلک يې وهڅول، له خپله جيبه يې انعامونه ورکړل، ستاينليکونه يې ورواستول، چا چې بڼ ښه روزلی و، هغوی يې په سوغاتونو ياد او ونازول. ډاکټر صاحب ځانګړې پوهه، تجربه، پلان او پروګرام له ټولو کورنيو او بهرنيو موسسو سره شريک کاوه او ويل به چې خدمت هر ځای او له هرې لارې کېدای شی. که څوک و غواړي ولس ته خدمت وکړي، په هر موقف او ځای کې چې وي، ترسره کولای يې شي. د ډاکټر صاحب ژوند او د خدمت بهير د دغه ټکي ژوندی ثبوت دی.

له دې سره يې د نوي سيستم له مخې د سبو کر هم دود کړ. هغو سيمو چې ترانسپورتي اسانتياوې لرلې، زردالو ته يې بڼوال هڅول، چې تازه مارکېټونو ته رسېدای

(c) ketabton.com: The Digital Library

شي، خو لرې پرتو سيمو، چې ترانسپورتي اسانتياوې يې دومره نه دي، هلته يې د بل ډول زردالو، چې د کښتې کېدو وړتيا يې لرله، د کر سپارښتنه يې کوله.

د ډاکټر صاحب د خولې خبره ده، چې يو ځل له امريکې نه د راتلو پر وخت په الوتکه کې څه تخنيکي ستونزه رامنځ ته شوه، سورلۍ وارخطا شوه، خو زما اندښنه د انګورو هغو لښتو ته وه، چې له امريکې مې راسره راوړې وې. ما ويل افسوس مخکې له دې چې هغه دود شي، له منځه ځي.

ډاکټر صاحب په هغه وخت کې چې په امريکې کې ډاکټرانو ځواب ورکړ. دې پېښور ته لاړ، دا يې د ژوند وروستی سفر و، چې د مرګ په لور يې لنډاوه، خو بيا هم ځينې نوي بوټي او نيالګي يې ورسره راوړي و. په رسېدو يې بې له ځنډه مزارشريف ته د سره صليب د الوتکې خبر واخيست، چې دغه بوټي او نيالګي په کې ولېږي.

ده د خپل خدمت په دوران کې نه سيمه پېژندله، نه قوم؛ افغانستان يې کور او د دغه کور هره برخه يې د زړه کتره وه.

په همدغه وخت کې، چې ډاکټرانو په وينا يې مرګ ته د دوو اوونيو واټن پاتې و، په ټېلفون د هېواد د اورښت معلومات کول. په کندهار کې خومره اورېدلی، په کابل او مزارکې خومره، همدلته يې د آرام ساه واخيسته.

((اوسه که خدای کول، هېواد د وچکالۍ له منګولو ووت)) چې خوک به يې پوښتنې ته ورغلل، ترهر څه د مخه يې په هېواد کې د هغو قوريو او بڼونو حال اخيست، چې کوم ډول ناروغۍ سره نه وي مخامخ شوي او لازمې سپارښتنې يې ورته کولې.

په همدغه حالت کې يې اکبر موسسې په دفتر کې خپل هممسلکان را ټول کړل، په ډېر لوړ مورال او زغم يې پر اړوندو او اړينو موضوعاتو خبرې وکړې. په مجلس کې د ده له هرې خبرې له وطن سره د مينې او له خپل مسلک سره د رښتينولۍ جذبې اورېدې، هيڅا هم دانه ګڼله چې ډاکټر صاحب ګڼې د مرګ او حتمي مرګ خبر اورېدلی او د ژوند څو ورځې يې پاتې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ګوربت مجلې چلوونکي يې وروغوښتل، خپلې ليکنې او يادښتونه يې ورووسپارل او د مرګ له بستر نه يې د ګوربت مجلې د يو کلنۍ په اړه جوړې شوې غونډې ته پيغام وکښښ.

ډاکټر صاحب هېواد ته د تلو تلوسه لرله، چې د خپل وطن په ټوکر، ټوکر او زخمي، زخمي غيږ کې يې سا ورکړي:

د مرګ قاصده ځنګدن کې دا پښتو به کوې

پښتنه سا رانه وانخلې د اغيار کوڅه کې

خو د وطن جګړو، ورانيو او دربدريو دومره ځپلی او لوټلی و، چې د مرګ پر بستر پروت خدمتګار، چې د وروستيو او ارماني سلګيو توان يې نه درلود، بېرته پښتور ته راووړ، هملته يې د ۱۳۷۹المريز کال د لينديۍ په ۲۴مه د خپل سپېڅلي روح امانت د خپل ځښتن(ج) حضور ته واړوند کړ. د اروښاد جنازه د هغه د يو شمېر دوستانو او خواخوږو له خوا هېواد ته راوړل شوه او د ميدان وردګو ولايت د نرخ ولسوالی د عمرخېلو په خپل پلرنۍ هديره کې خاورو ته وسپارل شوه.

اروښاد ډاکټر عبدالوکيل د کرنې او بڼوالی په هکله په سلګونو مسلکي او څېړنيزې مقالې ليکلې، چې په خپل وخت کې د ډله ييزو رسنيو له خوا چاپ او خپرې شوې دي. د هغه د قلمی اثارو زياته برخه په انګليسي ژبه ليکل شوې چې د نوموړي د يو شمېر دوستانو له خوا په پښتو ژبه ژباړل شوي او افغانستان کې د باغونو پرمختګ په نوم ټولګه ورځخه چاپ شوې ده.

ډاکټر صيب له علم او پوهې سره خورا مينه لرله چې له همدې امله يې له مرګ څخه ايله څو ورځې وړاندې له خپل شخصي ملکيت څخه څه د پاسه درې جريبه ځمکه د خپلې پلارنی سيمې ميدان نرخ د عالي لېسې د ودانۍ لپاره په وړيا توګه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورکړه، چې اوس نوموړې لېسه د ډاکټر عبدالوکیل په نوم یادیږي. روح دې یې شاد وي.

هو! مرګ حق دی، له مرګه خلاصون نه شته، پوښتنه دا ده، چې موږ بل داسې څوک لرو، چې ډاکټر صاحب ځای پرې ډک شي؟

د لیکنې ببلګې دا ده:

د سلګیو شپې او وروستنی ارمان

درنو مېلمنو!

البته پوهیږئ چې زه د تېر کال د ګوربت غونډې ته ډېر خوشال شوم او دا چې دې کار ته دوام ورکوئ، خوشاله یم، له بده مرغه صحي حالت اجازه نه راکوي، چې په غونډه کې اشتراک وکړم، مګر دا لاندې پیغام چې امېد لرم، په غونډه کې ذکر شي، بې فایدې به نه وي.

زموږ خپرونې باید د ټولنې انې او سملاسي غوښتنې په پام کې ونیسي! هېوادوال د بیاجوړونې لوري ته راوبلل سي، خو له بده مرغه زموږ اکثره خپرونې کلیشه یي، ما ویلي تا ویلي نه ډکې دي. داسې څه نه سته په کې چې د ملت په درد وخوري.

له نېکه مرغه ګوربت خپل رسالت تر ډېره حده تر سره کړی دی، هېوادوال په تېره ځوانان یې د بیا آزادۍ لوري ته راجلب کړي دي، زه هیله لرم چې له ټولو افغاني ځوانانو سره د ګران حفیظ الله غښتلي او ګران احمد ویس وردګ په شان احساس را پیدا شي.

ګوربت چې یو ښه کار کوي، هغه دا دی چې د کرکیلي په اړه یې هم هېوادوال هڅولي دي، تاسې درنو به ګوربت لوستی وي، چې زه یې بیا یادولو ته اړتیا نه وینم، خو د یوې خبرې یادول ضروري ګڼم، هغه دا موږ چې کله د مڼو باغونه رواجول، هغه مڼې یو من په سل افغانۍ وې او غنم یو من په پنځوس افغانۍ وو، یانې یو من مڼو دوه مڼه غنم اخیستل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وختي چې مني پوره ورسېدې، معلومه سوه، چې يو جريب مني له پينځو نه تر شل خرواره په جريب کوي. که يې اوسط لس خروار کړو، نو مانا يې دا ده، چې يو جريب مني شل خرواره غنم جوړوي. هغه وخت حاصل د غنمو له څلويښت منو زيات نه و، ليکن که يې خروار وبولو، هم جريب شل خرواره غنم وکړه، نو که د دهقان عايد په جريب شل خرواره سي، نو هغه ته څه نه سي کولای.

غواړم د کرکيلې تر څنګ د هېوادوالو په تېره ځوانانو پام زده کړې ته را واړوم. اوسني ځوانان بايد د زده کړې تر څنګ کار او د کار تر څنګ زده کړه وکړي، خو متاسفانه هغه افغانان چې پيسې ګټي، دا ټولې پيسې په ښځو خرڅې شوې. د چا چې ښځه نه وه، ويې کړه، که د چا يوه لا وه، بله يې هم وکړه. د چا چې زوی لا زلمی نه و، ښځه يې ورته وکړه او تعليم او تربيې ته يې پام ونه کړ. له دې پيسو يوه هم په تعليم او تربيه د اولاد خرڅې نه شوې. حال دا چې بايد لومړی پيسه د اولاد په تربيه لګېدلې وای او بيا په ښځه او نورو. دا خو مې د عام ولس خبره وکړه. هغه چې سرمايه داره او د لږ پوهې او علم خاوندان دي، هغوی بيا پيسې د دې پر ځای چې د خپلو خلکو د سمسورۍ او د وطن د آبادۍ په لاره کې يې ولګوي، په پرديو هېوادونو کې تجارت په کوي او پرديو هېوادونو په بانکونو کې اچوي. زه خپلو ټولو هېوادوالو ته خواست کوم، چې خپل وطن او خلک له ياده مه باسئ!

په پای کې يو ځل بيا ټينګار کوم، چې افغانان دې تعليم او تربيې ته پام وکړي.

نور نو دعا را ته کوئ.

ستاسې عبدالوکيل

د اروابناد ډاکټر عبدالوکيل خان په ياد

اروابناد ډاکټر عبدالوکيل خان د هېواد واقعي خدمت کوونکی و. د هېواد د کرنې په برخې کې له بل هرچا زيات خدمتونه تر سره کړي دي، هېڅوک د اروابناد په خدمتونو سترګې نه شي پټولای.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تېر کال د اروابښاد دتل پاتې یاد منار د میدان ښار مرکز کې د اروابښاد د خواخوږو له خوا جوړ شو.

د منـار د پاسـه ښکلې سـره مڼـه ایښـودل شـوې، چـې ګـران هېـواد تـه د ډاکټـر عبدالوکیل خان د خدمتونونه ننښه ګڼل کیږي.

ډاکټر عبدالوکیل خان نه یواځې هېوادوالو ته سـرې او زړې مڼې راوړې، بلکـی د کرنې په نورو برخو کې یې هم ستر خدمتونـه کـړي دی، یـو لـوی میـراث یـې خپلـو هېوادوالو ته پریښی دی، چې د تل لپاره د اروابښاد یاد ژوندی ساتي.

ښه خو دا چې د چا نوم په کښې یادیږی ... پـه فـاني دنیـا خـو نـه وي ژونـدی تـل څوک

وکیل نورعلم خان مظلومیار

اروابښاد وکیل نورعلم خان مظلومیار د حاجي شیرین خان زوی پـه قـوم امرخېـل د میدان وردګو ولایت په یـوه غریبـه، خـو دینـداره او وطندوسـته کـورنۍ کـې سـترګې وغړولې، په ښوونځي کې له زده کړې وروسته په ډېره لږه مـوده کـې د علـم معرفـت خاوند شو او د یوه وتلي لیکوال او مدافع وکیل په توګه یې خپل هېواد او خپلو خلکـو ته د خدمت ملا وټړله، له علم او معرفت سره د زیاتې مینې له امله یـې پـه ۱۳۲۹المریـز کال د میدان وردګو په مرکزي سیمه کې د خپلو لاسونو په تېاکو ګټلو پیسو یې څـه د پاسه یو جریب ځمکه کې یو ښوونځی جوړ او د سلګونو زده کوونکو د زده کـړو لـه پاره یې په خورا مینه او اخلاص د پوهنې وزارت په واک کې ورکړ، ترڅو لـه سـیمې او هېواد څخه د جهل او تورتم کمپله ټوله او د علم او معرفت رڼا په لر او بر کې خپره شي، چې له نېکه مرغه تراوسه پورې له دغه ښوونځی څخه د میدان وردګـو د ولایـت په زرګونه زده کوونکي فارغ شوي او خپل هېواد او خپلو خلکو تـه د خـدمت مصـدر ګرځېدلی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نورعلم خان مظلومیار د خپل وخت د هغو روښانفکرو شخصیتونو په منځ کې یو داسې ملي شخصیت و، چې په ډېره لږ موده کې یې د خپل ولایت او هېواد په کچه لوړ مقام ترلاسه او د هېواد د رښتینو خدمتګارانو په لیکه کې ودرېد، همدا لامل و چې د خلکو زړونو ته یې لار ومومندله او په ۱۳۲۸المریز کال کې په ولسی جرګه کې د میدان وردګو د خلکو وکیل و، همدرنګه په ۱۳۳۲–۱۳۳۸المریز کال هم دغه ولایت د خلکو استازی و.

مظلومیار د هغه وخت د مشروطه غوښتونکو او ویښ زلمیانو د تحریک یو فعال او متحرک غړی و.

نوموړي خپل پیغام د شعر په ژبه مظلوم ولس ته رساوه، خو له بده مرغه چې له ډېرو هڅو سره سره بیا هم په دې بریالی نه شوم چې د مظلوم صیب نظم بېلګه پیدا کړم.

عبدالوکیل عمري لنډه پېژندنه

تخلص یې (عمري) د قاضي عبدالله خان زوی د مرحوم حاجي محمد عمرخان لمسی، د مرحوم حاجي عبدالله خان لالا کړوسی او د مرحوم ملا رحم بابا کودی دی، په ۱۳۳۲المریز کال د میدان وردګو ولایت د نرخ ولسوالۍ د کریمدادو په سیمه کې په یوه درنده عالمه او نسبتا شتمنه کورنۍ کې زېږېدلی دی، د مور له خوا د مرحوم عالم ګل مولوي صاحب عبدالرزاق خان چې د نسب سلسله یې ملاصاحب زیري اخند ته رسېږي لمسی دی، ۱۳۵۵ه ش کال د حبیبی له لیسه فارغ، په ۱۳۵۹ه ش کال کې د کابل پوهنتون د اجتماعی علومو له پوهنځی څخه فارغ شوی دی. د رسمي دندو پیل یې د سوداګرۍ له وزارت څخه ده، چې بیا وروسته د کانو او صنایعو په وزارت کې د مامورینو په مدیریت کې په وظیفه بوخت شوی، چې د همدې وزارت د مرمر او رخام تصدۍ د مامورینو تر مدیریت یې کار وکړ، د ۱۳۵۹المریز کال په وروستیو کې پېښور ته مهاجر شوی، چې لومړۍ دنده یې د مجاهد په لېسې کې له نهم ټولګي څخه تر دولسم ټولګی پورې د تاریخ او اسلامي بینش ښوونکی و، چې څلور کاله یې په

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدې لپسه کې دغې سپېڅلې وظيفې ته دوام ورکړی، بيا په العون الاسلام کې چې د اسلامی هېوادونوګډه موسسه وه، د افغانستان د مرکزی او جنوب شرق ولايتونو او د پېښور په العون الاسلامي پورې اړوندو ښوونځيو او مدرسو د ښوونې او روزنې مسوول و، له هغه وروسته د سيدجمال الدين مجاهد په لپسه کې ښوونکی او وروسته سرښوونکی شو، د مجاهدوينو د موقت حکومت له جوړېدو سره سم د بيارغونې او جوړونې وزارت د تحريراتو عمومي مدير شو.

«يو موټی اسلامي امت څرنګه ښکېل شو» او «تاريخ تمدن اسلام» يې ليکلي اثار دي، د دغو چاپ اثارو تر څنګ د سويډن او سويس موسسو د تعليمي نصاب د علمي غړي په توګه د پنځم او شپږم ټولګيو د تاريخ او جغرافيې درسي کتابونه يې تاليف کړل، سربېره پردې چې د هجرت او جهاد په دوران کې يې په سختی کې ژوند کاوه، له جهادي تنظيمونو سره يې قلمي او د ټېلابيلو موضوع ګانو په ورکولو سره نشراتي اړيکې درلودې، د مجاهد په لپسه کې يې د ګستنر په بڼې سره د نهم، لسم ،يوولسم او دولسم ټولګيو تاريخ کتابونه وليکل، چې عملا تدريس کېدل هم او نورو ډېرو لپسو کې د ماخذ په توګه ورځينی استفاده کېدله.

د ۱۳۷۱ کال په وروستيو کې چې د اسلامي انقلاب په پايله کې اسلامي حکومت رامنځ ته شو، کابل ته راغی. لومړی د اطلاعاتو او فرهنګ وزارت کې د اريانا نشراتي او طباعتي تصدی مرستيال، بيا د اوبو او انرژی وزارت کې د اسنادو ارتباط رييس، بيا د هېواد ورځپاڼې رييس او مسوول مدير، د باختر اژانس ، سرحدونو او قبايل چارو وزارت کې د نشراتو او اوسمهال له اتو کالونو راهيسې په ستره محکمه کې د نشراتو رييس دی.

د يادونې وړ دی، چې د نوموړي ۲۷۵ سياسي، اجتماعي او تاريخي مقالې په ګڼ شمېر ورځپاڼو، انټرنټي وېبپاڼو او مجلو کې نشر شوې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګل مکۍ

ګل مکۍ د حاجي عبدالوکیل لور او د ملک عبدالرازق لمسۍ چې د میدان وردګو ولایت د چارکې د خروټو د کلي اصلی اوسېدونکې وه،خو نوموړې د ۱۳۶۲المریز کال د غویي د میاشتې په شلمه نېټه د نیمروز ولایت د زرنج په ښار کې پې نړۍ ته سترګې پرانیستې، له کوچنیوالي څخه ډېره هوښیاره او مهربانه وه. کله چې شپږم ټولګي ته ورسېده، د ځانګړې پوهې او وړتیا د زیاتوالي له امله د زرنج د نسوان لېسې د فرهنګی ټولنې غړیتوب یې ترلاسه کړ.

خو کله چې په اووم ټولګي کې وه، طالبانو د حکومت واګې تر لاسه کړې او د ښوونځیو دروازې یې د نجونو پرمخ وتړلې، د طالبانو د شپږ کلنۍ دورې وروسته په لسم ټولګي کې یې په لوست پیل وکړ، ځکه چې په دې شپږو کلونو کې یې په کور کې د اتم او نهم ټولګیو کتابونه ولوستل، په ۱۳۸۲المریز کې له دولسم ټولګي څخه فارغه او په همدې کال په نوموړې لېسه کې د ښوونکې په توګه وګمارل شوه او د زرنج په عالي دارالمعلمین کې یې په زده کړو پیل وکړ او په ۱۳۸۴المریز کې له دارالمعلمین څخه فارغه شوه.

ګل مکۍ وکیلې په ټول عمر کې ډول ډول تلویزوني او ژوندۍ فرهنګي او کلتوري خپرونې خپل ولس ته وړاندې کړې دي.

د یادونې وړ ده چې له ډېرو هڅو سره سره بیا هم په دی ونه توانېدم چې د نوموړې کومه لیکنه را پیدا کړم. د اغلې ګل مکۍ په نوم په میدان وردګو ولایت کې د ښځو بڼ هم شته دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شاه محمود حصين

شاه محمود حصين په ۱۳۲۷ لمريز هجري کال کې د ميدان وردګ ولايت د ميدان ښار په نائبانو کلي کې په يوه روښانفکره کورنۍ کې وزېږېد. لومړنۍ او منځنۍ زده کړې يې د ميدان ښار د ذکرالله شهيد په لېسه کې تر سره کړې. وروسته د کابل ښار د ښوونکو د روزنې په اکاډيمي کې شامل او د دغې دورې له بشپړېدو سره سم د کابل پوهنتون د ادبياتو او بشري علومو د پوهنځي محصل شو. په ۱۳۵۱ لمريز هجري کال کې يې د دغې دورې زده کړې بشپړې او د ښوونکي په توګه يې دوه کاله د ذکرالله شهيد په لېسه کې ، يو کال د ميربچه خان په ښوونځي کې ښوونکی وه ، دلته يې (مفت خوارن ميميرد) په نوم يوه ډرامه وليکله. د دغې ډرامې په ليکو له دندې نه ګوښه کړل شو، لږ موده وروسته يې په حبيبيې او د کابل د عالي تخنيکم په انستيتوت کې د تاريخ او دري ادبياتو ښوونه کوله. د ۱۳۵۷ کال ترکودتا وروسته د لنډې مودې لپاره د ليک لوست د زده کړې رييس او وروسته د پوهنې وزارت د تاليف او ترجمې مرستيال و. د ۱۳۵۸کال په مني کې د وخت د واکمنۍ له زورزياتي سره په مخالفت کې ونيول شو او په پټ اعدام محکوم شو.

د خو د نوې واکمنۍ په راتګ له بند را خلاص شو او د کابل پوهنتون د تاريخ او فلسفې د پوهنځي د تاريخ او فلسفې په څانګه کې يې د ماسترۍ ديپلوم تر لاسه کړ.

د حصين زياتې سياسي او تاريخي ليکنې د رازبين، بځري، کمر، فريادي، خوشال (د مشر زوی نوم يې دی) او شهاب په مستعارو نومونو خپرې شوې دي، هغه له ډېرې مودې راهيسې شعر وايي، شعر يې اجتماعي بڼه لري چې زمور د ځورېدلو خلکو د ژوند، دردونو او کړاوونو ښه هينداره يې بللی شو. ليکنې يې کولې او شعرونه يې ويل.

حصين په ۱۳۷۱ کال کې د تنظيمي جګړو پر مهال د وطن پرېښودو ته اړ شو چې تر اوسه د جلاوطنۍ ژوند تېروي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حصين په پښتو او دري ژبو ليکنې او خپرنې کوي. شعرونه او لنډې کيسې يې په پښتو ژبه دي، خو په دري ژبه هم کله کله شعر وايي. د شعرونو لومړی ټوک يې د هيلو غوټې نومېږي چې د وخت سانسور يې هډونه ورځپلي دي.

حصين د افغانستان د ليکوالو د ټولنې د مرکزي شورا او د ژورنالیستانو د اتحادیې غړی و.

د چاپ او خپرو شويو اثارو زياته برخه يې په لاندې ډول دي.

ـ جنګ، صلح و سرنوشت جهان

ـ درسهای مقدماتي اموزش سياسي (دوه ټوکه)

ـ مختصری از تاريخ زنده ګي اجتماعي زنان افغانستان

ـ وزارت داخله در ګستره تاريخ

ـ روابط روسيه و افغانستان (له يوه بل خپرونکي سره په ګډه ليکل شوی.)

ـ تاريخ ويښ ځلميان (ګستنزی چاپ)

ـ د هيلو غوټې د شعرونو ټولګه

ـ زخمي ځانګې د شعرونو ټولګه

ـ مثلث بې عيب (معاصر تاريخ)

د شعر نمونه يې دا ده:

پټه مينه

نه شراب په سره پياله کې　　نه مينا سره مې کار شته

نه يم بند په تورو زلفو　　نه ليلا سره مې کار شته

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه لمبيږم د مې خم کې نه صهبا سره مې کار شته

...

تو زه څه يم سا قي څه يم نه زاهد يم نه پارسا يم

شروشور ستا ميخانه کې ولې زه په کې تنها يم

ټول عاشق دي په نشه کې زه له دې مينې سيوا يم

...

ساقۍ پوه زما په حال شه اورمې بل دی په ګوګل کې

که مې داغ د زړګي پوښتې يو ځل و ګوره سره ګل کې

پېغلې خاندي چې يې جوړ کړل قطارونه په اوربل کې

ولې نه پوښتې د ګل نه چې څه حال لري کاکل کې

درخانی هوسا

درخانی هوسا د غلام صدیق لور د محمدعلی خان لمسی، چې په ۱۳۶۴المریز کال کې په کابل کې زیږېدلې ده. لومړنی زده کړې يې په اریانا افغان ترک لېسه کې سرته رسولې او د کانکور له ازموينې وروسته د کابل پولیتخنیک پوهنتون ته بریالی شوې ده. درخانی هوسا له ۱۳۸۶المریز کال راهیسې شعرونه لیکي او د شعر ترڅنګ نثر هم لیکي.

دا هم د اغلې هوسا د شعر بېلګه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

ولې دې زړګۍ زما ډوب کړو په غمونو کې

وسومه، ایره شومه سته یاره اوورنو کې

زه که در نه لرې یم، زړه مې دی له تا سره

ورځ یمه له تا سره شپه مې په خیالونو کې

خوب مې تښتېدلی دی خوی د لېونۍ کوم

ناسته یم، لګیا یمه ستا یاره سوچونو کې

ورځ مې ناکرار وي، ستا غم را په غاړه وي

شپه په سر شو ګیره کړم نه راځې خوبونو کې

تېره چې ځوانۍ شوله، پرته له اشنا زما

راشه چې ځوانۍ بېرته نه راځي وختونو کې

وحیده ښکلې

وحیده ښکلې د محمد عیسی لور د میدان وردګو ولایت، د میدان ښار اړوند د ناسوزایي کلی په یوه متدینه او روڼ اندې کورنۍ کې دې نړۍ ته سترګې غړولې دي.

نوموړې په ماشومتوب کې له خپلې کورنۍ سره کندز ولایت د امام صیب ولسوالۍ ته کډوال شوې وه. د لومړنۍ او ثانوي دورې زده کړې یې د نسوان حضرت امام صیب په لېسه کې سرته ورسولې.

میدان ښار ته تر راستنیدو وروسته په ۱۳۸۷المریز کال د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي په پښتو ځانګه کې شامله شوه، په ۱۳۹۰المریز کال کې له دغې ځانګې په عالي درجه فارغه شوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اغلې ښکلې د خپلې ښې وړتیا له مخې له لوړو زده کړو سره هممهاله یې د اول بابا په لېسه کې د یوه تکړه ښوونکې په توګه دنده تر سره کړې ده، د یو وخت له پاره یې د سواد زده کړې په کورسونو د سلاکارې چارې هم په غاړه لرلې، اوسمهال د میدان وردګو ولایت د ښځو چارو د رییسې په توګه دنده تر سره کوي.

د یادونې وړ ده چې نوموړې کله د ښځو چارو ریاست ته وګمارل شوه، د پښتو ژبې مهالنۍ مجلې بنسټ یې کېښوده چې مخکې یې هېڅ کومه نشریه نه درلوده.

نوموړې په ښه ښلو برخو کې لیکنې او اثار لري او په دې سربېره شاعره او ژورنالیسته هم ده، چې د لنډو کیسو، نثري لیکنو جلا جلا مجموعې لري، دغه راز یوه شعري ټولګه هم لري چې ټولې ناچاپه دي. نوموړې (افغان ښځو د ادبی بهیر) یوه فعاله غړې هم پاتې شوې ده.

د شعر بېلګه یې دا ده:

غزل

مینه مې ته یې تا سره ده زما مینه
سترګو کې ته یې تصویرونو کې ستا مینه
زما د زړه آواز ته یې د ژوند ژوندونه
زړه کې ته یې په سوالونو کې ستا مینه
نه مې هیرېږی نه دې هېرولی شم
په باغ کې ته یې په ګلونو کې ستا مینه
اوښکې مې بهیږی زړه مې نه صبرېږي
سکونه ته یې په یادونو کې ستا مینه
زه ښکلی ستا یمه ستا په تمه به یمه
منزل ته یې په مزلونو کې ستا مینه

(c) ketabton.com: The Digital Library

لطیف بهاند

دوکتورلطیف بهاند د محمد عمر زوی دی، په ۱۳۳۲المریز کال کې د کابل د مرادخانۍ په کلي کې زیږېدلی دی، د یادونې وړ ده چې نوموړی د میدان وردګو ولایت د نرخ ولسوالی د صدمرده د سیمې اوسېدونکی دی، دی په ۱۳۴۰ل کال کې د علاوالدین د تجربوي ښوونځی په لومړي ټولګی کې شامل شو، په ۱۳۵۱ل کال کې د حبیبیې د لېسې له دولسم ټولګي نه فارغ شو. په ۱۳۵۲ل کال کې د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو په پوهنځي کې یې په لوړو زده کړو پیل وکړ، په۱۳۵۵ل کال کې له دغه پوهنځي څخه فارغ شو. تر فراغت وروسته د استقلال په لېسه کې ښوونکی شو. وروسته بیا پښتو ټولنې ته تبدیل شو. له دغه ځای وروسته یې په رادیو افغانستان کې کار پیل کړ. په ۱۳۵۸ل کال کې د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو په پوهنځي کې استاد شو. په ۱۳۶۵ل کال کې شوروي اتحاد ته د دکتورا د اخیستلو له پاره واستول شو.

ښاغلی بهاند د ۱۳۵۲ل کال را په دېخوا د هېواد له مطبوعاتو سره همکاري لري، چې زیاتره لیکنې یې د نقد د تیوري او عملي نقد په هکله په مطبوعاتو کې خپرې شوې دي، کله کله غزل هم لیکي.

دوکتور بهاند د خپل ادبي فعالیت په دوران کې دغه لاندې علمي او ادبي اثار لیکلي دي.

۱-ناول د ماه رخې: دغه اثر په ۱۳۶۳ل کال کې د کابل پوهنتون له خوا چاپ او خپور شوی دی.

۲- د اشرف خان هجری منتخبات: دا د هجري د شعر منتخب دي، چې په ۱۳۶۴ل کال کې د اشرف خان هجري د علمي سیمینار په ویاړ د قومونو او قبایلو وزارت د نشراتو او فرهنګي چارو د ریاست له خوا چاپ شوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳- د رڼا ناوې: دا د کوزې پښتونخوا د نامتو شاعرانو د شعرونو منتخب دی، چې په ۱۳۶۵ل کال کې د لیکوالو د اتحادیې له خوا چاپ شوی دی.

۴- د پښتو ژبې ګرامر: دغه اثر په ۱۳۵۹ل کال کې د پوهنتون له خوا چاپ شوی دی.

۵- څلور اولنې کلونه: دا د کورنیو چارو وزارت له خوا چاپ شوی دی.

۶- د خیرالبیان منتخبات: په ۱۳۶۱ل کال کې چاپ شوی دی.

۷- سوله او جګړه یو ژباړل شوی اثر دی چې په څلورو ټوکو کې چاپ شوی دی.

۸-ماتې کړې: دا د کوزې پښتونخوا د ازاد شعر منتخب دی.

۹- ریالیزم او د ریالیزم ضد په پښتو ژباړه دی.

۱۰- د هنر ټولنپوهنه یې په پښتو د یو ژباړل شوي اثر نوم دی.

۱۱- د شعرونو یوه مجموعه یې ده.

۱۲- د روښانې ادبیاتو سل عرفانې اصطلاحات: په نوم یو اثر یې دی.

۱۳- لس مقالې: دا د بهاند د مقالو مجموعه ده.

لطیف بهاند د هېواد له سترو استادانو څخه مخامخ زده کړې کړي او د هغوی تر پالنې او روزنې لاندې یې د پوهنې په لوی سمندر کې د مهارت او برلاسی لامبو زده کړې ده او یا یې له هغو ستر استادانو سره د مرستیال (اسیستانت) په توګه د پوهې په ډګر کې د نوي نسل د روزنې دنده پر مخ بېولې ده. په پوهنیزو، څېړنیزو او کلتوري چارو کې یې داسې ونډه خپله کړې، چې هره برخه یې د زرینې پانې په څېر د هېواد د مخکښو پوهنپالو او کلتور پالو په لړۍ کې ځانګړی او ډاډمن مقام او دریځ لري. په کابل پوهنتون کې د استاد په توګه ویاړلې دنده، په راډیو افغانستان کې د ښلا ښلو کلتوري او علمي پروګرامونو د اوډنې او سمونې چارې، د هېواد په کچه د کلتوري او

(c) ketabton.com: The Digital Library

علمي هڅو ملاتړ او په هغو کې برخه اخيستنه، هغه ويـاړنې دي چې د بيـا را يـادولو ، پېژندلو او بيانولو لپاره يې زياتو ليکنو او ډېـر زمـاني واټـن تـه اړتيـا شـته. کـه د بهانـد شاعري په پام کې ونيسو، نو به د يوه داسي پښتون هوډ او د خيال نازکې وړمـې حـس کړو چې له زياتې توضيح پرته څرګندېږي. په دې څانګړتيا کې د بهانـد برلاسـي داده چې پښتني هوډ يې د خيال داسې پراوونو ته رسولی چې شونتيا يې د ويوکو په مـټ د پوهېدو وړ ګرځولې ده. که اورېدونکي او لوستونکي د بهاند شاعري واوري او ولولي، نو خامخا به د بهاند د پېژندګلوی تر ټولو غوره جمله داوي، چې د هېـواد نـامتو شـاعر لطيف بهاند:

په تش غلچک غواړې بدنام به دي شم زه له هر چا نه، ياغي رام به دې شم

که مې کښيکاږې او تر شونډو مې وړې په قلمي ګوتو کې جام به دې شم

او دا غزل تر پايه او که څوک د بهانـد پـه سـاحري ګوتـو ليکـل شـوې مقـالې لـه سلګونو څخه يوه دا چې (زه څوک يم؟) ولولي او يا يې واوري، نو خامخا به د بهانـد د ښه پېژندګلوی لپاره داسې وليکي چې: د هېواد نامتو ليکوال داکتـر لطيـف بهانـد؛ او که د هغو څېړنو جاج واخلو چې بهاند پر مخ ښولي او له ګټورو پايلو سره يې د هېـواد ځوان نسل ته د ښې روزنې او ښوونې په نيت وړاندې کړي دي، خامخا به د بهانـد تـر نوم وړاندې داسې وليکي چې: د هېواد نامتو څېړونکې داکتر لطيف بهاند؛ زه نه غواړم د ښاغلي بهاند هر اړخيزې څېړنې ته لاس اوږد کړم، په دې لنډه ليکنـه کـې غـواړم د بهاند له نورو ژباړل شويو اثارو څخه د بېلګې په توګه د ((کلتور پوهنـه)) تـر سـرليک لاندې اثر يو لنډ او بېړنی جاج واخلم.

ډاکټر لطيف بهاند د نورو څېړنيزو اثـارو تـر څنګ يـو ارزښـتمن څېړنيـز کتـاب د ((کلتور پوهنه)) تر سر ليک لاندې ژباړلی او خپور کړی دی، دا څېړنيـز اثـر د پـاڼو د شمېر له مخې لږ دی، خو د منځپانګې له اړخه يې تر زياتو هغو ليکـل شـويو رسـالو او کتابونو وزن او ارزښت زيات دی، چې تر اوسه پښتو ژبې ته د کلتـور پـوهنې پـه تـراو ژباړل شوی دی. کلتور پوهنه درسي مرستندويه اثر په ۱۹۹۹زېږديز کال په مسـکو ښـار

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې خپور شوی دی. د ټولو پاڼو شمېر یې (۱۰۲) ته رسیږي، پر کتاب ډاکټر شاه محمود ګویا تقریظ لیکلی او د هېواد ځوان لیکوال اسماعیل یون ته ډالۍ شوی دی. د دې څېړنیز اثر پیل د کلتور په پیدایښت او د کلتوري څېړنو او اندونو په هغه یون شوی دی، چې د دې ځانګې مینه والو ته یې پوهېدل او لوستل اړین دي؛ او بیا د کلتور او تمدن په اړه د نامتو روسي فیلسوف نیکولای بردیایف هغه لیکنه راژباړل شوې، چې په خپل ډول کې ځانګړی او د کلتوري ډایلوګ خپلواک دریځ په کې نغښتی دی؛ کلتوري ټکر د دې اثر بل سرلیک دی چې په رښتیني ډول هغه اړپیچونه رابرملا کوي، چې د اوسنۍ نړۍ د فکري او ذهني جوړښتونو بنسټونه جوړوي؛ او بیا د دې ارزښتمن اثر هغه سرلیکونه پیلیږي، چې د نوي، مدرن تدریس او ښوونې لپاره ټکس بوک نه، بلکې د یوه درسي مرستندویه کتاب په زړه پورې بېلګه ده. د کلتور پوهنې اثر ژباړه د هغو مینه والو لپاره ښه زېرى دی، چې له کلتوري څېړنو او پلټنو سره یې اړیکې دي، له دې سره سره چې دا د نوموړي اثر یوه ډېره ښه ځانګړتیا ده، خو په بله وینا، کېدای شي دا د همدې کتاب یوه نیمګړتیا هم وشمېرو او هغه دا چې له دې اثر څخه ټول لوستي کسان پوره ګټه نه شي پورته کولای، یوازې د هغو کسانو لپاره ګټور دی، چې له کلتوري څېړنو او پلټنو سره یې کار او اړیکې شته. په ځانګړې توګه د هغو استادانو او کارپوهانو لپاره د زیات ارزښت وړ دی، چې د کلتورپوهنې په تدریس او تعلیم بوخت دي. که د کلتورپوهنې اثر منځپانګې ته پام وکړو، خامخا به هغه لید لوری برملاشي چې معنویت پر مادیت برلاسۍ ګڼي، یا په بله وینا، د دې اثر په منځپانګه کې د کلتور بنسټ داسې ښودل شوی، چې د معنویت له وړانګو ځلا تر لاسه کوي، چې د کلتور پوهنې په تاریخ کې زیات شمېر کلتور پوهانو همدا لوری درلودلی دی، د یادښت وړ ده، چې د کلتور پوهنې په څېړنو کې د همدې لیدلوري تر څنګ د کلتور پوهنې په تړاو نور لیدلوري هم شته، چې ځان ته پلویان لري او د اوسنۍ نړۍ د کلتور پوهانو یوه غښتلې برخه په بر کې نیسي. د هغوی په اند معنوي کلتور د ټول کلتور یوه برخه ده او هغه هم داسې چې بنسټ یې پر مادیت تکیه کوي. ښه به وای که د همدې ډلې کلتور پوهانو له لیکنو او رسالو څخه د بېلګې په توګه یوه دوې لیکنې ځای شوې وای. د اتنولوجیستانو تر منځ دا خبره ډېره مشهوره شوې چې:

(c) ketabton.com: The Digital Library

که لس تنه اتنولوجیستان سره یوځای کړو او له هر یوه نه د کلتور پېژندنه وغواړو، په پایله کې به مور د کلتور پېژندلو لپاره لس تعریفونه په واک کې ولرو؛ ښاعلي بهانډ هم د نورو اتنولوجیستانو په څېر د کلتور د تعریف لپاره لاره پرانیستې پرې ایښې، خو د خپل لیدلوري څرګندونه یې د هغه تعریف په بیا بیا لیکلو کې ښودلې، چې د معنویت برلاسي پلوي فیلسوف نیکولای بردیا یف له لوري وړاندې شوی او یا تعریف شوی دی. ((هر کلتور (حتی مادي) د روح کلتور دی. هر کلتور په داسې حال کې چې د معنویت بنسټ لرونکی دی، د طبیعت په شرایطو باندې د روح د تخلیقي کار محصول دی)) (کلتور پوهنه ۳۰ مه پاڼه).

د کلتور پوهنې یوه بله ځانګړتیا دا ده چې د ځانګړو او ارزښتمنو اتنوګرافیکي مفاهیمو د توضیح لپاره یې د یو شمېر سترو لیکوالو هغه ویناوې را یادې کړې دي چې له یوې خوا د عامو منل شویو احکامو په څېر د ولسونو منځ ته رسېدلې دي او له بله پلوه یې هغه اتنوګرافیکي افادې چې موخه ټاکل شوې وې، په خورا ښکلې توګه د پوهېدو وړ ګرځولي دي. د معاشرت په ټړاو هغه وینا چې د ګویته له خولې راوتې ده، یوه ښه بېلګه کېدای شي: ګویته وایي چې: ((معاشرت هغه هینداره ده چې هرځوک خپله اصلي څېره په کې څرګندوي.)). د لوڅي سنیکا هغه وینا چې وایي: ((کمال او بشپړتیا درې لارې چارې لري؛ تفکر: تر ټولو نجیبه او سپېڅلې لار ده؛ تجربه: تر ټولو ګرانه لار؛ تمثیل او پیسې: تر ټولو اسانه او زړه راکښونکې لاره ده)). د امرسون هغه وینا چې ((هر انسان چې زه وینم او ما سره مخامخ کیږي، که په کوم ډول تر ما غوره والی ولري، سمدستي ځان اړ ګڼم چې یو څه ترې زده کړم)). دا د نړۍ د سترو لیکوالو هغه مقولې دي چې ولسونو ته رسېدلي او منل شوې دي، خو په دې اثر کې د یوې مقولې په توګه نه، بلکې د یوه اتنوګرافیکي اصل په توګه کارول شوې دي چې په هغو کې هم د شخصیت کلتور افاده شوی او هم په اسانۍ د پوهېدو وړ ګرځول شوی دی. ښایي چې د کلتور پوهنې اثر د هر اړخیزې څېړنې او پېژندنې لپاره دا څو کرښې بس نه وي، خو د لیکنې د لنډوالي په هیله زما له انده وروستۍ دوې درې جملې لیکم چې: د کلتور پوهنې اثر په پښتو ژبه کې د کلتور په اړه د ژباړل شویو

(c) ketabton.com: The Digital Library

اثارو هغه بېلګه ده چې د کلتور پوهنې لپاره له نړیوالو معیارونو سره پر تله کېدای شي؛ د کلتور پوهنې په چارو کې د بوختو پوهانو او ښوونکو لپاره ګټور مرستیال درسي کتاب دی او د هغو اړتیاو د پوره کولو لپاره هم ارزښتمن دی چې د دې څانګې پلویان ورسره مخامخ وو او یا ورسره مخامخ دي. په پای کې د لطیف بهانډ ځیرتیا او درک د ستاینې وړ دی چې د داسې ګټور کتاب ژباړې ته یې پام شو او د ژباړني ربړ یې وګاله.

د شعر نمونې یې:

غزل

دا ستا په سترګو چې موسکا ویده شوه
زما په زړه کې تمنا ویده شوه
چا دې شونډو کیسه یاده کړ له
ساقي ور پوری که مینا ویده شوه
فتنې د سترګو دې چې وینې شولې
له ډېره شرمه یې حیا ویده شوه
د پلو شو ایری چې ګورمه زه
ښه شو چې سترګه د سبا ویده شوه
چې را نه غواړي د زلمو زړه وینه
د زړه په مینه څه بلا ویده شوه
چې برالا خلکو ښه و ښکنځله
د زړه په کور کې مې په غلا ویده شوه
شاته کتل دې شول مقطع د غزل
د ساز تارو کې دې خندا ویده شوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

قسمت

ګوره چې قسمت تر کومه راوستم
غم د محبت تر کومه راوستم
ما خو تکل ستا د کلي کړی و
پل دې د الفت تر کومه راوستم
نورو خو غېرت ته مخه ښه ورکړه
زه پښتون غیرت تر کومه راوستم
ما چې د رڼا ناوې ګڼلې وه
هغه تور ظلمت تر کومه راوستم
ستا په تش کتو کې مې ژوند بایلوده
دی معصوم وحشت تر کومه راوستم

محمد اصف بهاند

محمداصف بهاند د محمدعمر زوی دی، په۱۳۳۳المریز کال د مرغومي د میاشتې په درېیمه نېټه د کابل د چاردهي د (شکرالله خان قلعه) نومي کلي کې زېږېدلی دی. لومړنۍ زده کړې یې د علاوالدین په مکتب کې کړې، بیا د محمود طرزي په لېسه کې شامل شو، خو دولسم ټولګی یې د میدان وردګو ولایت د نرخ ولسوالی د نرخ په لېسه کې پای ته ورساوه. په ۱۳۵۴ل کال کې د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو په پوهنځي کې شامل شو، په ۱۳۵۸ل کال کې د دغه پوهنځي له پښتو څانګې نه فارغ شو. تر فراغت وروسته د کابل د روښان د ښوونکو په عالي موسسه کې استاد شو. وروسته بیا د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو په پوهنځي کې استاد شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اصف بهاند له ۱۳۵۶ل کال راهیسې شعر وایي، نوی شعر زیات لیکي، کله کله یوه ښه غزل هم لیکي، یو شمېر شعرونه او علمي او تحقیقي مقالې پې د هېواد په مطبوعاتو کې خپرې شوې دي. په علمي او تحقیقي لیکنو کې له خپل ورور دوکتور لطیف بهاند نه زیات متاثره دی.

ښاغلي اصف بهاند د خپل ادبي فعالیت په دوران کې دغه لاندې علمي کارونه کړي دي:

– د پښتو ژبې ګرامر درېیم کتاب: د کابل پوهنتون د ژبو او ابیاتو د پوهنځي د ناپښتو څانګو درسي کتاب.

– د پښتو ژبې ګرامر او ادب: دوهم کتاب د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو د پوهنځي د ناپښتو څانګو درسي کتاب.

– د پښتو ادبیاتو د لرغونې دورې منظوم متون: د ادبیاتو پوهنځي د پښتو څانګې درسي کتاب.

– د کوچنیانو ادبیات: چاپ.

– شعر د پښتو د کلاسیکو شاعرانو له نظره: د پوهنیارۍ تېزس دی.

– پښتو ادبیات له ۱۲۵۰څخه نه تر ۱۲۹۷ پورې یې: د لیسانس مونوګراف هم لیکلی دی.

د شعر نمونې یې:

غزل

دا مـــات تنـــدې درغیـــدلو نـــه دی
د زړه دفتـــر مـــې د کتلـــو نـــه دی
اوس کـــه هـــر څـــو پتـــرۍ پـــرې ولګـــوې
زمـــا زړه ګـــۍ د جوړیـــد لونـــه دی

(c) ketabton.com: The Digital Library

خیر که وی ګرم لږ د حلاتو په چم
مین وجود د سوزیدلو نه دی
څه که رسیږی د هر چا غوږو ته
د رقیب غږ د اوریدلو نه دی
څه که له خلکو سره چل کوی نن
دغه کاروان درسیدلو نه دی
په پښتني حوصله زړه مې ولاړ
که نه دا چل یې د زغملو نه دی
حسن مغرور زړه مې پښتون سره مخ
ولیکم څه حال د ویلو نه دی
ډیر ډیر سرونه زور او زر ټیټ کړی
سر د پښتون د ټیټیدلو نه دی
غزل مې پاتی په همدی ټکې شو
حالت یې تریخ نور د لیکلو نه دی

عبدالمالک بېکسیار

د ښاغلي بېکسیار فن او شاعري د لر او بر پښتونخوا په ادبي غونډو کې په یوه کچه له اوچتو هنري ارزښتونو څخه برخمن ګڼل کیږي.

بېکسیار سره له دې چې له هېواده پردېس دی، خو شعر یې د افغانستان د هر غره، هر کمره او په وینو زنګېدلو سنګرونو عکاسي او ترجماني کوي. د نومورې شعر د انسانی مینې، درناوي او هغو دردوونکو حالاتو ښکارندوی دی، چې زمونږ ګران هېواد او ولس ور سره مخ دی. د بېکسیار ناسته پاسته او مجلس له ادبي نزاکت، سپېڅلتیا او ربښتینولۍ نه ډک دی، دی له هر انسان په تېره له خپلو ادبي ملګرو سره په ورینه ټنډه

(c) ketabton.com: The Digital Library

او ماناداره خندا کې مجلس کوي او د ده په هره ناسته کې د ګران هېواد د خوږې او دیني غیرې، خواږه یادګارونه راسپړل کیږي. هغه په خپلو انقلابي شعرونو کې د ظلم، تېرې، اختناق او روانو توجنو حالاتو پر خلاف د بغاوت توغ پورته کوي او د شعر په ژبه حقایق او واقعیتونه راسپړي او د ښو هنري اندونو په پرده کې یې تاو کړي، د مینه والو مخې ته یې ږدي.

بېکسیار یوازې د شاعر او لیکوال په توګه نه پېژندل کیږي، بلکې دی هغه ادبي سرښندوی هم دی، چې په خپلو نازکو ګوتو ګټلې پیسې په پښتو ژبه او ادب لګوي او له ډنمارک نه هره میاشت په پرله پسې توګه د (هیلې) غونډې یوه درنه او ادبي مجله په پښور کې د همده په مادي او معنوي ملاتړ خپرېده او پردې هم نه بسیا کیږي، وخت، ناوخت د هېواد د اورو او وینو په خونړي توپان کې د خپل شو یو ځوانانو فرهنګیانو د ناوړه اقتصادي اکر هم اخلي او په برخ کې یې د دوی نوې شعري هنري او څېړنیزې ټولګې هم خپریږي، چې په اوسني وخت کې د ده دا ستر خدمت هیڅکله د هېرولو نه دی.

عبدالمالک بېکسیار د عبدالرقیب زوی، په ۱۳۴۳لمریز کال د میدان وردګو ولایت په میدان ښارکې زېږېدلی دی.

لومړنۍ زده کړې یې په میدان ښوونځي کې تر سره کړي او د نورو زده کړو لپاره په میدان لېسه کې شامل شو، په ۱۳۵۷لمریز کال له دغې لېسې نه فارغ شو، پر ۱۳۶۱لمریز کال د کابل د ښوونکو د عالي اکادمۍ په پښتو ژبه او ادب څانګه کې شامل شو او په ۱۳۶۵لمریز کال کې ورځخه فارغ شو، په ۱۳۶۸لمریز کال لومړی پښور ته لاړه او بیا پر ۱۳۶۹لمریز کال ډنمارک ته لاړ، چې تراوسه د ډنمارک په پلازمېنه کوپن هاګن کې استوګن دی.

بېکسیار د ۱۳۶۷لمریز کال په پیل کې د کابل پوهنتون د استاد محمداسماعیل یون په ملګرتیا یوې نوې ادبي هڅې ته لاس واچاوه، د (هیله) په نوم یې یوه ادبي، ټولنیزه

(c) ketabton.com: The Digital Library

او ادبي دوه مياشتنی خپلواکه پښتو خپرونه پيل کړه، چې تر اوسه ښه په بری سره په پيښور کې د همده په ملاتړ او د يون صاحب په مرسته خپريږی ډير مينه وال لري.

بېکسيار صاحب د روانې لمريزی پېړۍ د شپږمې لسيزې را په دې خوا شعر ليکي او نثري ليکنې هم کوي، خو پر نثر يې د شعر تله درنه ښکاري، د ده يو شمېر شعرونه په بېلابېلو خپرونو کې خپاره شوي او ځانګړي اثار يې دادي:

۱ـ سوچونه کړلېچونه: شعري ټولګه ده چې په ۱۳۷۶ل کال کې پېښور کې چاپ شوې ده.

۲ـ د سنځل ګل په شپو کې: شعري ټولګه ده چې په ۱۳۷۷ل کال پېښور کې چاپ شوې ده.

۳ـ شينشوبی: دا اثر هم په ۱۳۷۹ لمريز کال پېښور چاپ شوی دی.

۴ـ د لنډو کيسو يوه ټولګه: ناچاپ اثر دی.

۵ـ ځينې مقالې په بېلابېلو موضوعګانو کې ليکلې چې ناچاپه دي.

د عبدالمالک بېکسيار د شعر بېلګې:

غزل

شـــروع تـــه اخـــرت وايـــي زمـــونږ د کلـــي خلـــک
مرګونـــو تـــه غيـــرت وايـــي زمـــونږ د کلـــي خلـــک
ښـــو دنګـــو کلاګـــانو کـــې بنـــدې پښـــتنې پېغلـــې
بـــس دې تـــه خپـــل عـــزت وايـــي زمـــونږ د کلـــي خلـــک
مېلمـــه وو را ايســـتلې پـــه کـــورو بانـــدې تـــورې
دارې تـــه حکومـــت وايـــي زمـــونږ د کلـــي خلـــک
آشـنا خـدايږو جـوړيږی جـوړيږی دا وطـن بـه چـې لاکلـه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورانيـــو تـــه خـــدمت وايـــي زمـــونږ د کلـــي خلـــک
پـه غـره کـې چېرتـه پـټ دي يـو مـلا او بـل يـې زوم دی
ځـــانونو تـــه دولـــت وايـــي زمـــونږ د کلـــي خلـــک
ذره پـــه کـــې فـــرق نـــه کـــا بېکســـياره حيرانيـــږم
جـــاګير تـــه رســـالت وايـــي زمـــونږ د کلـــي خلـــک

محمد شفيق حقپال

محمد شـفيق حقپال د محمـد يـونس زوی پـه ۱۳۴۴المريـز کال د ميـدان وردګـو ولايت د نـرخ ولسـوالۍ د کريمـدادو سـيمې د مارخـاني پـه کلـي کـې زېږېـدلی دی، لومړنۍ او منځنۍ زده کړې يې په کابل سپين کلي لېسه کې سرته رسولې دي. وروسته د کابل په تخنيکم انستيتوت د برېښنا له څانګې څخه په ۱۳۶۳ل کې فارغ شوی دی.

له استادۍ سـره د زيـاې علاقـې لـه املـه يـې د کابـل تخنيـک ثـانوي، د پېښـور د سيدجمال الدين او ميدان ښار د خالد بن وليد په لېسو کې د استادۍ دنده سرته رسولې ده، له هغه وروسته د باختر اطلاعاتي اژانس کې د سياسي مبصـر، پـه راډيـو افغانسـتان کې يې د ويانـد او په يو شمېر ملي او نړيوالو موسسـو کـې يـې د خبريـالۍ او ليکـوالۍ دندې تر سره کړې دي.

د ولايت د تعليمي برخې په غوړېدا کې د ډېرو منډو ترړو په کولو سره يې زيـاتې ستونزې ګاللې دي.

نوموړي يو زيات شمېر کتابونه هم په خپله ليکلي او يا له نـورو ژبـو څخـه ژبـاړلي دي

- د هيلو غوټۍ «شعري مجموعه»، ،
- دقرانکريم اعجاز «ژباړه»
- حقانيت اسلامي خپل اثر،

(c) ketabton.com: The Digital Library

- په روانې ستونزو بری خپل اثر
- غلبه بر مشکلات روانی خپل اثر
- اوسنی عصر او مسلمانانو دندې خپل اثر

دغه چاپ شوی دی چې یو شمیر نور ناچاپ هم پاتی دی.

د شعر نمونه یې:

غزل

ستا د نظر غشي چې وتل له سینې
جوړې تړې ویالې شوې ګوره سین یې
له ګوګله په وتو شي ته چې وینې
ځی دا ستا کتوکتو نه تری نه وینې
داسې زه حلال حلال شومه شیرینې
فرهادنه وقربان له شیرینې
قصی زما شوی ماشومانو ته هم سپینې
راسو شوی یمه یاری تکی سپینې
دود شوم سپیلنی شوم تاویدم ورځینې
په داشانی مجنونان وی چیری ځینې
راغلې خواته تاتری لاړې کړلی کینې
لاپیداشوی درقیب په زړه کې کینې
په نخا اوپه خندا شوی لونګینې
ماناری کړی چې شینوارې لونګینې

(c) ketabton.com: The Digital Library

محمد حکیم بشارت

محمد حکیم بشارت ۱۳۵۴ل ل کې د میدان وردګو ولایت د نرخ ولسوالۍ د شنې او رنګینې درې د کریمدادو په کلي کې زوکړی دی.

بشارت، د ښوونځي لومړنۍ دوره د نرخ ولسوالۍ په شهید صابریار، منځنۍ دوره یې همدې ولسوالۍ د خالد بن ولید او د لېسې دوره یې د سیدجمال الدین افغان په لیسه کې پای ته رسولې ده.

نوموړی، ۱۳۷۹ل ل کې د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو له پوهنځي فارغ شوی دی.

بشارت لکه د نورو ډېرې لیکوالانو په څیر، لومړی په شعر ویلو پیل وکړ، څو کاله یې د یوه شاعر په توګه ژوند وکړ، خوله ۱۳۸۲ل ل راهیسې یې لنډو کیسو او نورو لیکنو ته مخه وکړه.

د بشارت، ماشومتوب او ځواني لکه د نورو ځوانانو په څیر په جګړیز چاپېریال کې تېره شوې او لا روانه ده.

دغه لیکوال، د لوړو زده کړو له پای ته رسولو سره سم، رسمي دندې پیل کړې او د تصحیح د څانګې د مشر په توګه کار کوي.

بشارت، د رسمي بوختیاوو تر څنګ وخت نا وخته د هېواد په تودو حالاتو مقالې لیکي او کله نا کله هنري لیکنې هم کوي.

د بشارت د لنډو کیسو یوه ټولګه(یوه لپه اوبه)مخکې چاپ شوې او د ګل کونډې په نامه د هند یونلیک یې دویم چاپي اثر دي.

بشارت، (په پښتو شفاهي ادبیاتو کې د ښځو ونډه) تر سرلیک لاندې یو بل اثر هم لري، چې چاپ ته سترګې په لاره دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژورنالیستکي بوختیاوو د بشارت هوډ له هنري لیکنو نه دی اړولی او هیله کیږي، چې دغه لیکوال به په راتلونکي کې هم خپلو ورته ادبي هڅو ته دوام ور کړي، تر څو د خپلو مینه والو ادبي تنده خړوبه کړي.

دلته به د بشارت له شعرونو او نثري لیکنو څخه د بېلګې په توګه ځینې شعرونه او لیکنې د مشت نمونه خروار په ډول وړاندې شي.

غزل

له زخمي شونډو مې سو خال پرېوتی
په تمه ستا نن د وصال پرېوتی
له سترګو پرېوتې په غم کې اوښکې
ژوندون مې غېږ کې د زوال پرېوتی
آبشار د وینو کړي مستي مې زړه کې
خیال کې مې ستا د زلفو ټال پرېوتی
نازکې دې زیړ اننګي سره شي کله
په مازدیګر د شفق کال پرېوتی
تلا شوه سره غوتې د عشق په باغ کې
په شنه سپرلي د خزان جال پرېوتی

احمدالله تکل

احمدالله تکل د ارواښاد قاضي امان الله زوی، د امین الله لمسی، په کال ۱۳۴۳لمریز د میدان وردګو ولایت د نرخ ولسوالۍ د صدمردې په کلي کې زېږېدلی دی، لومړنۍ زده کړې یې د کابل د حیاتي او شېرشاه سوري په ښوونځیو او ثانوي زده کړې یې د غازي امان الله خان په لېسه کې ترسره کړې دي. د ښوونځی د زده کړو له بشپړېدو وروسته په ۱۳۶۱ل کال کې د کابل پوهنتون د هنرونو پوهنځي ته بریالی شو. په ۱۳۶۵ل کال کې د نوموړي پوهنځي له تیاتر څانګې نه فارغ شو، تر فراغت وروسته یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د لیکوالانو د انجمن د دارالانشاء د رییس په توګه دنده تر سره کړه، د خپل منځی جګړو له پیلېدو سره سم ګاونډي هېواد پاکستان ته کډوال شو، هلته د بي بي سي راډیو د ماشوم مجلې د مشر په توګه وګومارل شو او د مهاجرت په دوره کې سربېره پردې د ژورنالیزم څانګړي کورسونه هم ولوستل. کله چې په هیوادکې د طالبانو د واکمنۍ له پای ته رسېدو وروسته بېرته هېواد ته راستون شو، نو د ازادۍ راډیو د مشر په توګه وټاکل شو، چې دوه کاله پر همدې دنده پاتې شو، وروسته بیا د نوموړې راډیو د مرکزي څانګې چې په چک جمهوریت پراګ ښار کې موقعیت لري، د چیف اډیتور په توګه وټاکل شو او تراوسه لا د نوموړې راډیو یو فعال خوږ ژبی ویاند پاتې شوی دی.

د احمدالله تکل چاپ شوي اثار:

۱ـ کرونده (منظومه شعري ټولګه)

۲ـ د ښکلا یوه شپېه (شعري ټولګه)

۳ـ د پنجرې شاته (شعري ټولګه)

غـــــزل

خـــــپه کېږمـــــه کـه ګـــورې لېـونی یـم
د ناپایـه میـــــنی اور کـــــې سـپېلنی یـم
د جنـون غوغـــا مـې نـه بـه شـي زایلـــــه
چـې بـې واکـه روهیلـی یـم، غرځنـــی یـم
دادورنـو نـاوې څېـری زمـا غـــېږ کـــې
د اوریـن بـــــدن لمـــــنه اورنـی یـــــم
د هـوس میـــنا مـې ډکـه شـوه ژړیـــــږي
راتـه بریښـي نـه چـې زه هـم مرګنـی یـم
کـه مـې سـر یـار پـه درکـې نـه کوزیـــږي
عشـقه معـاف مـې کـړه پـه خټـه غرنـی یـم

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ارمان ډنډر مې مات نه کړې ژبړ لمره
د ویالې په غـــــاړه مـــړاوې بیالنی یم

حنیف بکتاش

ښاغلی بکتاش د ځنګله دانځوریزو سترګو، مینه ناک شاعر دی چې تصویرساز تخیل یې د تغزل په مرسته د بنګړیو په څېر شرنګیږي. د ده په شعر کې د ښکلا مینه هم شته، خو له انسان او انسانیت سره مینه او درناوی د ده د شعر لومړنی توکی او آر دی. د ده په اوچتو آزادو شعرونو کې د هېواد د روان دوه لسیزو ناورین انځور په خورا اوچته پیمانه ځلیږي او په لیدو یې مور ته دا ډاډ پیدا کیږي چې زمور د اوسني دوران شعري بهیر هم له چا کم نه دی او ښه په بري سره خپل هنري یون پرمخ بېولای شي. بکتاش د آزاد شعر په لړ کې د ښه استعداد خاوند دی، خو داسې ښکاري چې کله کله ده خپل شعري ذوق له سیاسی غوښتنو ځار کړی او د شعر انځورونه یی په ذهن کې همداسې پرې ایښي ده، دا څرک سربېره پردې چې د ده له بوخت ژوندانه نه سړی ډېر ښه لګولی شي، د ده د شعر له لږوالی نه هم لګېدای شي. نومورې شاعر لږ شعرونه لیکلي، خو ډېر ښه یي لیکلي او د شعر لیکنې پر مهال په ټوله مانا پر یوه عاطفی لوړه ناست ښکاري، ځکه نو د ده له هر شعر څخه د لوستونکي پر ذهن د عاطفې او مینې یوه سوځنده وړمه خپریږي.

حنیف بکتاش د ۱۳۴۰المریز کال د غویي د میاشتې پر شلمه نېټه د میدان وردګو ولایت په میدان ښار کې زېږېدلی دی، لومړنی زده کړې یې د میدان ښار په لومړنیو ښوونځیو کې تر سره او د دولسم ټولګي بری لیک یی له میدان لېسې نه پر ۱۳۵۸کال ترلاسه کړی دی.

بکتاش د زدکړو تر بشپړاوي وروسته د افغانستان د ځوانانو د دیموکراتیک سازمان د مرکزی کمیټې منشي شو، چې په ۱۳۶۶المریز کال یی دا دنده پرېښوده او د افغانستان د خلکو د دیموکراتیک ګوند په مرکزي کمېټه کې پر غړیتوب وټاکل شو، پر

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳۷۱المریز کال منځنی اسیا ته مهاجر شو او له هغه ځایه د بي بي سي راډیـو د پښـتو څانګې د ویاندې لپاره لندن ته لاړه، چې تر اوسه هلته د بي بي سي په پښـتو خپرونـه کې اوونیز پروګرامونه جوړوي او د هلمند په مستعار نوم یې د ویاندوی هـم د دی پـر غاړه وي.

دی له ۱۳۵۴المریز کال راهیسې شـعر لیکـي چې ځینې شـعرونه یـې د هېـواد پـه خپرونو کې خپاره شوي او ځانګړې شعري ټولګه یې (د ځنګله سترګو کـې) نـومیږي چې په ۱۳۶۷المریز کال د چاپ او خپرونـو د دولـت کمیټې لـه خـوا خپـره شـوې ده. سربیره پر دې د شعر او نثـر یـو دوه نـورې ناچاپـه ټولګې هـم لـري، چـې پـه نـږدې راتلونکي کې یې د خپراوي هیلې شته.

د ښاغلي حنیف بکتاش د شعرونو له کنج څخه به دلته یو دوه شعرونه را واخلو او خپله شعري تنده به ورباندې ماته کړو. د نوموړي ازاد شعرونه دادي:

زه مساپریم:

زه مساپر یم خو لار ورکی نه یم

ما د رنو کورونو لار لیدلې

زه هغه وریځې په سکرټو ولم

چې د ځنګله د کمیسو پولو ته

د سپینو شپو ترانې لولي

زه مساپر خو لار ورکی نه یم

ما د سپیدو په لوري پل ایښی دی

زه د ایمان او ازادۍ په ګوتو

د تورې شپې ګریوان ته لاس اچوم

(c) ketabton.com: The Digital Library

او د انسان د آزادۍ کوترې

د شنه آسمان لورې ته آلوزوم

زه مساپر خو لار ورکی نه یم

په منډه منډه د لمر کلي ته ځم

هلته تودوخه او رڼا ډېره ده

زه په لمر بوځمه دیارکلی ته

چې یخ وهلې ځمکه وغوړیږي

او چمن وخاندي

او په سپیرو شونډوکې

د امېدونو موسکا ونځیږي

عبدالله نیازمند

ښاغلی عبدالله نیازمند د عبدالواسع زوی، چې په ختۍ پیاروخېل دی او په لویه کې په ستانکزیو ګډېږي. په ۱۳۲۶لمریز کال کې د میدان وردګو ولایت د نرخ ولسوالی د صدمردي په سیمه کې دې فانې نړۍ ته سترګې را غړولې. لومړۍ او منځۍ زده کړې یې د نرخ او ابن سینا په لېسو کې ترسره کړې او مسلکي زده کړې یې د سیدجمال الدین د ښوونکي د روزنې په موسسه کې لوړې زده کړې د روښان په پیداګوژي انستیتیوت کې د تاریخ او جغرافیې په څانګه کې بشپړې کړې دي.

د ژوند په اوږدو کې یې ډېرې ستونزې او کړاوونه ګاللي دي. نوموړی په ښلا ښلو برخو کې لیکنې او اثار لري او په هم دې سربېره لیکوال شاعر او ژورنالیست هم دی، چې اثار شعري ټوګه یې(وران کور)چاپ شوی دي او نثری لیکنو یو مجموعه ده ،چې تر اوسه ناچاپ پاتې دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شعر نمونه دا ده:

مور ته!

چې دې بدیل نشته دی هاغسې هستی یې موږې
د خدای مثال یې ته له هر څه نه عالي یې موږې
ستا لوړ مقام دی چې تشریح او تعریف نه لري
ته هغه ستره دارایي او شتمني یې موږې
د کائناتو جمال ته یی جلال ته یې ګرانې
رښتیا چې ستره جمالي او جلالي یې موږې
تر کعبې نه معظمه ته تر عرشه لوړه
د نور چینه یې د رنګونو زیبایي یې موږې
ستا تر قدم لاندې پټ شوي جنتونه وینم
که څوک پوهیږی نو ته ستره خوشحالي یې موږې

څلوریځه

افغانه پوه شه چې په څه کې ارتقا پټه ده
د خزانې په څیرې دا ستر دنیا پټه ده
بس خو کمال غواړی د دغې خزانې را سپړل
په ډېر محنت کې د انسان د ژوند بقا پټه ده

شرف الدین شرفیار

ښاغلی شرفیار د هېواد په سمسوره، ودانه او خپلواکه غیږ کې زېږېدلی دی، دی لا تنکی ځوانې ته رسېدلی و چې د هجرت او هجران کړاوونه یې مل شول او لا تر ننه یې اغېز د ده په څېره کې ښکاري، د هېواد وروستیو تاوجنو حالاتو دې دومره وځاپه،

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې اوس يې هم د ژوند لوری ګردجن ښکاري او د ژوند هره شېبه يې د زهرو غړپ دي، دی په دې اړه ليکي:

((ستونزو دومره اړ کړی وم چې له لمر څخه تيارو ته وتښتېدم او له خپلې ښايسته مينې څخه د ښامار په کومې پناه واخلو، د وړکتوب دوره دومره سخته وه، چې ورځې به مو په تورو سمځو کې تېرولې او يوازې د ماښام راتګ د مور لپاره هوساينې مانا درلوده، دښمن ډېر لنډ راته پروت و، خو خدای (ج) شاهد دی، چې ډېر کړاوونه مو وګالل او په همدغه تياره کې مې مشر ورور د بم چاودنې په پېښه کې د سترګو ديد له لاسه ورکړ او تراوسه يې هغه تياره په سترګو کې ديره ده، خپلوان مې شهيدان او کلی مې وران شو، خو دا چې کورنۍ مو باتعليمه او علم پاله وه، پلار مې او مشر ورور مې عين الدين را سره مرسته وکړه او زما ژبه يې په الفبا جاري کړه، مشعل يې په لاس کې راکړ او د هغوی په مرسته مې خپل شاوخوا نړۍ وليده او ومې ليدل، چې په دنيا کې يواځې بدرنګي، نه بلکې ښکلاوې هم پرېمانه دی....))

شرف الدين شرفيار ستانکزی پر ۱۳۴۹المريز کال د ميدان وردګو ولايت د نرخ ولسوالۍ د توکرک د ملاجلال په کلي کې زېږېدلی دی.

لومړنۍ زده کړې يې د ميدان ولايت په لومړنيو ښوونځيو کې تر سره کړې او نورې زده کړې يې په ځانګړې ډول ترسره کړې دي. نوموړی شاعر ښکلی او ډېر په زړه پورې غږ هم لري، چې کله کله د راډيو له څپو نه زمزمه کيږي، همدارنګه د شعر رنګينې دنيا ګۍ ته يې په شل کلنۍ کې مخه کړې او په شعر او ليکنو يې پيل کړی او په دې لړۍ کې يې د پښتو ښه شاعر احمد تکل د لارښود استاد حيثيت لرلی دی، د شعرونو دوه تيارې ټولګې لري چې لاخپرې شوې نه دي.

ښاغلی شرفيار ستانکزی وخت ته په درنه سترګه ګوري او تللی وخت بېرته نه را سپمبدونکی بولي، ځکه په خپلو شعرونو کې له جنګ جګړې څخه سرټکوي او د يوه سوکاله، پرمختللي هېواد غوښتونکی دی.

اوس به د ده له شعرونو څخه يو شعر د بېلګې په توګه راواخلو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

غزل

ختلـــی لمـــر پـــه پرېواتـــه ولویـــده
پرلـــه پســـې ســـتوري خاتـــه ولویـــده
د موســـــمونو رنګارنـــــګ ګلونـــــه
د ســـر پـــه ســـترګو مـــې کاتـــه ولیـــده
دطـــاقتورې ځـــوانۍ مســـت پهلـــوان
دجنـــګ میـــدان تـــه څـــو راتـــه ولویـــده
دکســـرا لـــوړ د زیـــب زینـــت برجونـــه
زمـــانې ځوړنـــد کـــړه پراتـــه ولویـــده
دژونـــد خـــوږې مـــې لاځکلـــې نـــه وې
چې مـې لـه ژامـې غـابښ وراسـته ولویـده
تـه والـه عمـره نـور نـو سـترې شـکاری
نـرګس پـه اوښـکو کـې خیشـته ولویـده
لـــه ورخـــه تللـــې اوبـــه نـــه راګرځـــي
څـــو مـــې ګـــوهرکې ځـــان ســـاته ولیـــده
دنیـــا ټوکمـــاره ده کـــانې یـــې وکـــړې
د شـــرفیار ســـر نـــه ویښـــته ولویـــده

عبدالله شېرزی

عبدالله شېرزی د خدای نور شېرزي زوی په ۱۳۵۸کال هجری لمریز کال کې د میدان وردګو ولایت د نرخ ولسوالۍ په حیات کلي کې زېږېدلی دی، په ۱۳۷۸هجری لمریز کال په پېښور کې د میوند له عالي لېسې څخه فارغ او وروسته یې په اداره او

(c) ketabton.com: The Digital Library

منجمنټ کې هم زده کړې وکړې، درې کاله کیږي چې په لیکنو یې پیل کړی دی او یو شمېر لیکنې یې په هېواد ورځپاڼې، افغان ملت جریده او ډیوه مجلې، وحدت اوونیزې، ټول افغان وېبپاڼې او دریځ میاشتنۍ مجله کې خپاره شوي دي، کوم چاپ شوی اثر نه لري، خو ګڼې لیکنې لري، چې د موضوع د ورته والي له مخې د کتاب ګوتې ښه خپلولی شي.

د ښاغلي عبدالله شېرزي د لیکنې بېلګه د خپلواکۍ د ورځې په یاد:

د افغـــــان د ګـــــلو ښه خوشبویي دې مبارک شه
له انـګریزو نه دې ګټلې خپلواکي دې مبارک شه
ستامنزل وو په تیاروکې دتیارولارې وي ګرانې
چې یې لمر ته را ووتلې رڼایي دې مبارک شـــــه

هـمت الله امیـن زی

همت الله امین زی د پوهنوال اسدالله امین زي زوی په ۱۳۶۵لمریز کال کې د میدان وردګو ولایت د نرخ ولسوالۍ د توکرک نومې سیمې په یوه دینداره درنه او روڼ اندې کورنۍ کې زېږېدلی دی. لومړنۍ او منځنۍ زده کړې یې په نوموړې سیمه کې د شهید قاضي ګل محمد په منځنۍ ښوونځي او د محمد موسی شهید په متوسطه کې ترسره کړې او د کابل ښار د نادریې له عالي لېسې څخه په اعلی درجه فارغ او د کانکور د آزموینې تر ګډون وروسته د کابل پولیتخنیک پوهنتون ته بریالی شو، چې د دې پوهنتون د ساختمانی پوهنځي نه فارغ شوی دی.

ښاغلی امین زی د افغانستان د ژورنالېستانو او خبریالانو د ملي ټولنې د بهرنیو اړیکو مرستیال او د ټولنې ویاند، همدا شان د ژورنالیست اونېزې، څارنوال اونیزې،

(c) ketabton.com: The Digital Library

میدان ځوانان مجلې، تجارت او معاملات مجلې، سباوون مجلې، سحرګاهان مجلې او د ښځو د ځانګړې مجلې د کتنې هیئت غړی، د افغانستان د ملي راډیو تلویزیون ویاند، د خپرونو د کمیسیون غړی او په ځینو نور ادارو لکه د میدان وردګو ولایت د اطلاعات او کلتور ریاست کې همکار پاتې شوی دی.

همت الله امین زی همدا اوس مهال د دې ترځنګ چې د انسټیټوت استاد دی، په میدان وردګو ولایت کې د افغانستان د آزادو ژورنالیستانو د ټولنې استازی، د میدان ځوانانو ټولنیزې، ادبي او کلتوري ټولنې مشر، د مڼې مجلې مسوول چلوونکی، د تعلیمي او تربیتي او همدا شان د غزنه غږ اونیزې مرستیال چلوونکی دی.

که څه هم چې د همت الله امین زي په ځانګړې توګه کوم اثر نه دی خپور شوی، خو له مطبوعاتو سره خورا مینه لري، چې په زیاتو مجلو، جریدو، ورځپاڼو، راډیو او تلوټزیون او ځینو وېبپاڼو له لارې یې شعرونه او نورې لیکنې خپروې شوې دي. مینه ترسرلیک لاندې ټولنیز ادبي (دا خو نو بیا ستا د خولې خبرې دي) وېبلاګ لري، چې اکثرا خپلې لیکنې په کې خپروي، چې ځانګړي لوستونکي او مینه وال لري او د امین زی ټکی کام وېبپاڼې چلوونکی هم دی.

ښاغلی امین زی له شعر او لیکوالۍ سره خورا مینه لري، چې ډېرې لیکنې یې کړي دي، په خپله مسلکي برخه انجنیري، ډېرې اسلامي لیکنې، د ورځې سیاسي لیکنې، سیمه ییز کلتور، ادبیات، ځوانان، ښځې د ټولنې یو برخه، مطبوعاتو په بېلابېلو برخو خبر لیکنې ، سرلیکنه، چاپي خپرونې، ویاندویي یا نطاقي، راډیویي تعلیمي پروګرامونه، د مطبوعاتو په برخه کې د مجلو پیدایښت، د سیمې د تاریخ او مخورو په هکله او په ډېرو نورو برخو کې یې په پښتو او دري ژبو ډېرې لیکنې کړې دي.

د همت الله امین زي د شعر بېلګه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

غزل

دا د ښکلو کوم منظر دی په ما شوی
یا د غره ځینې کوم کانې غلط شوی
راشه وګوره د ټول عمر محصول مې
ورته ګورم په دریاب کې لاهو شوی
ماته مه ښیه کار او د ښو لاره
جوړ هر کار مې په یوه نظر د بل چا شوی
د ځواني دوران دی ډېره بې غوري دی
یار مې نه وایي چې ښار کې دی تم شوی
امین زی وایي حیران یمه خپل یار ته
چې دا را سره مخ دی او که یار مې بدل شو

فهیم الله امین زی

فهیم الله امین زی په کال ۱۳۶۶المریز کې د میدان وردګو ولایت د نرخ ولسوالۍ د توکرک نومې درې د حاجي مصلي بابا په کلي کې زیږېدلی دی.

لومړنۍ او منځنۍ زده کړې د شهیدقاضي ګل محمد او د محمدموسی شهید په متوسطه کې ترسره کړې او په ۱۳۸۳المریز کال کې د کابل ښار د نادرې له عالي لېسې څخه په اعلی درجه فارغ او د کانکور د آزموینې تر ګډون وروسته د کابل ښوونې او روزنې پوهنتون ته بریالی او په ۱۳۸۷المریز کال کې د همدې پوهنتون د ادبیاتو پوهنځي له انګلیسي څانګې څخه فارغ شوی دی.

په moc.golb.yaznimameeh.www دغه وېبلاګ کې د ښاغلي فهیم الله امین زي شعرونه، لنډې کیسې او نورې لیکنې خپریږي، چې د پښتو ادب مینه والو ته یې د لوستلو بلنه ورکوو. دا هم د هغه د شعر بېلګه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

ماویل ته یې

د سپوږمۍ خوا کې رڼا وه ما ویل ته یې
ټوله مینه وه ښکلا وه ما ویل ته یې
رانه تلله مخ په وړاندې نه دریدله
لرې، لرې یې نځاوه ما ویل ته یې
تورپېکی یې چې په سپین رخسار راخور کړ
د سور شونډو چې موسکا وه ما ویل ته یې
مکیزونه او نازونه یې وه هومره
چې له خیاله دې خندا وه ما ویل ته یې
د لیمو لاندې یې ما پلو را کتلو
چې کتلې مې همدا وه ما ویل ته یې
وه د پېغلو په کتار ګودر پر غاړه
دا له مخ ډله یې تر شاه وه ما ویل ته یې
پښتانه له ځای درانه یې (امین زیه)
شال کې پټه له حیا وه ما ویل ته یې
د سپوږمۍ خوا کې رڼا وه ماویل ته یې
ټوله مینه وه ښکلا وه ما ویل ته یې
رانه تلله مخ په وړاندې نه درېدله
لرې، لرې یې نځاوه ما ویل ته یې
تورپېکی یې چې په سپین رخسار راخور کړ
د سرو شونډو چې موسکا وه ما ویل ته یې

محمداجمل هوډمن

محمداجمل هوډمن د الحاج محمدرفیق زوی په کال ۱۳۵۷هجری لمریز د وری د میاشتې په اوومه نیټه د میدن وردګو ولایت د مرکز میدان ښار د امرخېلو سیمې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

نایبانو په کلي کې سترګې نړۍ ته پرانیستې دي، لومړنۍ او منځنۍ زده کړې یې په کابل ښار د علاوالدین په تجربوي ښوونځي اوحبیبې په عالي لېسه کې سرته رسولې دي او په کال ۱۳۷۸لمریز کال کې میدان وردګو ولایت د حضرت خالدبن ولید له عالي لېسې نه فارغ شوی دی، د کانکور په ازموینه کې تر ګډون وروسته د کابل پوهنتون د حقوقو او سیاسی علومو پوهنځي ته بریالی شوی او په ۱۳۸۳ل کال کې یې د نوموړي پوهنځی د اداري او دیپلوماسۍ له څانګې څخه په درېیمه نومره بری لیک ترلاسه کړ، اوس د حقوقو په نړیواله ټولنه کې د حقوقی مرستندوی (مدافع وکیل) په توګه دنده تر سره کوي.

هوډمن ښوونځي کې وه، چې د شعر او نثر په لیکنه یی پیل کړی و، خو د بیان د آزادۍ په وړاندې پرتو ستونزو د قلم خوځولو مخه یې ډب کړې وه، خو کله چې د افغاني ادب په ډګر باندې د آزادۍ پلوشې وغوړېدې، د نورو لیکوالو په څېر یې قلم ته زور ورکړ او په بېلابېلو برخو کې یې ګڼې لیکنې وکړې، چې د افغان غږ، ډیوې، مشعل دیموکراسي، ګوربت، خانواده، اراده او نورو خپرونو کې خپرې شوې دي او له پوهنځي څخه تر فارغېدو وړاندې د افغان غږ اونیزې د لیکوالې ډلې غړی و، چې کلتوري او ټولنیزه خپرونه ده، د مسول مدیر په توګه یې دنده تر سره کوله او د لیکنو شمېر یې نږدې دوه سوو ته رسېږي، چې د نثرونو په پرتله یې شعرونه لږ دي، چې ځینې یی په خپرونو کې چاپ شوي هم دي، دلته به یې د شعرونو له ځولۍ څخه یو غزل راواخلو:

بې وفا دردونه

خوبونه بې وفا شول، خیالونه بې وفا شول
داغونه ستا د مینې پرهرونه بې وفا شول
نن مې راستون شوی زما د زړه په چمنونو
پسرلی بې وفا شو سره ګلونه بې وفا شول
تا سترګې تورولې زما زړګی وه پرې روښانه
د سترګو به څه وایم کجلونه بې وفا شول

(c) ketabton.com: The Digital Library

زما د بخت هما آلوتې دې بې پایه هسک تیاروته
مخ دې پټ کړ په حجاب کې دیدنونه بې وفا شول
غمونه دې ر اسر شول زیروبم یې رانه ورک شول
سازونه دې په غم کې ربابونه بې وفا شول
داغونه د زړګی مې مسیدلي ستا په هجر
خواږه دا ستا د مینې زما دردونه بې وفا شول
ما د عشق په تصویرو کې د بوډۍ ټاټل وو جوړ کړی
دا د بخت یاری به څه کړم بارانونه بی وفا شول
د شیرینې تصویر کې په فرهاد پسې روان شوم
د دې لارې لاروی ته تور تور غرونه بې وفا شول
احساس مې غلی شوی ځکه ستا هیلې شوې ګرانې
شعرونه بې وفا شول غزلونه بې وفا شول
د فلک ساقي جامونه ستا د مینې را نه تش کړه
هوډمنه ستاو تندې ته خمونه بې وفا شول

څلوریځه

سپین رخسار سره دې لبان نازک نازک
کاږه باڼه، تور دې چشمان نازک نازک
نرۍ وریځې د لړم غونډې کړې دي
تور ویښته دې ښامارن نازک نازک

(c) ketabton.com: The Digital Library

احمدفواد الياس زی

ښاغلی احمدفواد الياس زی د محمدالياس زوی، په ۱۳۶۵هجری لمريز کال کې د ميدان وردګو ولايت د نرخ ولسوالۍ د صدمردې په سيمه کې زېږېدلی دی. ده لومړنۍ زده کړې د ميدان وردګو ولايت د نرخ ولسوالۍ د صدمردې د موسی شهيد په عالي لېسه کې ترسره کړې او بيا د نورو زده کړو د پوره کولو لپاره په ۱۳۸۴لمريز کال د کابل د نادريې په عالي لېسه کې شامل او په همدې کال يې ورځخه د دولسم ټولګي د فراغت برې ليک په اعلی درجه ترلاسه کړ، د کانکور تر آزمويني وروسته د ننګرهار پوهنتون د ژبو او ادبياتو پوهنځي ته بريالی شو، چې د دنيا د نه ختمېدونکو ستونزو له کبله يې ونه شوای کولای چې خپلې زده کړې په مخ بوځي. الياس زی له کوچنيوالی څخه د ښه استعداد خاوند او خپلو استادانو ته به ويښ ماشوم په نظر ورته. نوموړی په لسم ټولګی کې و چې د شعر ښاپېرۍ يې ورته خپل وزرونه ورپول او د ده د شعرونو زانې په شنو سر درو کې لاهو شوی، الياس زی اوس شاعر دی او ښايسته ډېره خواري يې کړې ده، ښکلي او په زړه پورې شعرونه لري، چې ځينې يې په ځينو جريدو کې چاپ شوي دي، د نوموړي لومړی شعر د زمزمې په اوونيزه کې چاپ شو، احمدفواد الياس زي په ۱۳۸۸لمريز کال د هېواد په خورا مشهوره مشاعره يعنی د مېنې ګل په مشاعره کې ګډون وکړ، چې د شعر په ويلو سره يې د ناستو ګډونوالو پام د خپل ځانته راواړاوه او د اورېدونکو او ګډون کوونکو له خوا ښه وستايل شو. احمدفواد الياس زی اوس مهال د دعوت پوهنتون د حقوقو او سياسی علومو د پوهنځي د ډيپلوماسۍ او اداري په برخه کې خپلې زده کړې په مخ بيايي، اوس هم شعر سره پوره لېوالتيا لري او خپله د زړه خبره د قلم په نوکه په سپينو پاڼو کوي. نوموړی خپله شعري تنده هره جمعه په افغان ادبي بهير کې ماتوي او همدارنګه د افغان ادبي بهير له ګډونوالو سره خپل شعرونه شريکوي، اوس نو ستاسې د انتظار شېبې را لنډوو او د هغه د شعرونو له ځولۍ څخه به يو راکوز کړو او ستاسې شعري تنده به پرې خړوبه کړو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څلوریځه

که یو پښتون خپلې پښتو نه تېر شي

لکه کافر له جنتو نه تېر شي

چې مورنۍ ژبه یې خوله کې نه وي

هغه انسان د مور شیدو نه تېر شي

د خیر پسرلی

سړکال د خیر پسرلی کې خدایه
هر یو غلیم مو خندنی کې خدایه
چې د ښایست نظریې وچ کړمه
د غره هر بوټی سپېلنی کې خدایه
زمونږ غریب زمونږ بې پلاره ماشوم
د تعلیم برخه کې لومړی کې خدایه
د وطن هر یو افغانی زلمی
جمال الدین په څېر غمی کې خدایه
چې انتحار رالېږي دې خاورې ته
هغه دښمن ته لېونی کې خدایه
چې صلحه صلحه امنیت غواړي
د دوی مرام ته بریالی کې خدایه
د ادب بڼ د شعر ډګر کې ربه
یو ځل کامیاب ته الیاسزی کې خدایه

څلوریزه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډېر سندرغاړي زمونږ ډانسونه کوي

تاجکستان ته ځي عيشونه کوي

د يو افغان او مسلمان په نامه

اوس د غربيانو تقليدونه کوي

محمدالدين همدرد

محمد الدين همدرد د غوث الدين خان زوی، په ۱۳۶۵هجري لمريز کال د ميدان وردګو ولايت د نرخ ولسوالۍ د دادل د سمېې د جوقول کلي کې دنيا ته سترګې وغړولې، تر څلورم ټولګي پورې يې لومړنۍ زده کړې په خپل کور او د کلي مسجد کې ترسره کړې، وروسته يې بيا له څلورم ټولګي څخه تر شپږم ټولګي پورې د شهيد صابريار په منځني ښوونځي کې سرته ورسولې، چې په نوموړي دوره کې يې لومړۍ درجه خپله کړې وه، تر هغه وروسته يې منځنۍ زده کړې د خالدبن وليد په عالي لېسه کې او پاتې نورې زده کړې يې بيا د سلمان فارس په عالي لېسه کي سرته ورسولې. په ۱۳۸۳ل کال له لېسې څخه فارغ او په کانکور کې تر ګډون وروسته د کابل د ښوونې او روزنې پوهنتون د کمپيوټر ساينس پوهنځي ته بريالی شو، چې بيا په ۱۳۸۷کال کې له نوموړي پوهنځي څخه فارغ او له يوه خصوصي شرکت سره يې د شبکې او انټرنټ د انجنير په توګه دنده پيل کړه، چې تر اوسه هم ور سره فعاليت لري. همدا راز يې د کابل ښار په يو زيات شمېر کورسونو کې د ساينسي مضامينو، لکه د کانکور تياری، ابتدايي او عالي رياضياتو، کمپيوټر، قران کريم، فزيک، هندسي مختلفو ټولګيو کې تدريس کړي، همدا ډول يې له اجتماعي او ادبي غونډو سربېره په يو زيات شمېر کلتوري او فرهنګي غونډو کې هم ګډون کړی، له لسم ټولګي څخه يې له شعر او شاعري سره علاقه پيدا شوې، چې له هماغه وخت يې د ګوډ مات شعر په ليکلو پيل کړی دی او تر اوسه پورې هم يو نيم شعر ليکي. زياتره شعرونه يې د وطن په درد ليکلي او د حالاتو او ستونزو يادونه يې په کې کړې ده، معمولا نظمونو او غزلو سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

مینه لري او لیکي یې، تر اوسه کومه چاپ شوي شعري ټولګه نه لري، مګر چاپ ته چمتو دوه شعري ټولګې او د ریاضي د بنسټ په نوم دري کتاب په لاس کې لري، چې انشاءالله که بخت یاري وکړه، ډېر ژر به یې چاپ او د مینه والو په واک کې کیږدي. همدارنګه د کمپیوټر د هارډویر او شبکې یو کتاب د لیکلو کار یې هم پیل کړی دی، هڅه کوي چې دا کتابونه هم ژر تر ژره پوره او د خپلو هېوادوالو په واک کي ورکړي. له غزل سره مینه لري او د ټولو شاعرانو خو په ځانګړي ډول د سمیع الله ټرون، ځواب، کاروان صاحب، انورالحق یرغل، نبیله غزل، رحمان بابا، خاطر، غني خان شعرونه زیات لولي. دا چې څنګه یې خپله شعر لیکلو ته مخه وکړه، دا د دوی د ښوونځي د دوري د پښتو مضمون د یوه ښوونکي نجیب الله خان، چې په لسم ټولګي کې یې دوی ته د پښتو مضمون درس ورکاوه، هغه تشویق و، چې په همدې کال کې یې د ښوونکي ورځې لپاره دا لاندې غزل لیکلی و او ښوونځي کې یې د ښوونکي په ورځ ولوست، چې بیا وروسته دی نومورې ښوونکي شعر لیکلو ته وهڅاوه. د ده لومړنی شعر هم دا و، چې بیا وروسته نورو دوستانو او ملګرو هم شعر لیکلو ته هڅولی. په همدې توګه له نږدې شپږو کلونو څخه راپدېخوا د میدان ځوانانو د ادبي او کلتوري ټولنې د تعلیمي چارو مسوول او خبریال په توګه دنده سرته رسوي، چې اوس هم د هغه ترڅنګ د ډاکټر عبدالوکیل د علمي او کلتوري یون د رییسه هیئت د غړي په توګه هم خپل فعالیت ته دوام ورکوي. د پیام عدالت او جبران اونیزو د خبریال په توګه یې هم کار کړی او د درې میاشتو لپاره یې د افغان ادبي بهیر ستېج هم چلولی دی. په دې ډول یې یو شمېر مرکې او مصاحبې هم چمتو کړې دي، چې تر اوسه پورې یې په ادبي برخه کي تر خپله وسه خپل دردېدلي ولس ته پوره کار کړی او لا هم خپل خدمت ته دوام ورکوي. په یو شمېر مجلو او وېبپاڼو کې یې هم ځینې لیکنې خپرې شوې دي. له دریېو کلونو را په دېخوا د افغانستان د خبریالانو او ژورنالیستانو د اتحادیې غړیتوب یې هم تر لاسه کړی او خپل فعالیت ته دوام ورکوي.

اوس د خپلې اصلي دندي ترڅنګ د لمر صنعتي مطبعي د بازار موندنې چارې هم مخ ته وړي، همدارنګه له تېر یو کال را وروسته یې د ځینو سیاسي لیکنو لیکلو ته هم

(c) ketabton.com: The Digital Library

مخه کړي ده . د ولس درد ته يې چارواکي متوجه کړي، چې د بېنوا او ټول افغان وېښاړو له لارې نشر شوې دي.

دا يې هم د شعر يوه نمونه:

غزل

مينـــــه کليوالـــــه لـــــېره ســـــخته وي
ګټـــه بـــې جنجالـــه لـــېره ســـخته وي
کلـــه کلـــه دا ديـــدن تـــه نـــه راځـــي
کلـــه بيـــا پـــر مـــا لـــېره ناوختـــه وي
وخـــت د ديـــدنونو اشـــنا کلـــي کـــې
يـــا وي مـــازديګر يـــا ســـهار وختـــه وي
ځـوک چـې مينـه نـه زړه کـې نفـرت سـاتي
دا بـــــه انســـــانانو کـــــې بدبختـــــه وي
دومـــره شـــي پـــه مـــلا ماتـــه کـــېره وړه
تـــه بـــه وايـــې دا د ســـپرلي لښـــته وي
زمـا د جانـان داسـې ځـای کـې کلـي دی
چېرتـه چـې يـو ګـل وي نـوره دښـته وي

نفيسه نصيب

اغلې نفيسه د محمد حسن لـور د ميـدان وردګـو ولايـت د کمـرک پـه سـيمه او بهسود مرکز ولسوالی د قول دره په کلـي کـې پـه ۱۳۶۰المريـز کالـ نړۍ تـه سـترګې پرانيستې دې. هغې تر دولسم ټولګي پورې زده کړې د قلعه شـاده پـه لېسـه کـې سـرته رسولې دي او لوړې زده کړې يـې د کابـل پوهنتـون د ژبـو ادبيـاتو پـوهنځي پـه دري څانګه کې سرته رسولې دي. د يادې سيمې له اوسنيو ځوانو نشـر ليکونکـو څخـه ده او ډېر زيات نثری ټوټې او مقالې يې په مجلو او خپرونو کې خپرې شـوې دي. نومـوړې

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر دې دمه یو چاپ شوی اثار [بازکن پنجره را] لري، خـو پـه راتلـونکي کـې د نشر او نظم په برخه کې ترې د زیات کار تمه کېدای شي.

دشعر نمونی دا دی

بازکن

ای گریزه ی دور

هاله ی گرد تن رویا

باز می یابم ترا

این چه دریایی ست

از آتش

جاری تا آن سوی این دنیا

سه سبد لبخند

می کشد این جا

مظهر آزادیی کوه طلوع

مشعر شکرانه ی دشت غروب

اتن باغچه ی کاشانه ی من

حلقه ی پر شود

می آید

این چنین گام بلند

این همه فصل بزرگ

بازکن

(c) ketabton.com: The Digital Library

بازکن

سلسله ی بخیه ی لب های پر از آواز

که فرو ریزد

طلسم بند دست و پای

آدم ها

تابه هر سوگواره ی نیرنگ

بستیزد

که فرو پاشد

طلسم گوش این پهنا

تا سرود آشنا

آید

از غرور هم دیگر خواهی

هیات قایم انسان ها

انور وفا سمندر

انور وفا دا واوره او زده کړه د لړۍ د «غږ ستوری» او «پـر ماشـومانو بانـدې کـار کول» په نوم د ډرامو لیکـونکی دی. نومـوړی همـداراز د «خیالـ جـونګړه» پـه ادبـي اونیزه کې بوخت دی د انور وفا سمندر ګڼ شمیر کتابونه چاپ شوي دي.

«غږ ستوري» راډیویي ډرامه د شپاړس کلنې ماین معیـوبې کـړې «مریمـې» ژونـد انځوروي. مریم غواړي سندرغاړې شي. مور د مریمې په سـندریز غـږ مینـه ده. پـلار د

(c) ketabton.com: The Digital Library

کلي او تربور د شرم تر نامه لاندې هغه له آواز ویلو منع کوي. خو مریمه چې ښه آواز الهي نعمت ګڼي، د خپل تره، «وحید ربابي» په مرسته د دې جوګه کیږي، چې د سندرو په سیالۍ کې د «کابل ستوري» شي.

خو د لیکوال خپل ژوند تر دې مهاله په څه ډول تېر شوی؟ په دې اړه انور وفا داسې څرګندونې لري:

پلار ویل: «هلکه! غنم لو کې دنیا ته راغلې»؛ خو مور به ویل: «نه، ته مې په مني- طلایي موسم- کې دنیا ته راوړې!» خو زه چې څه د ځان په اړه خپل واک ګڼم، د تلې میاشتې وروستۍ نیمه شپه وه او زه په دنیا کې را زیات شوم.

له خیاله چې د ذهن دنیا ته راواوړم، نو په پېژندپاڼه کې یې راته ۱۳۴۱ لمریز (۱۹۶۲) زېږدیز کال د زېږون کال لیکلی دی.

آه، اوس نه ماشومتوب شته او نه زه غواړم ماشوم شم؛ ځکه ماشومتوب تللې زمانه ده او تللې مړه ده؛ او یوه «اوس» ژوندی! تېره د تاریخ په پاڼو کې ښخه ده. او هلته ګورم چې پلار په کال ۱۹۶۹ کې د میدان درې مرکزي لېسې لومړي ټولګي کې معلم ته په لاس ورکړم چې اصلاح مې کړي! په ۱۹۸۰ کال له دې ماشین نه غټ پټ راووتم. د کابل پوهنتون د ژورنالیزم څانګې ته ورولوېدم او په ۱۹۸۴ کال ترې ژوندی راووتم. په مرکزي راډیو ټلویزیون کې نوکرۍ ته ورولوېدم. دلته و چې قلم زما زده شو. دلته و چې خبریال او بیا لیکوال راووتم. دا لا چېرې! اووه اته کاله کېدل چې زه د لیکوالۍ له تومنې ډک ګرځېدم.

کال ۱۹۷۶ و. زه د میدان د چاریکې د خزاندار عیسی خان د برجورې کلا پیټاوي کې له «شریف» او «داود» او... سره په توشلو او «شټو» وم، چې د «محمد عزیز» بنجاره له جرګانو، بنګړیو، زرتارو او نکروزو ډک خر مخ په کلي را تاو شو.

نور یاد ته نه راځي. زما لاس کې د «آدمخان او درخانی» وړوکی کتابګوټی و. زه تر وچ لمر لاندې، په سپېرو خاورو کې تر هغو ناست او پروت وم، چې چا را غږ کړ: «انوره! جګ شه چې «آبا» دې راغی!»

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې پسې بله پېښه وشوه، بله وشوه...ما «دختر يتيم»، «دختر همسايه»، «جنايت بشر»...فارسي ناولونه په خپله ماته ګوډه فارسو لوستل او لا نور له محمد عزيز بنجاره تر لاسه کول. زما مخه مکتب ته شوې وه، خو دا ورځه مې تازه تجربه کوله، چې د ولس بدلولو لپاره سره او شنه او تور اورلن انقلابونه له لارې را ورسېدل. نو زه چې تازه د حروفو په هندسه کې لارې ته شوی وم، د ايډيالوژۍ وبا ووهلم. لس دولس کلونه وشول چې ما ځان په دې دوزخ کې پردی وپېژاند او را ووتم، چې د کلام په سمندر کې يو سپين غسل وکړم. خو لاره او آواره او د غره څوکې دومره د «بل» بدلولو «اصلاح کولو» فکر پرسولې او رنګ کړې وې، چې ښايسته وخت تېر شو، ترڅو اوسنی «زه» مې زوکړه وکړي.

سمندر د لمر لوېدو پر مهال زه همدغه يم. د «دوه زره نوي يم کال» له کيسه ييزو طنزونو سره د ليکوالانو په ليکه پسې راشين شوم. «زرګره او زر لاسی کوډګر»، «بنيادمان»، «په کور يو لېونی» دري پښتو ناولونه او «غږ چينه» ادبي- عرفاني نثرونو ټولګه هم زه وم، چې خپل اصيل «زه» مې لټاوه. تازه مې فارسي ناول «دوازده بال» هم چاپ شوی؛ خو زه تازه خپل د زېږون «ختيځ» ته رسېدلی يم. خدای خبر څومره کاغذونه به کميس او پرتوګ پر ځان زاړه کړم، ترڅو خپل اصيل برخليک وځلوم.

خو که محمد عزيز بنجاره نه وای، زه به دغه پوړۍ هم نه وم. ياد يې دومره را په کې شين پاتې دی، چې د ليکنې پيل مې پر هغه و. ۱۹۸۲ کال و. د پوهنتون له زده کړو سره مې يوه د سلو پاڼو کتابچه د محمد عزيز په باب ناول ته بېله کړه. کتابچه ډکه شوه، خو نه چاپ شوې او نه له ما سره شته!

زه او زما نسل چې د «بل» بدلولو انقلابي جنګ پيل شو، نو داسې مو شپه په پردي کور شوه. زه پېښور کې پروت، له بي بي سي راډيو سره د ماشومانو لپاره په ډرامه ليکلو او پروګرام جوړولو شوم. د تخت سړي چې بدل را بدل شول، زه هم د کليو پراختيا وزارت او څو نورو ادارو سره د رسنيز سلاکار او ويندوی په توګه په کار شوم، تر څو سيمه‌ييزو اورګانونو اداري ته را ولوېدم؛ دمګړۍ د فرهنګ، ټولنيزو او...

(c) ketabton.com: The Digital Library

چارو کارپوه! په توګه ساه باسم او لګیا یم چې په کتاب لیکلو سره ټول ځان ننداړې ته وړاندې کړم.

«پرماشومانو کار کول» ډرامه د «حسن» په نوم یو د یوه ماشوم هلک ژوند انځوروي، چې پلار یې له ښوونځي راګرځولی او بازار کې ورباندې اخبارونه، پرتوګابنونه او پلاستکي کڅوړې پلوري. حسن ټوله ورځ بازار کې ناړې وهي او د ښوونځي له خوا ورکړل شوی کورنی کار نشي سرته رسولای. پای کې د حسن پلار ښوونځي کې په چوکیداری نیول کیږي، له دې وروسته حسن هره ورځ خپل ښوونځي ته ځي.

محمدعارف (ننګیار نااشنا)

محمدعارف (ننګیار نااشنا) د فضل الرحیم زوی، د میدان وردګو ولایت د نرخ ولسوالۍ د کریمدادو سیمې اوسېدونکی دی. د ۱۳۳۸المریز کال د وري د میاشتې په لومړۍ نېټه زېږېدلی دی، په ۱۳٤٦ل کال د نرخ عالي لېسې په لومړي ټولګي کې شامل شوی او تر دوولسم ټولګي پورې په لومړۍ او دوهمه نومره بریالی شوی دی. په ۱۳۵۹ل کال پاکستان ته په هجرت مجبور شو، په ۱۳٦۵ل کال په پېښور کې دآزادې جریدې د پښتو برخې د مسوول په حیث په فرهنګي کار یې پیل کړی دی، چې بیا یې په ۱۳٦۸ل کال د شهادت ورځپاڼې د لیکوالو د شورا د غړي په حیث او ۱۳۷۱ل کال کې د شهادت ورځپاڼې د استازي په حیث په کابل کې کار کړی دی، بیا یې د طالبانو په دورې کې د میدان وردګ مرکز ته نږدې د خالد بن ولید په عالي لېسه کې د تاریخ مضمون د استاد په حیث درې نیم کاله دنده تر سره کړې ده، چې په ۲۰۰۲ م کال د آزادۍ راډیو د «ګوړې اچار» د خپرونې د لیکوال او پروډیوسر په حیث کار ته دوام ورکړی دی، د دې کارونو تر څنګ یې د طنزونو دوه ټولګې چې «هو صیب! نه صیب!» او «تخنوم دې» په نومونو چاپ شوي، د مختلفو اخبارونو او مجلو سره لیکنې همکاري هم کړې ده، لکه: شفق مجله ،آزادي ورځپاڼه، شهادت ورځپاڼه، النور

(c) ketabton.com: The Digital Library

جریده، هیله مجله، ګوربت مجله، زنبیل غم مجله، ښاخې مجله، صبا مجله، مړوند مجله سره یې کار کړی دی. د ښوونځي له نهم ټولګي څخه یې په لیکلو او شعر ویلو پیل کړی دی، چې تراوسه یې بې شمېره سیاسي مقالې، د اخبارونو سرمقالې او نبوي لنډې کیسې، ادبي ټوټې، طنزونه او شعرونه د مختلفو مجلو او ورځپاڼو له لارې څخه نشر شوې دي.

د راډیویي ژورنالیزم په ډګر کې یې څه باندې ۱۱ کاله کار کړی دی، چې له هغې جملې نه د یوه طنزیه خپرونې د لیکوال او پروډیوسر، د یوه راډیویي ډوله سریال (د شمسو کیسې) چې ۲٤۰ برخې یې له آزادۍ راډیو څخه نشر شوي دي.

د لیکوال د طنز بېلګه:

کرایې کور

لومړنی سړی و چې په دومره لږو او اسانه شرطونو یې په مناسبه کرایه کور راکړ. په څلور زره افغانیو په دوهم پوړ کې درې داسې کوټې چې کړکیو یې ښیښې نه درلودې او په دېوالونو یې د بارانونو راڅڅېدلو اوبو له چته تر غولي پورې روښانه لارې جوړې کړې وې او په زړو دستکو کې یې د غومبسو یواځې دولس ځالې وې، د کورونو په اوسنۍ ګرانۍ کې ډېر ارزانه کور و. ځکه د بامونو کاګلول، د دېوالونو سپینول او کړکیو ته د ښیښو ایښودل په هغو شرطونوکې، چې د کور له خاوند سره مې منلي وو، نو په دې حساب یې داسې وګڼه چې نه یې بامونه څڅېدل، نه یې د کړکیو ښیښې ماتې وې او نه یې په دېوالونو د باران اوبه راغلې وې، د غومبسو ځالې خو زما ماشومانو په هماغه لومړنۍ ورځ د ساعتیري لپاره په بوټونو وویشتلې او راویې غورځولې.

د کور خاوند چې خپل شرطونه په یوه کا غذ کې لیکلي وو، رابانديې لاسلیک کړل، د شرطونو دغه لیست ډېر اوږد نه وو، خو د هر شرط جزونو لست اوږد کړی و، مثلا یو شرط یې دا و چې ډېر مېلمانه به کور ته نه بیایم، خو دغه شرط جزونه ډېر درلودل چې یو شمېر یې په دې ډول وو: د شپې له خوا به هېڅ ډول مېلمه کور ته نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیایم، ښځینه مېلمنې په هغه صورت کې کور ته بوولی شم چې ځوانې وي، ځکه زړې ښځې ډېرې غږیږي او زیاتره یې د ټوخي ناروغي لري، که مې چېرې خپل کور ته بووه، باید یوه ورځ مخکې د کور له خاوند نه اجازه واخلم، د کور د خاوند مېلمانه باید زه هم مېلمانه کړم، ترڅو د کور خاوند خپلو مېلمنو ته کم رانشي، په مېلمستیا کې باید داسې خواړه پاخه نه کړم چې بوی یې لاندني پوړ ته ولاړ شي او د کور د خاوند د ماشومانو زړه ورته وشي، که داسې وشول، نو باید برخه یې هرومرو ورولېږم. مېلمه باید نصواري، چلمي او سګریټي نه او په دې ډول څو نور جزونه هم وو.

دا چې په ټول ښار کې په دومره اسانه شرطونو او کمه کرایه بل کور نه پیدا کېده، نو مجبور وم چې په ډېره خوشحالۍ کاږه راوړم او په کور کې ځای په ځای شم.

د لومړي شرط په بنسټ مې په لومړۍ ورځ کړکیو ته ښیښې راوړې او وروامې چولې، په دوهمه ورځ مې بامونه کاڼګل کړل او په درېیمه ورځ مې د کوټو دېوالونه سپین کړل. په لست کې لیکل شوي شرطونه او د هغوی جزونه مې هره ورځ څو کرته په مېرمن او ماشومانو ګردانول، ترڅو په ناپوهۍ کې د شرطونو خلاف کوم کار ونه کړي او له دغه خدای (ج) راکړي نعمت نه مو محروم نه کړي، همدا ډول مې د لست یوه، یوه کاپي هم په کوټو کې راځوړنده کړه.

اووه ورځې مو په خوشحالۍ سره تېرې کړې، خو په اتمه ورځ چې له دفتره کور ته راغلم، په انګړ کې د کور خاوند راوګرځولم او په غوسه یې راته وویل: په رښتیا چې بې کوره خلک د کور په قدر نه پوهیږي او کرایي کور ته د کنډوالې په نظر ګوري. ما یې چې په ډېره عاجزۍ د علت پوښتنه وکړه، نو د کور خاوند شرطونو لست راته ونیوه او ویې ویل: ته دغه د څلورم شرط اتم جز ولوله، د څلورم شرط په اتم جز کې داسې لیکل شوي وو: د کالیو د ځوړندولو لپاره به په دېوال کې له دوه اینچه غټ میخ نه ټکوهم.

د شرط په لوستلو سره هغه نور هم ببر شو او ویې وویل او تا د نرځوی په دېوالونو کې څلور اینچه مېخونه ټکوهلي دي، تا ته دما کور د مړي مال ښکارېده که څنګه؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

او بيا يې زياته کړه، څه ورشه! ښځه او ماشومان دې له کـډې سـره د سـړک پـه غـاړه درته انتظار دي، کالي، کپړي مې په ښه احتياط ورسره راووړستل، تاسې په سړيتوب نه پوهيږئ.

لـيـنا شـريـفـي

اغلې لينا شريفي د جګړن محمدشريف خان لور، د ميدان وردګو ولايـت د مرکـز ميدان ښار د نايبانو د کلي اوسېدونکې ده، خو دا په خپله کابل کې زېږېدلې ده.

لومړنۍ او منځنۍ زده کړې يې په ترتيب د کابل د پاينده محمد شهيد او د طالبـانو تر واکمنۍ وروسته په الفـتح لېسـه کـې ترسـره کـړي، د لېسـې دوره يـې د پېښـور پـه خديجة الکبرى ښوونځي کې بشپړه کړې ده.

په ۱۳۸۳ کال کې له خپلې خوښې سره سم د کانکور د ازمـوينې لـه لارې د کابـل پوهنتون د ژورنالېزم پوهنځي ته بريالۍ شوه او د دغه پوهنځي د مطبوعـاتو لـه څـانګې فارغه شوه.

لينا شريفي د لوړو زده کړو له هماغه پيله د ازادې اروپـا، ازادۍ راډيـو د کابـل پـه دفتر کې د ويانديې، خبريالې او پروډيوسرې په توګه کار کړی او تراوسـه هـم همـدې راډيو ته کار کوي.

دا د ځوانانو او ښځو د خپرونې جوړوونکې پاتې شوې ده.

لينا شريفي کله ناکله ځينې ادبي ليکنې، لنډې کيسې او مقالې هم ليکي، خـو ځـان ليکواله نه بولي او تر ډېره غواړي چې خلک يې د خبريالې په توګه وپېژني.

د ليکنې بېلګه

د نوامبر شلمه

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مور په غږ له درانه خوبه راپاڅېد، په ځای کښناست، سترګې یې چې له خوبه بېرته سره ورتلې، په دواړو موټو ومښلې، زړه یې غوښتل لږ نور هم ویده شي، خوله یې وازه وازه کېده، لاسونه یې چت ته جګ کړل، خپله شخي یې ووېسته. سترګې یې د بړستنې درې نورو خواوو ته په خپلو خویندو، وروڼو ولګېدې چې وران وران د ماشومتوب په خواږه خوب ویده وو، زړه یې نه کېده چې پښې له بړستنې راوباسي او پاڅېږي، خو د مور ببګانې خبره ورپه یاد شوه چې ورته ویلي یې وو:

سهار ته ډوډۍ نده پاتې، ماشومان به څه خوري؟

اوچته راپاڅېد، د اورسۍ مخې ته ودرېد او د ښېښو پر ځای اورسۍ ته له کلک شوي پلاستیک نه یې د بهر کتو هڅه وکړه، څه ورته ښکاره نه شول، یوازې د پلاستیک له کړپ و کړوپ نه پوه شو چې بهر باد لګېږي. بدن یې ورپرېږدېد، ساړه یې وشول، خو چاره نه وه، باید خپل کار پسې تللی وای.

د وره پرځای پرته درنده پیوندي پرده یې بېرته کړه، دهلېز ته ووت، خپلو پلاستیکي څپلکو ته یې پام شو چې دواړه سره شلېدلې وې، ان پرون لا په سختۍ په کې ګرځېده، زړه کې یې دا پوښتنه تېره شوه چې:

نن به مې په کې تېره شي؟

څپلکه یې شاوخوا ښه وکته، پښې ته یې کړه او له ځان سره یې وویل:

څه نن مې په کې تېرېږي، که بیا وشلېده، یو پلاستیک ملاستیک به ترې راتاو کړم...

د نورو ورځو پر خلاف د اسمان مخ تورو ورېځو پوښلی و، د دوی د جونګړې تر څنګ د دوه پوړیز کور له دودکشه د راوتونکي دود بوی، باد د ده تر سږمو رارساوه او ده ته یې د هغو کیسو د شهزاده ګانو او شهزادګیومانۍ ورپه زړه کولې، چې پلار به یې هغه وخت چې ژوندی و، هره شپه د خوب پر مهال ورته کولې...

(c) ketabton.com: The Digital Library

اورسی ته د کلک شوي پلاستیک پړکېدو، دی د شهزاده ګانو او شهزادګیو له مانیو ببرته خپلې کنډوالې ته راووست. د اورسی مخې ته یې پرته زړه ټوټه چې یو وخت یې د مور کمیس و، راپورته کړه، له یوې خنډې یې اوږده ریښکی ووښته او د ښی پښې غټه ګوته یې چې پرون یې له چاودې وینې راوتلې وې، پرې وټړله، نوره یې تر لاس تاو کړه او د ښار په مقصد رهي شو.

×××××

لمر د تورو ورېځو تر شا ایسار و، اټکل یې نه شو کولی چې څو بجې به وي، خو په نس کې یې د لوږې اور، بل و، پوه شو چې د غرمې شاوخوا به وي. له سهاره یې څو سرکونه ګز و پل کړي وو، د ډېرو کروزینونو، لنډکروزرو، کرولاوو او ټکسي موټرو په ښیښو یې صافي تېره کړې وه، خو چا څه نه وو ورکړي، د موټرو د بندو ښیښو تر شا ناستو سورلیو ان د ده غږ نه وو اورېدلی چې د خپلو وړو خویندو وروڼو د لوږې شکایت یې ورته کاوه.

ده سهار له خپلې مور سره، کله چې د سوال لپاره یې خپله سولېدلې، سوری سوری چادري په سر کوله او وته، ژمنه کړې وه چې تر غرمې به د څو وچو ډوډیو پیسې ګټي او د خپلو خویندو وروڼو ګېډې به مړوي، خو تراوسه یې څه لاس ته نه وو راغلي.

د سرکه ترخوا ودرېد، لاسونه یې د تودېدو په هیله خپلو ډنګرو تخرګو کې ومنډل، وچې شونډې یې له سړو رېبدلې، د پزې اوبه یې ژر ژر پورته کشولې، په ناامېده ماشومو سترګو کې یې ډوډۍ ته د څلورو په تمه څېرو، څېرې غږېدې، چې په بې صبرۍ د ده د راتلو لارې څاري... له خپلې بې وسۍ نه یې په سترګو کې اوښکې راډنډ شوې او څاڅکي څاڅکي یې کرختو پښو ته ټیټې شوې.

×××××

بیا سرک ته شو، د څو موټرو ښیښې یې ومښلې، په ژړغوني غږ او زاریو یې د ښیښې تر شا له موټر چلوونکو څخه د مرستې غوښتنه وکړه، خو یوازې د نه په مانا له

(c) ketabton.com: The Digital Library

سر ښورولو سره مخ شو. يو ځل بيا نهيلی شو، نور يې خپله ژړا په واک کې نه وه، لوړې له يوې خوا او له خوېندو ورونو سره د ډوډۍ د راوړلو ژمنې له بلې خوا ځوراوه، په سترګو يې ورو ورو تياره راخپرېده، له ځانه يې بيا پې ځوابه پوښتنې پيل کړې:

اوس به د وړو څه حال وي؟

بېګا ته به مې مور ته څه ځواب وايم؟

له سړو کرخت د پياده رو په لور روان شو، د تلو وس يې په پښو کې نه و پاتې، نور نه پوهېده چې په ځمکه روان دی که په هوا، نور يې په خپلو چاودو چلمو لاسو د مخ او پزې اوبه نه شوای پاکولی، ورو يې په پياده رو کې يوې اوچتې پايې ته چې يوه ټوټه تړې راځړېده، ډډه ووهله او کښناست.

سترګو يې نور په سرک د موټرو توپير نه شو کولی، يوازې يو کتار ورته ښکارېده....

×××××

څو شېبې وروسته په پياده رو کې، د پايې تر څنګ دولس ديارلس کلن ماشوم چې لاپې خپله صافي کلکه په موټي کې نيولې وه او سر يې په سرک د موټرو خوا ته کوږ کړی و، لکه چې دومره ښکلو او ګران بيه موټرو ته په حيرت تللی وي، غونج منج پروت وو او پر سر يې د مني مازديګرني سوړ باد له پايې راځړېدلې هغه سپينه ټوټه لکه د شهيد توغ رېوله چې په سره رنګ پرې ليکل شوي وو:

«د نوامبر شلمه له ماشومانو سره د تاوتريخوالي د مخنيوي نړيواله ورځ»

(c) ketabton.com: The Digital Library

د موضوع په اړه لنډه مناقشه

په تحقيقي مسايلو کې هره موضوع د سپړلو او څېړنو بېلابېل اصول لري، فرهنګي مسايل هم له هغو څخه يوه موضوع ده، چې د څېړنې ځانګړې او مشخصې لارې چارې لري.

د ميدان فرهنګي حوزه، چې زما د تېزس موضوع ده، تر دې د مخه په تحقيقي ډول نه ده څېړل شوې، له ډېرو هڅو سره سره، هېڅ ډول تحقيقي اثر په دې اړه په لاس نه دی راغلی، ځکه نو دغه موضوع هم نوې او بکره ده، خو له ډېرو ستونزو سره مله وه، يو له دغو ستونزو څخه د ادبي او فرهنګي فعالينو په هېواد کې دننه او بهر ته کډه کېدل دي، چې له خپلې سيمې او ټولنې څخه د بېلابېلو حالاتو له امله تللي او ان ځينې يې له خپل فرهنګ او ټولنې څخه سره د اړيکو پرېکېدو په درشل کې دي او که دغه لړلی دوام وکړي، نو ډېر ژر به له خپل فرهنګ، دود او دستور سره خدای په اماني وکړي. نو ځکه يې بيا ژوندي کولو کې ته نه دولت او نه هم ملي سوداګر پاملرنه نه کوي، نه له دغې چارو سره خپله علاقه ښيي، زمور چارواکی دغه موضوع ته په هېڅ ډول پاملرنه نه کوي، همدا سبب شوی، چې ليکوالان هم دغه موضوع څخه خپله اوړه خالي کوي، چې لامل يې هغه اثر چې ليکل شوی، ليکوال خپل ټول ژوند ورته وقف کړی، څوک يې چاپولو ته پام نه کوي، ځکه خو په دې هکله هر څه په هيڅ حساب دي، کوم څه چې مور دلته را ټول کړي، کېدای شي ډېرې نيمګړتياوې به ولري، خو له ټولو هغو د قلم خاوندانو، ليکوالانو او څېړنکو څخه چې دغو موضوعاتو سره مينه لري، عملی ګام اوچت کړی او هغه څه چې له منځ تللو په حال کې دي، بيا را ژوندی کړي، دغه فرهنګي حوزې ته پاملرنه کول به د هغه ستر فرهنګي يرغل مخه ونيسي، کوم چې د ګاونډيو هېوادونو له خوا دغې سيمې ته د يوه ستر ګواښ په ډول مخامخ دي. هيله ده چې زما دغه څېړنه په دغې برخه کې دليکوالو پاملرنه دا شان موضوعګانو ته را وګرځوی. خو د يوې خبرې يادونه ضروري ګڼم،

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه دا چې په دغې برخه کې د پوهنتون محصلينو هم ځينې لومړني ګامونه اوچت کړي او د اوسنۍ دورې ځينې شاعران يې په لنډو کې ياد کړي دي، چې بايد له پام او يادە ونه غورځول شي.

په پاي کې بايد ووايم چې فرهنګ خورا ستره او پراخه موضوع ده او څېړنه يې خورا ستونزمن کار دی، چې ډېر وخت او دقت غواړي، که له ما څخه څه سهوه يا تېروتنه شوې وي، بخښنه غواړم او اړوند وړانديزونه به په پام کې ونيسم چې په راتلونکی متن کې به يې ځای پر ځای کړم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پایله

د میدان فرهنګي حوزې په نوم دغه کتاب مې د ماسټرۍ پروګرام د بشپړولو په موخه د ټبزس په توګه د خپل لارښود استاد پوهنوال ښاغلي محمد رفیق رفیق له لارښوونې سره سم ولیکه.

د میدان د فرهنګي حوزې اړونده دغه موضوع مې په سرخبرو، سریزې او اووه برخو کې راغونډه کړې ده. سریزه له موضوع سره ټړلې او د کتاب یوه برخه ده، میدان وردګو ولایت جغرافیاوي موقعیت، د میدان په سیمه کې د پخوانیو او وروستیو علمي، فرهنګي، کلتوري، دودویزو او ادبي خوځښتونو او پرمختګونو په اړه د معلوماتو لنډیز په کې وړاندې شوی دی. په سریزه کې همداراز ویل شوي چې کوم لامل د دغه اثر کښلو ته وهڅولم او یا د کومې اړتیا له مخې مې دغه کار ته ملا وټړله او هم دا چې د علم او فرهنګ په بڼاینه کې یې ونډه څه ده.

له سریزې وروسته د کتاب لومړۍ برخه د یادې سیمې جغرافیاوي څرنګوالی، کلتور، دود او د تاریخي پس منظر ته ځانګړې شوې ده. په دغې برخه کې د میدان وردګو ولایت په هکله په لنډ ډول جغرافیاوي موقعیت، مهم کرنیز محصولات، کانې ډبرې او تاریخي سیمې پېژندل شوې دي. په دویمه برخه کې د میدان سیمې د کلتور، دود، رواجونو او یو لړ نورو خواوو په هکله په تاریخي توګه خبرې شوې دي.

همدارنګه د کتاب په درېیمه برخه کې د میدان وردګو ولایت شتو علمي، فرهنګي او ادبي ټولنو په هکله معلومات وړاندې شوي دي. په دغې برخه کې په دې اړه خبرې شوي چې دغه ټولنې په یاده سیمه کې څه وخت رامنځته، د چا له خوا یې د مشرۍ او نورې چارې پر مخ وړل کیږي، ځومره کسان په کې ونډه اخلي او یا د کار ساحه یې څه ده او همداراز د یادې سیمې د علمي او فرهنګي برخو لوړتیا ته څه ګټه لري. همداراز د لومړنیو ادبي او فرهنګي ټولنو په رامنځته کېدو او یو لړ نورو خواوو په تاریخي توګه خبرې شوې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

څلورمه برخه د میدان په سیمه کې د مطبوعاتو او فرهنګي ادبي کارونو د لومړنیو چاپي خپرونې په اړه معلومات لري او د رامنځته شوو او موجودو ټلویزون، راډیوګانو او چاپي رسنیو په اړه بحثونه لري او د هغوی د ښې ښې اړخونو په اړه اړین معلومات وړاندې کوي. په دغې برخه کې د یادو رسنیو پر کمیت، څرنګوالي، د هغوی پر مسوولینو او نورو خواوو لنډې خبرې شوې دي.

د پنځمې برخې موضوع دغې سیمې کې د مڼې ګل تر نامه لاندې مشاعرې جوړېدل دي، چې د یو زیات شمېر فرهنګپالو پاملرنه یې دغه ولایت ته رااړولې ده. د مشاعرې د تاریخي پس منظر لنډ جاج هم اخیستل شوی دی.

د شپږمې برخې موضوع د دغې سیمې چاپي اثار دي، په دې برخه کې ډېری هغه علمي، فرهنګي او ادبي اثار معرفي کیږي، چې په وروستۍ لسیزه کې یوازې د میدان وردګو مېشتو لیکوالو، شاعرانو او فرهنګي فعالینو څخه سربېره د هېواد د نورو لیکوالو له خوا لیکل شوي، د میدان وردګو ولایت د فرهنګي کمټې او د مڼې مشاعرې په ویاړ په اړونده سیمه کې چاپ او خپاره شوي، چې د دغسې کتابونو شمېر له څلوېښتو ټوکو څخه لوړ دی.

په دغو اثارو کې ښلا ښې منظوم او منثور ادبي او فرهنګي اثار موجود دي، چې دلته یې په اړه لنډ او کافي معلومات وړاندې شوي دي.

د دغه کتاب اوومه یا وروستۍ برخه د نورو برخو پر خلاف یوه لویه ساحه راچاپېروي او د میدان د سیمې د لیکوالو، شاعرانو، هېوادپالونکو او فرهنګي فعالینو پېژندنې ته ځانګړې شوې او د د غو کسانو په اړه لنډ او کافي معلومات وړاندې شوي دي. په دغې برخه کې د یوه لیکوال او شاعر له پېژندنې سربېره د ډېری شاعرانو شعري ښلګې هم راوړل شوې دي.

لکه څنګه چې د دغه کتاب په وړاندینیو برخو کې یادونه وشوه، چې دغه کتاب مې د ماسټرۍ پروګرام د بشپړولو په موخه د تېزس په توګه د خپل لارښود استاد پوهنوال ښاغلي محمدرفیق رفیق له لارښوونې سره سم ولیکه، تر اوسه په دې اړه د

(c) ketabton.com: The Digital Library

داسې یوه کتاب له چاپه نـه یـو خبـر شـوي، چـې پـه میـدان سـیمې کـې د پخوانیـو او وروستیو ادبي او فرهنګي پدیدو او حالاتو په اړه داسې په یو ځایي توګه معلومـات پـه کې وړاندې شوي وي. د میدان سیمې فرهنګي حوزه د افغانستان د ګوتـو پـه شـمار او هغو مهمو فرهنګي حوزو څخه شمېرل کیږي، چې د دغه هېواد د نورو سیمو پـه پرتلـه په کې په لنډه موده کې زیات فرهنګي او ادبي خوځښـتونه تـر سـترګو کیـږي، نـو پـر همدې اساس که څوک وغواړي چې په افغانستان کې د پخوانیـو او وروسـتیو ادبـي او فرهنګي حالاتو په اړه څېړنه وکړي، نو د میدان سـیمې ادبـي او فرهنګـي حـوزه یـې د کار مهمه برخه جوړوي، چې دغه کتاب ورسره په دې برخه کې ښه مرسته کـولای او د هغه کار اسانولی شي. دا هم منم چې دغه کتابګوتې به هم له کمي او کیفي پلـوه لـه یو څه نیمګړتیاوو خالي نه وي، خو هیله مې دا ده، چې له دغو تشـو سـره سـره زمـونږ دغه کار د پښتني او افغاني فرهنګ په بڼاینه او پر مختیا کې له موږ سره مرسته وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پای پایله

دمیدان فرهنګي حوزې په نوم دغه کتاب مې د ماسټرۍ پروګرام د بشپړولو په موخه د تیزس په توګه د خپل لارښود استاد پوهنوال ښاغلي محمد رفیق رفیق له لارښونې سره سم ولیکه.

ما دخپلې څېړنې په بهیر کې هڅه کړې چې موضوع د منل شویو معیارونو او څېړندودونو په رڼا کې وڅېړم. ددې څېړنې له بشپړولو څخه چې کومه پاې پایله تر لاسه شوې دلته به په لنډیز سره یادونه وشي.

دمیدان ښار فرهنګی حوزه چې دهلو ځلو، کوښښونو او په نسبي توګه د ارزښتمنو لاس ته راوړنو نتیجه ده دلته دبحث وړ موضوع ده.

دمیدان ښار فرهنګی حوزه چې تاریخ په ښلابښلو پراوونو کې ښلابښلو پوهانو په کې ژوند کړی او خپلې ټولنې په فرهنګی،ټولیزو او اقتصادی برخو ښلا ښلې لیکنې کړی دي او انسانونو لپاره د خدمت جوګه شوې دي او سوکاله ژوند لپاره یې ډیر زیات اسبابونه له ځان سره راوړی تر څو چې دغه ټولنه له نورو سره سیالي وکړی.چې له ډلې څخه زه دلته مرحوم داکتر عبدالوکیل او غلام محمد فرهاد نومونه بسنه کوم چې هر یوه خپل ځاي کې دغې ټولنې سترو سترو خدمتونو جوګه شوې دي. زما ددغې لیکنې د بحث محوري موضوع ددغې سیمې فرهنګی وضیعت او حالت دي .

په دې اثر کې ددې سیمې کلتوری او فرهنګی پیاوړتیا باندې څه نا څه بحث شوی دی او همدا شان زیار ایستل شوی دی تر څو ددغې فرهنګی حوزی ښه پېژندنه وشي، یعنې ده خپلې ژبې خپل فرهنګ او خپلو ادبی شخصیتونو او ځیرو سره تر یوه حد اشنای پیدا کړو او همدا رنګه کوم کوم اثار او ټولنې چې په دغه کړکېچنو حالاتو کې رامنځ ته شوی لږو ډېر په تفصیل سره توضیحات راغلي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سر خبرې څخه پیل ورپسی د موضوع ګانو لړ لیک د څیړنی میتود سریزه د موضوع شالید د ولایت اداری شالید او بیا موضوع په اتو(۸) برخو کې تر بحث لاندې نیول شوی ده.

لومړی برخه کې د یاد سیمی جغرافیاوی ، مساحت، **کانونه**، تاریخي پس منظر ، میدان وردګو ولایت کی د فرهنګی هڅو تاریخی شالید (پس منظر)، د میدان وردګو ولایت اداري شالید ته لنډه کتنه او په ټبلا ټبلو دورو کې د دې ولایت والیان په هکله معلومات را غونډ شوی دی. په دویمه برخه کې تاریخی ځایونه او د الغتا لرغونې نښې په هکله لنډه توګه یادونه شوی ده. ورپسې په دریمه برخه کې د میدان سیمې د کلتور ، دود او روجونو لکه جرګه، مرکه، ننواتی، تیزی کیښودل، پلو غوټه کول او ټولنزو دودنو په هکله معلومات ورکړل شوی وي.

په څلورمه برخه د میدان سیمې کې شتو علمی، فرهنګی او ادبی ټولنو په هکله معلومات وړاندې شوی دی. په پنځمه برخه کې د میدان په سیمه کې د مطبوعاتو او فرهنګي ادبی کارونو د لومړنیو چاپی په اړه معلومات یو اړه لنډه معلومات را غونډ شوی دی.

شپږمه برخې موضوع مشاعرې لنډه تاریخچه او مهمې ګل مشاعرې او هغې ښې پایلی په دغې سیمی باندې څېړل شوی دی. په اوومه برخې موضوع ددغې سیمی چاپی اثار چې زیاتر ادبی اثار دی، د مطالعی لپاره تر ډیره حد زمینه برابر کړلی ده په ډېر لنډ ډول در پېژندل شوې دي. ددغه کتاب اتمه برخه چې د نورو برخو په پرتله یوه لویه برخه را چاپیروی، ددغې سیمی د فرهنګی، ادبي، اجتماعې او پېژندل شوې څېرو ژوند لیک ادبی فعالیتونو، ادبی اثار ، د هر لیکوال او شاعر د اشعارو یوه یوه بیلګه را ولاړل شوی ده او په پای کې هغو شخصیتونو چې لوړو غوره او نه هېرودونکې خدمتونه خپل هېواد، اولس او ټولنې ته کړی دي او د نورو له خوا ددوې نېکو صفات او ښه اخلاق ستایل شوې دي په لنډو ټکو یادونه شوې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغه څېړنيز اثر ساحوی او تشريحي بڼه لري او هغې اړتيا له مخې چې محسوسېده د مشرانو او پوهانو دپرېکړې له مخې ليکنې بڼه تر لاسه کړه او هيله من يم چې ددغې سيمې د فرهنګ په غوړيدو کې نسبتاً جامع مأخذ په توګه ثابت شي او دنورو د استفادې لپاره ګټور واقع شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وړاندیزونه

په دغه کتاب کې د میدان د سیمې پر جغرافیاوي، کلتوري، مطبوعاتو، ادبي او فرهنګي ټولنو، مشاعرو، شاعرانو ، لیکوالو او همدا راز په دغې سیمه کې پر چاپ شوو اثارو خبرې شوې او په بېلا بېلو برخو کې یې د دغې سیمې د پخواني او وروستي فرهنګي حالت په اړه معلومات راغونډ شوي دي.

موخه مو دا ده، چې زموږ دغه کار او زیار د پښتني او افغاني فرهنګ په لا غوړېدا او پراختیا کې ګټور تمام شي. موږ د دغه کتاب له لوستنې سره د میدان د سیمې د پخواني او اوسمهالي ادبي او فرهنګي حالت په اړه یو څه معلومات ترلاسه کولای شو او پوهېږو، چې د افغانستان دغه مرکزي سیمه د ادبي او فرهنګي لوړتیا له پلوه تر بل هر وخت مخ په بره روانه او په دې برخه کې د کار او زیار لېوالتیا زیاته شوې او ګڼ شمېر لیکوال او شاعران لري، خو دا په دې مانا نه ده، چې زموږ د فرهنګ، ژبې او ادب په برخه کې دغه کار کافي دی او ټولو هغو ننګونو ته دې ځواب ووایي، چې پښتني او افغاني ټولنه ورسره مخامخ ده. موږ یوازې په خپله سیمه کې د خپلې ژبې او فرهنګ د پراختیا او غوړېدا کار پیل کړی دی، چې هغه هم په ډېرو برخو کې له نیمګړتیاوو او کمي خالي نه دی، خو د نورو هېوادونو، ژبو او فرهنګونو فعالین هڅه کوي، چې د خپل ملي مالي لګښت پر مټو په نورو هېوادونو، ولسونو او فرهنګونو کې د خپل فرهنګ د ودې او پراختیا زمینې برابرې کړي.

سره له دې چې د یوې ټولنې علمي او فرهنګي پرمختیا د همغې ټولنې د فکري زیار محصول ده، خو دا خبره هم پر ځای نه ده، چې د یوې ټولنې فرهنګي، ادبي او ټولنیزه وده دې د همغې ټولنې د اقتصادي، سیاسي او ټولنیزو شرایطو له اغېز څخه په امن وي. پر همدې اساس په کار ده، چې د میدان د سیمې اوسنی ادبي او فرهنګي بهیر له غوره و نه ایستل شي او د دغه خوځښت د لا پراختیا لپاره تودې هڅې وشي،

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه خنډونه په ګوته شي، چې ددغه بهیر د کمزورتیا او ټکنې کېدو لامل کېدای شي. د یادې موخې لپاره یو څو وړاندیزونه په لاندې ټکو کې رالنډوم:

۱- دولتي پاملرنه: د میدان سیمې د فرهنګي حوزې په لا بډاینه کې تر ټولو دمخه دولتي پاملرنه اړینه ګڼم، هغه دا چې تر دې دمه د دولت له خوا لکه څنګه چې لازمه ده، توجه نه ده شوې، که دا لړۍ همداسې دوام وکړي، نو د روښانفکرو فکري مایه به تر ډېره د ژوند تر وروستیو پورې د دوی په سرونو کې واوسي او د دې لړۍ د کمزورتیا او ټکنې کېدو لامل به شي. د بېلګې په توګه یو لیکوال فکر کوي چا چې څه لیکلي هم دي، د چاپ زمینه نه ده ورته برابره شوې، چې زه به یې له کومه کړم، پایله دا چې بالاخره خپل هغه وخت چې د اثر په لیکلو تیرېږي، په کوم بل کار تېر کړي.

همداراز دولت کولای شي په یاده سیمه کې د اثارو پر چاپ او خپاروي سربېره هغه توکي او اثار چې د میدان مېشتو لیکوالو اړتیا وي، د دوی په واک کې ورکړي. له بلې خوا دولت باید د دغو فرهنګي فعالینو لپاره په اړونده سیمه کې د کلیو سترو مشاعرو، د سترو او مخورو لیکوالو او شخصیتونو د نمانځغونډو، ګټورو او سمون راوړونکو ورکشاپونو او نورو فرهنګي ناستو لپاره زمینه برابره کړي او لګښتونه یې د دولت له ملي بودیجې څخه ورکړل شي. په لنډه ویلی شو، چې د دولت له اړخه به په دې او دې ته ورته نورو برخو کې پاملرنه دغه بهیر نور هم چټک او ګرم کړي او د کار ساحه به یې هم ښه والی او پراختیا پیدا کړي.

۲- د رسنیو د کار شپوه: د میدان ولایت شتو رسنیو کاري شپوه هم په دې برخه کې لویه ونډه لرلی شي، هغه دا چې که د دغې سیمې ببلابېلې تصویري، غږیزې او لیکنیزې رسنۍ په دې اړه په زړه پورې او ګټور پروګرامونه ترتیب او وړاندې کړي، نو په پایله کې یې اړین څه تر لاسه کېدای شي. د یادولو ده، چې د میدان ښار رسنیو په دې برخه کې او د دغه اوسني بهیر په وده کې تر بل هر څه پر ځای او وړ رول لوبولی دی، خو بیا هم په کار ده چې کافي یې ونه ګڼو او د نوښتونو پر بنسټ داسې پروګرامونه ترتیب او وړاندې کړي، چې له ځوان ادبي او فرهنګي نسل سره د نوښتون

(c) ketabton.com: The Digital Library

په پېژندنه، د کار په سمون، د بهرنیو او نورو ژبو د ادبي پدیدو په ورښودنه او د لیکوالو په هڅونه کې تر دې هم زیاتې لاسته راوړنې ولري.

۳- د علمي او فرهنګي موسسو وندې: هغه علمي او فرهنګي موسسې چې د میدان په سیمه کې شتون او فعالیت لري، باید له محصلینو او زده کوونکو سره په میدان ښار کې د پخوانیو او وروستیو ادبي او فرهنګي حالاتو، اثارو او اشخاصو په اړه معلومات شریک کړي او له هغوی څخه وغواړي، څو د یادې موضوع په بېلابېلو برخو کې خپل مونوګرافونه او کورنۍ کارونه ترتیب او ولیکي. دا ځکه چې د افغانستان د پوهنتونونو او علمي فرهنګي موسسو په درسي نصابونو کې تاریخې پېښو په اړه کره معلومات نه وړاندې کیږي. څرنګه چې په میدان سیمې کې روان ادبي او فرهنګي فعالیتونه د وروستۍ لسیزې محصول دي. نو که یوازې به نصابي پروګرام تکیه وشي، زده کوونکي به د میدان سیمې د ادبي حوزې په اړه له معلوماتو بې برخې پاتې وي.

۴- پر شعر سربېره د نثر او ژباړې اړتیا: په دغې سیمه کې که څه هم لیکوال یوازې د شعر تر بریده محدود نه دي پاتې شوي او ډېرې دغه لیکوالان هم شعر لیکي هم نثر **او** هم په ژورنالستیکو چارو کې لاس لري، خو بیا هم د شعر برخه تر نورو هغو ډېره درنه ده، په کار ده چې په نورو ادبي او نثري ژانرونو کې هم د ځوانانو وندې زیاته شي. ځکه یوازې شعر نه دی، چې په فرهنګي ډګر کې دې پرې حساب وشي، بلکې د ادب په برخه کې اوس مهال په نړۍ کې ځینې نثري ادبي ډولونو او ژانرونو ته پاملرنه زیاته ده، چې له دغې ډلې څخه یې لندې کیسه، ناول او نور یادولی شو. مور اړ یو چې د سالمې فرهنګي او ادبي ودې په موخه دغه توازن په پام کې ونیسو. پردې سربېره له نورو فرهنګونو څخه ژباړې ته زیاته اړتیا لیدل کیږي، که مور خپلو ګاونډیو ژبو او فرهنګونو ته ځیر شو، د ژباړې په برکت یې په بېلابېلو برخو کې خپله ساحه پراخه کړې ده او د پخوانیو عنعنوي پوهنو پرځای یې اوسنیو نوو علمي اصولو او لارو چارو ته لاسرسی موندلی دی. په لندې توګه ویلی شو، چې په ادبي او فرهنګي پر مختګ کې د کمزورې تخلیق پر ځای قوي ژباړه زیاته وندې لرلی شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵- د فرهنګي کارونو سمون: د میدان په سیمه کې روان فرهنګي کار او زیار یو لړ سمونونو ته اړتیا لري، دې اړتیا ته په پام سره باید کره کتنې او ارزونې ته زیاته توجه وشي. په کار ده د دغې سیمې رسنی، ادبي او فرهنګي ټولنې او اشخاص د اوسنیو نوو تیوریو او اصولو په رڼا کې د لیکوالو او رامنځته کونکو فرهنګي او ادبي تخلیقات او تولیدات و ارزوي، ښې او کمزورې خواوې یې په ګوته شي او دغه دود ته په اړونده سیمه کې نوره هم پراختیا ورکړل شي، څو د دغه روان کار او زیار څخه هغه ګټه ترلاسه کړو چې موږ یې هیله لرو. همداراز په کار ده د کره کتنې او ارزونې کار هم له افراطه خالي او د نړیوالو نوو اصولو په چوکاټ کې ترسره شي. معنا دا چې دغه کار په داسې یوه شېوه ترسره شي، چې نه مو کمزوري او نوي شاعران او لیکوالان بیخي زړه توري او له پښو غورځولي وي او نه داسې چې د ښه او ناښه اثر په ارزونه او پېژندنه کې له پوهې بې برخې وو. په لنډه توګه ویلی شو چې د اثر له لیکوال سره دې هغه ته د نیمګړتیاوو پر ورښودنه کې د ماشوم په څېر له احتیاطه ډک چلند وشي، کټ مټ داسې لکه یوه ماشوم ته چې د هغه د ناروغۍ د له منځه وړنې په موخه په خوږه مربح کې ترخه دوا ورکول شي، چې هم جوړ شي او هم یې د خولې له تریخوالي څخه مخنیوی شوی وي. موخه دا چې لیکوال ته د کمزورتیاوو تر څنګ د هغه د اثر د ښو او پیاوړو برخو ستاینه او یادونه هم وشي، چې تر یوه څه ځایه یې د زړه تکیه پرې جوړه وي.

۶- له ادبي او فرهنګي فعالینو سره د مالدارو او سوداګرو همکاري: که د میدان د سیمې هغه مالدار او سوداګر، چې له ښه اقتصادي حالت څخه برخمن دي، ژبه، ادب او فرهنګ د ټولو شریک ګڼي او پرمختیا یې پر ځای او غوره کار بولي، نو د یادې سیمې له فرهنګي کړیو سره د د مرستو دود ته ارزښت ورکړي، څو په ځینو برخو کې یې مالي لاسنیوی شوی وي. که د دغې سیمې بډایه کسان په خپله د ادبي او فرهنګي تخلیقاتو د رامنځته کونې وړتیا یا وخت نه لري، له نورو سره د مرستې له لارې د ادبي او فرهنګي ننګې ویاړ ترلاسه کولای شي. مالي اړتیا د میدان سیمې د فرهنګیانو تر ټولو مهمه او مرکزي اړتیا ده، چې د دوی پرکار او زیار نېغې اغېزې لرلی شي. زما په

(c) ketabton.com: The Digital Library

اند د دې پر ځای چې ځوک د خپلو تکراري او کمزورو شعرونو یو جونګ ولیکي، دا غوره ده، چې د بل شاعر د پیاوړو او ارزښتمنو شعرونو د ټولګې د چاپ لګښت ورکړي، نو فرهنګ او ژبې ته به یې تر خپل تخلیق ډېر ارزښتمن څه ورکړي وي.

که په نوموړې سیمه کې دغه دود پراختیا پیدا کړي، مالدار او سوداګر یې ژبنی او فرهنګي په شاتګ یوه ګډه ننګونه وګڼي او په دې برخه کې خپل احساس پیاوړی کړي، لرې نه ده، چې دغه روان بهیر به ډېر ژر یوه نوي پړاو ته لاره وموميِ.

۷- د میدان مېشتو لیکوالو تر منځ د اړیکو او چلنـد شـېوه: په یاده سیمه کې د اړیکو چلند او شېوه هم د فرهنګي او ادبي بهیر اغېزمنولی شي. لیکوالو او فرهنګیانو ته په کار ده، چې د فرهنګ د لاغوړېدا په موخه تر خپل منځ له ناسالمو رقابتونو او سیالیو څخه ډډه وکړي. دا هغه بدبختي ده، چې په پایله کې یې سره زر په خاورو او خاورې په سرو زرو ناحقه بدلیږي.

سره له دې چې د میدان سیمې د لیکوالو او فرهنګي فعالینو ترمنځ به دا ډول ستونزې او بدبینۍ په دومره کچه نه وي، چې دلته یې د یوه وړاندیز په توګه یادونه وکړو، خو بیا هم دغه ټکي ته زیاته پاملرنه په کار ده، څو په ادبي او علمي ساحه کې خپلو شخصي او کلیوالي تربګلویو او قومي توپیرونو ته ځای ور نه کړل شي.

په یوه ټولنه کې سالم رقابت او سیالي پر ځای کار دی او د لیکوالو د وړتیاوو د زیاتېدو لامل کېدای شي. د بېلګې په توګه یو لیکوال دې د ځان لپاره ننګونه وګڼي، چې پلاني یو ښایسته ناول لیکلی او زه هم باید په ځان کې دغه وړتیا پیداکړم، خو نه دا چې هغه و نه کولی شي، نو د بل لیکوال په ناول پسې یې ناحقه راواخلي او کار او زیار یې بې ګټې او د وخت ضایع کول وبولي، څو له هغه سره یې د کړي ادبي کار کچه برابره شي.

۸- د میدان سیمې د فرهنګي حوزې د بېلابېلو برخو ځانګړې ځېرنه: په دغه رساله کې د میدان سیمې د فرهنګي حوزې په اړه په خو جلا برخو کې خبرې او بحثونه ځای شوي، خو د هرې برخې د څرنګوالي په اړه وړ ځېرنه نه ده ترسره شوې، لامل

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې ده دی، که دلته د يو چا پر ليکل شوي اثر يا چاپي خپرونې او يا يوې ادبي ټولنې ژورې څېړنې ته ځای ورکړو او په ټولو خواوو يې وغږيږو، نو بل اثر، خپرونه او يا شخص به د لنډو معلوماتو له وړاندې کولو څخه هم پاتې شي. هيله کيږي زموږ د نورو ځوانو ادبي او فرهنګي فعالينو له خوا د ميدان وردګو د فرهنګي حوزې د موضوع په هره جلا برخه کې ځانګړي او ژور څېړنيز اثار وليکل شي، څو هغو نيمګړتياوو او تشو ته هم ځواب وويل شي چې په دغه اثر کې شتون لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخځليکونه

۱-اباسين، مطيع الله: لرغوني مېنه، دافغانستان دطلاعاتو او فرهنګ وزارت بيهقی د کتاب خپرولو موسسه،۱۳۸۸ل،ل.

۲- احمدزي ،حقيار،دفطرت زنګينه تابلو،دريمه ګڼه،ننګرهار،۱۳۸۵ ل ل

۳- احمدي وردګ،ګل اغا،مڼي ګل مشاعره،نهمه کليزه،صميم ادبي ټولنه کال ۱۳۸۹ل ل

۴-ارشاد،اورنګزيب، د افغانستان د ولايتونو جغرافيه، خپرندويه ټولنه: د اريک د ګرځنده کتابتونونو اداره، کال۱۳۷۹ه ل

۵-ارشاد،اورنګزيب،افغانستان پيژندنه،دانش خپرندويه ټولنه،کابل،۱۳۹۰ل ل.

۶-امرخيل،عبدالقدير: نرخ ولسوالی،د ميدان وردګو عالی دارالمعلمين مونوګراف ۱۳۹۰ل،ل.

۷-باوري پوهنوال رسول ،دوردګوولايت کې دلرغوني برم يوه بېلګه،وردګ جريده نهمه ګڼه ،غبرګولي ۱۳۸٤ل ل.

۸-بختانی،عبدالله: دليکوال او د ځيری،افغانستان د علومو اکادمی دولتی مطبعه۱۳۶۵ل،ل.

۹-ببنوا، عبدالروف؛ اوسني ليکوال، دمطيع الله روهيال ترتيب او زياتونې،بشپړ متن،علامه رشاد خپروندويه ټولنه، کندهار، ۱۳۸۸ل کال.

۱۰-تکل،احمد: کرونده شعري ټولګه، کابل دولتی مطبعه، ۱۳۶۹ل،ل.

۱۱-جمال، اوړی دېښتو په معاصر ادب کې د روهي دريځ، دعلومو اکاډمی د خپرونو رياست، شعيب مطبعه کابل، ۱۳۸۸المريز کال.

۱۲-حبيبی،پوهاند عبدالحی،جغرافيای تاريخی افغانستان،دولتی مطبعه،۱۳۶۷ل ل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۳-حلیمی، محمد حامد: وردګ(قوم، سیمه او کلتور)،بهیر چاپخونه کابل، ۱۳۸۷ل،ل.

۱۴-حقپال،محمدشفیق: د هیلو غوټی، خپرندویه ټولنه جیحون مطبعه،۱۳۸۳ل،ل.

۱۵-خپلواک، حسیب الله: د میدان ښار ځوان شاعران، د کابل ښوونی او روزنی پو هنتون مونوګراف،۱۳۹۰ل،ل.

۱۶-څرګند، احمدزی: د احمدتکل، شاعري او فن، د کابل ښوونی او روزنی پوهنتون،مونوګراف، ۱۳۹۰ل،ل.

۱۷-دریځ، امین الله، افغانستان درقرن بیستم ، ، محل چاپ کتابخانه دانش ، پیښور ۱۳۷۹ سال هجری.

۱۸-د ښکارندوی غوری پر قصیده مشاعره، ټولوونکی ګل پاچا الفت، مدون او مرتب نصرالله ناصر، د چاپ ځای، دولتی مطبعه، ۱۳۶۲ه ش کال.

۱۹-د میدان وردګو ولایت او ولسوالپو پنځه کلن پرمختیایې پلان،د مشورو پایلې،د سیمه ایزو ارګانونو خپلواک اداری،د پالیسی ریاست،۱۳۹۰ل ل.

۲۰-رشاد،علامه اکاډیمیسن پوهاند عبدالشکور،جغرافیایي یادښتونه،کندهار ولایت د اطلاعات او کلتور ریاست،۱۳۸۹ل ل.

۲۱-روهي، محمد صدیق: د پښتو ادبیاتو تاریخ دوهم ټوک، دانش خپرندویه ټولنه، پیښور،۱۳۸۴ ل ل.

۲۲-سپیځلې،سهیلا،د میدان وردګو ولایت دود دستور، میوند مجله۱۳۸۷ل ل.

۲۳-سیدي، سید نظیم: لس کلن زیری(د زیری جریده الفبایی فهرست) د ختیزې سیمې لیکوالو او ژورنالیستانو خپلواکه ټولنه، ۱۳۹۱ل،ل.

۲۴-ضمیري، ګل آغا:د میدان وردګو ولایت ادبی بهیر، میوند خپرندویه ټولنه، ۱۳۸۸ل،ل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۵-عارض پوهاندغلام جیلاني ،جغرافیايې ولایات افغانستان،پېښور، ۱۳۷۹ل ل.

۲۶-غبار،میر غلان محمد، د افغانستان تاریخې زمکپېژندنه، د مېوند نشراتي مرکز، صبا کتابتون-پېښور ښار، ۱۳۷۷ل ل.

۲۷-ګندهارا مجله، د ننګرهار فرهنګي ټولنې دوه میاشتنۍ خپرونه، دریالسمه او څوارلسمه ګڼې تله،ورغومی، ۱۳۷۹ل، ل.

۲۸- فروزي ،احمدفرید،(دکابل،لوګر،غزنی،پروان او وردګو)دشاعرانو او لیکوالانو تذکرې،حسیب مطبعه ،۱۳۸۵ه ل.

۲۹-مجاهد ،سرمحقق سید امین ((یادښتونه اوراټول کړای شوي مالومات))،دمیدان ځوانان خپرونه ۱۳۸٤ ،دوهمه ګڼه .

۳۰-مظلومیار، راز محمد: ستړی ژوند(خاطرې) ، میوند خپرندویه ټولنې مطبعه، ۱۳۸۹ل،ل.

۳۱-ناصر، ځیړنپوه نصر الله: د پښتو قاموس لیکنې تاریخچه، میرویس خپرندوی مرکز پېښور، ۱۳۹۰ل، ل.

۳۲-نیازمند، عبدالله: وران کور شعري ټولګه، دانش خپرندوې ټولنې تخنیکي څانګه،۱۳۸۱ل،ل.

۳۳-همت، اسد الله: د میدان ولایت اقتصادی او اجتماعی اوضاع، مونوګراف د کابل پوهنتون اقتصاد پوهنځی، کتابخانی شمیره F E C – ۱۲۸۴۴۶، ۱۳۵۳ل،ل.

۳۴-وفا، محمد داوود،د ادب په اسمان کې،دانش خپرندویه ټولنه، پېښور،۱۳۷۹ل ل.

۳۵ـوفا، محمدداوود،ستوري دادب په لمن کي ،دانش خپرندویه ټولنه،پېښور، ۱۳۷۹ ه ل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۳۶-یاد طالبي،محقق ډاکټر عبداللطیف،پښتني قبیلې(شجرې)،دانش خپرندویه ټولنه،کابل۱۳۸۸ل ل.

سرچینې:

- **Layers Thematic & Afghanistan Geographic**
- **بدلون،د میدان وردګو ولایت د مقام ،چاپی او انترنیتی،اونیزه www.badlon.com,**
- **بېنوا،ویبپانه،ادبی معلومات، www.benwa.com**
- **ټول افغان، وېبپانه، ادبی معلومات، www.** tolafghan.com
- **د میدان وردګو ولایت ځانګړې ویبپانه،ادبی معلومات، www.mwardag.gov.afghanistan**
- **لرو او بر، پښتانه، ویبپانه، ادبی معلومات،www.Larawbar.com**
- د افغان ملت د ګوند وېبپانه - www.afghanmellat.org

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خپرونو لړ: ۷۲

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library